

ОЛЕНА ІЩЕНКО, АНДРІЙ ІЩЕНКО, СВІТЛАНА ЛОГАЧЕВСЬКА

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Ч А С Т И Н А П Е Р Ш А

Видовництво
Літера

Олена Іщенко
Андрій Іщенко
Світлана Логачевська

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у двох частинах)

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано Міністерством освіти
і науки України

Київ
Літера ЛТД
2025

УДК [811.161.2:028.1](075.2)
І-98

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 07.01.2025 № 25)

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми для 1–2 класів
колективу авторів під керівництвом Р. Б. Шияна

Іщенко О. Л.

І-98 Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загал.
серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 / О. Л. Іщенко, А. Ю. Іщенко,
С. П. Логачевська. – Київ : Літера ЛТД, 2025. – 128 с.

ISBN 978-966-945-494-2

ISBN 978-9666-945-495-9 Ч. 1

Підручник «Українська мова та читання» є частиною комплексу, до якого входять підручники «Я досліджую світ» (автори: О. Л. Іщенко, А. Ю. Іщенко, О. М. Кліщ, Л. З. Козак) та «Математика» (автори: С. П. Логачевська, О. В. Ларіна, Л. О. Паук). Тематична синхронізація трьох підручників забезпечує реалізацію принципу наскрізної інтеграції.

Крім інтеграції змісту, використано спільні методичні прийоми, а уміння й навички паралельно формуються, закріплюються, удосконалюються під час вивчення обох предметів.

Велику увагу приділено читанню й розумінню текстів різних видів, розвитку мовлення на кожному уроці. Мовні компетенції формуються із залученням прочитаних текстів, а також на матеріалі, близькому дітям.

До навчально-методичного комплексу також входять аудіо- та відеохрестоматії (тексти для слухання), карти-плани уроків, презентації.

УДК [811.161.2:028.1](075.2)

Методичний супровід і е-додаток

<http://ukrmova-2k-2024.e-litera.com.ua/>

ISBN 978-966-945-494-2

ISBN 978-9666-945-495-9 Ч. 1

© Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю.,
Логачевська С. П., 2024
© «Літера ЛТД», 2025

ДОРОГІ ДІТИ!

На уроках української мови
ви будете читати цікаві книжки,
самі створювати тексти,
спілкуватися на різні теми.

Навчання – це праця, терпіння
й зусилля. І велика радість відкриттів.
А ви тільки на початку шляху.
Ви будете вчитися працювати разом,
допомагати одне одному. Це ті вміння,
які потрібні кожному.

Тож читайте, пишіть, міркуйте –
і опануйте українську мову.
Вам сподобається.

Автори

ЯК ПОБУДОВАНО ПІДРУЧНИК

9 ТЕМ МІСЯЦЯ

1. Зміни. Від речення до тексту
2. Пізнаємо себе і світ. Звуки і букви
3. Територія. Звуки і букви
4. Спільнота. Слово і його значення
5. Наші цінності. Будова слова
6. Хочу, можу, треба. Іменник
7. Ідеї, винаходи, відкриття. Прикметник
8. Рух і час. Дієслово
9. Все пов'язано з усім. Повторюємо вивчене в 2-му класі

Мовленнєва тема місяця

тематика творів для читання та розвитку мовлення відповідає темам місяця в підручнику «Я досліджую світ» видавництва «Літера ЛТД»

Мовна тема місяця

Слова місяця – слова із прочитаних творів, написання і значення яких варто запам'ятати протягом місяця (матеріал для диктантів у парі, вправ і мовних ігор)

Перевіряємо, що вміємо і знаємо – у кінці кожного місяця

Гра в кінці кожного місяця (див. додаток у кінці підручника)

5 РУБРИК

позначають провідний вид діяльності на уроці

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

ГОВОРИМО І СЛУХАЄМО

ПИШЕМО ПРАВИЛЬНО

СКЛАДАЄМО ТЕКСТИ

ВЧИМО МОВУ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

ТЕКСТИ ДЛЯ СЛУХАННЯ І ПЕРЕГЛЯДУ
аудіохрестоматія: e-litera.com.ua

відеохрестоматія:
<https://www.youtube.com/@literalt-d-kyiv>

РОБОТА В ПАРАХ

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

ПАМ'ЯТКА

ПРАВИЛО

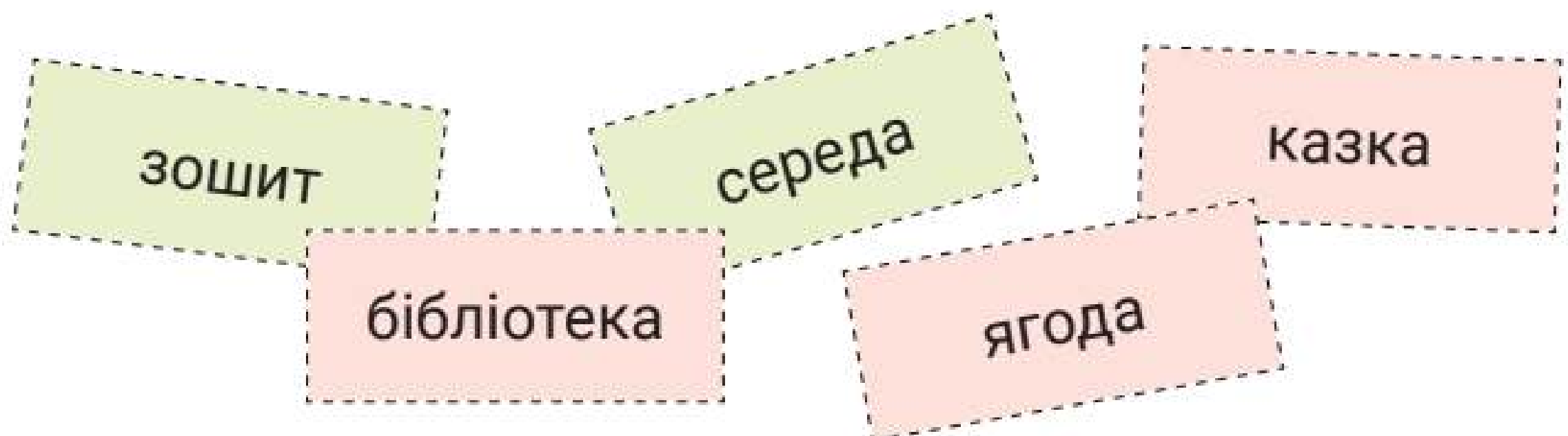

ДОВІДКА, ПРИМІТКА

ЯК ПРАЦЮВАТИ ЗІ СЛОВАМИ МІСЯЦЯ

1. У парі по черзі витягувати картки і читати записані на них слова.
2. Знайти серед карток слово, яке прочитав партнер.
3. Визначити кількість складів / наголошений склад / назвати букви і звуки в слові (картки витягуються навмання).
4. Пояснити значення слова.
5. Розташувати слова за абеткою.
6. Поставити питання до слова.
7. Знайти слова – назви предметів / ознак / дій.
8. Скласти речення з випадково вибраним словом / двома словами / трьома словами.
9. Знайти слово в словнику.
10. Вибрати навмання 3–5 слів, запам'ятати і записати з пам'яті.
11. Вибрати кілька слів і продиктувати партнеру.

Картки зі словами можна завантажити в електронному додатку, роздрукувати, наклеїти на цупкий папір і розрізати.

1. ЗМІНИ

ВІД РЕЧЕННЯ ДО ТЕКСТУ

ЗНОВУ В ШКОЛІ

1. Хто зображений на малюнку? Що відбувається на малюнку? Коли і де відбуваються події?
2. Прочитайте розмови дітей. Що говорить про дітей їхнє мовлення?
3. Поясніть, чому деякі слова (не на початку речення) написано з великої букви. Спишіть їх.
4. Розкажіть одним реченням, що вам найбільше сподобалося влітку.

Речення поділяють на розповідні (.), питальні (?) та спонукальні (.). У кінці речень, які вимовляються із сильним почуттям, ставимо знак оклику (!).

5. Знайдіть:

речення, у якому щось розповідається, повідомляється (розповідне);
 речення-запитання (питальне);
 речення – прохання або наказ (спонукальне).
 Поясніть розділові знаки в кінці речень.

Друзі!

6. Виберіть завдання.

А. Спишіть по одному реченню кожного типу. Перед цим прочитайте пам'ятку «Як я списую речення» (див. електронний додаток).

Б. Запишіть по одному розповідному, питальному і спонукальному реченню на тему «Зустріч після літа».

ГАЛОЧКА

Галочці дуже хотілося швидше до школи. Маленькою нецікаво бути. Сама нікуди не ходи. Одягай, що мама скаже.

Коли вона буде дорослою, супу і хліба не їстиме ніколи, нізащо. Ніколи не спатиме і щодня буде ходити в кіно.

От Галі купили портфель, книжки, зошити, пера і, головне, пенал. Це вже справжня школярка, коли пенал!

Все приготували ще звечора: новий портфель, коричневу форму, фартушок. І, як належить усім семирічним, у цей день Галя прокинулася о шостій годині і вже не дала нікому спати.

Мама, як навмисне, повільно одягається і надто повільно йде. А Галочка поспішає. Галочка іде горда, зовсім як доросла. І всі бачать, що вона вперше йде до школи.

От і школа – з великими вікнами, великим двором. У дворі бігають діти, багато дітей, бо це велика школа-десятирічка – значить, цілих десять класів!

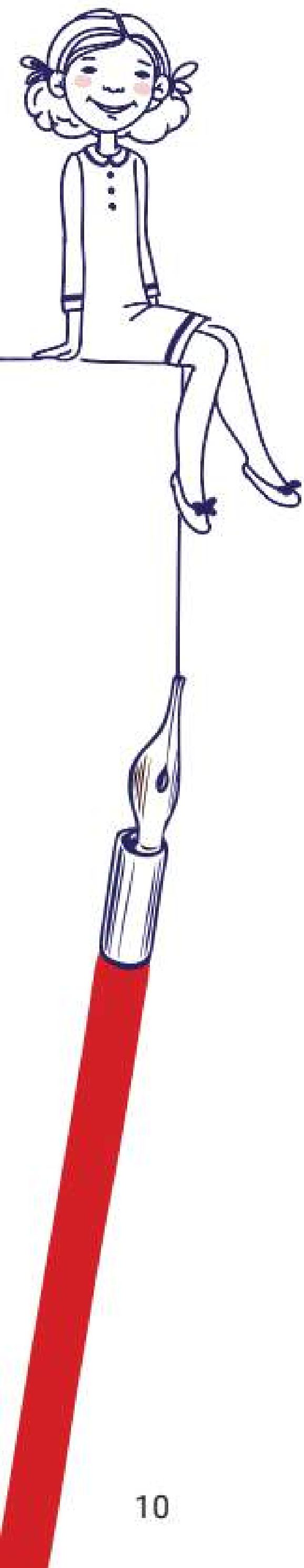
Коли задзвонив дзвоник, молода чорнява вчителька покликала:

– Перший клас, до мене! Мене звуть Олена Пилипівна. Зараз ми послухаємо, що скаже директор, і підемо у свій клас.

На ґанок вийшов сивий старий директор з квітами в руках – і усміхнувся привітно дітям. Усі, навіть десятикласники, враз замовкли. Він зразу сподобався Галочці.

– Ходімо, діти, до школи, почнемо новий навчальний рік! – сказав він. – Хай першими йдуть маленькі, новачки. Хай вони люблять нашу школу і будуть хорошими учнями...

Галю посадили з біленькою Галею, і вони дуже швидко подружилися. А Олена Пилипівна всіх

розпитувала, хто де влітку був, хто вміє читати, які книжки знає.

Всім хотілося відповідати, і всі говорили разом. А біленька Галочка аж підстрибувала:

– Я дуже люблю казки, ой, так люблю казки...

Олена Пилипівна сказала: якщо хто хоче говорити, хай руку підніме. А то коли всі разом відповідають – нічого розібрати не можна.

Це Галі дуже сподобалося. Вона весь час піднімала руку, а під кінець – обидві руки. Вона читала вже багато книжок, і їй хотілося про всі розказати.

«От хороше в школі! – подумала Галочка. – І весело як, і дітей багато, і аж нітрішечки не страшно».

За Оксаною Іваненко

-
1. Розгляньте ілюстрації. Прочитайте назву оповідання. Про що в ньому може йтися?
 2. Послухайте або прочитайте оповідання. Чи в наш час відбуваються події? Чому ви так думаєте?
 3. Розкажіть про Галочку. Хто вона? Яка вона? Що робить?
 4. Пригадайте себе рік тому. Порівняйте себе і Галочку – зовнішній вигляд, вік, настрій, почуття.
 5. Колективно заповніть таблицю на дошці.

Ми і Галочка	
Спільне	Відмінне

ВЧИМОСЯ ПИСАТИ ДИКТАНТ У ПАРІ

1. Які імена згадуються в оповіданні «Галочка»? Як вони пишуться? Запишіть у зошит імена й по батькові своїх учителів.

2. Прочитайте. Знайдіть пари імен.

Галя, Вадим, Тарасик, Петро, Галочка, Тарас, Катруся, Вадимко, Катерина, Петрусь.

3. Утворіть зменшувальні форми від імен дітей вашого класу – п'ять із них запишіть.

4. Замініть кожне визначення одним словом. (Читайте і відповідайте по черзі.)

1. Заплічна сумка. **2.** Зшиті аркуші чистого паперу в обкладинці для писання або малювання. **3.** Довга коробочка, футляр для зберігання ручок, олівців. **4.** Тоненька паличка графіту або сухої фарби в дерев'яній оправі, якою пишуть, малюють. **5.** Письмове приладдя – паличка, у яку вставляється стрижень. **6.** Попередній, чорновий текст.

5. Прочитайте, як писати диктант у парі. Напишіть словниковий диктант «Шкільні слова».

Рю**к**зак, зош**и**т, п**е**нал, оліве**ц**ь, ручка, ч**е**рнетка.

6. Доберіть до кожного слова диктанту слово-ознаку за зразком: Олівець (*який?*) простий.

пóмилка
помі́лка
помилкі́

ЯК ПИСАТИ ДИКТАНТ У ПАРІ

Ми читаємо слова або текст разом. Потім домовляємося, хто пише першим. Якщо я, то диктує партнер. Ми одразу перевіряємо написане. Якщо у слові помилка, я виправляю її і пишу слово ще раз. Після того ми міняємося.

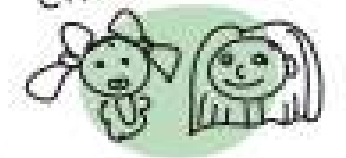
МОЖНА:
СПІЛКУВАТИСЯ СТРИБАТИ ЧЕРЕЗ
СКАКАЛКУ, ГРАТИ У ФУТБОЛ.

НЕ МОЖНА:
БИТИСЯ, ЛІЗТИ НА ПАРКАН,
КИДАТИСЯ РІЗНИМИ ПРЕДМЕТАМИ.

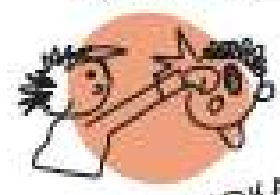
ЯК ПОВОДИТИСЯ
НА ПЕРЕРВІ

МОЖНА НЕ МОЖНА

СПІЛКУВАТИСЯ

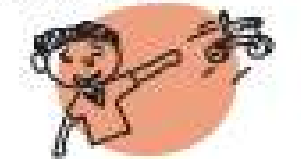
БИТИСЯ

СТРИБАТИ ЧЕРЕЗ
СКАКАЛКУ

ЛІЗТИ НА ПАРКАН

ГРАТИ У ФУТБОЛ

КИДАТИСЯ РІЗНИ-
МИ ПРЕДМЕТАМИ

СКЛАДАЄМО ТЕКСТИ

СТВОРЮЄМО ПЛАКАТИ

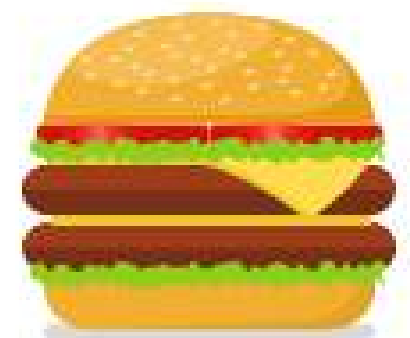
1. Порівняйте плакати. Зверніть увагу на зміст і оформлення. Які відмінності ви помітили?
2. Запишіть, чий плакат вам більше сподобався.
Мені сподобався Він кращий, тому що
3. Прочитайте пам'ятку.

ЯК СТВОРИТИ ПЛАКАТ

1. Я планую, що має бути на плакаті.
2. Я роблю плакат: виділяю заголовки; пишу короткі тексти; пишу чітко, великими буквами; роблю малюнки, які інформують і прикрашають.
3. Я перечитую текст. Якщо потрібно – виправляю помилки і доповнюю.
4. Створіть плакат «Як поводитися на уроці». Скористайтеся словами в рамках.

ПЛАКАТ МАЄ
ЗАКЛИКАТИ
ІНФОРМУВАТИ
переконувати!

Не перебивати

Не заважати

Піднімати руку

Уважно слухати

Поважати інших

ЧИТАЄМО ТА
ОБГОВОРЮЄМО

ШКОЛА В УКРАЇНІ 100 РОКІВ ТОМУ

1. Прочитайте текст і розгляньте фотографію.
Дайте відповіді на запитання.

Цій фотографії понад 100 років. У той час в Україні було набагато менше шкіл, ніж сьогодні. Із кожних 100 людей не вміли читати і писати 70. Українські землі тоді належали до різних держав. І не всі українські діти могли навчатися рідною мовою.

Світлину зроблено в 1916 році. На ній зображено школу, яку організували на Волині Українські січові стрільці. У школі були такі предмети: письмо, читання, Закон Божий, математика, співи, руханка (фізкультура), історія України, ручна праця, німецька мова, малювання.

- А.** Що зображено на фото?
- Б.** На що ви звернули увагу найперше? Чому?
- В.** Придивіться до фото. Про що ви б хотіли більше дізнатися?
- Г.** Чим клас на світлині схожий на ваш, а чим відрізняється?

2. Запишіть відповіді на два запитання.

ВИДІЛЯЄМО РЕЧЕННЯ

- 1.** Скільки тут речень? Читайте і після кожного речення легко стукайте олівцем по парті й робіть паузу.

Вчителька пише Діти катаються на роликах
Кіт нявчить Тато співає Олег читає Соня говорить
по телефону Прилетіла пташка

- 2.** Усно доповніть кожне речення за зразком.
Одне доповнене речення запишіть.

Вчителька пише.

Наша вчителька пише маркером на дошці.

- 3.** Прочитайте слова. Чи можна з них скласти речення?
Що для цього треба зробити?
діти Женья на субота народження день у запросити

- 4.** Прочитайте текст – по черзі по одному реченню. Спишіть.
Починайте записувати речення з великої букви. У кінці
речення ставте крапку.

Мене звати Таня мені 7 років у мене довге біляве
волосся мої очі сірого кольору я люблю піцу
і апельсини я хочу стати перукарем

- 5.** Перевірте разом роботу одне одного. Виправте помилки.

- 6.** За зразком вправи 4 напишіть розповідь про себе.

ВИВЧАЄМО РОЗКЛАД

Привіт! Я Данило.
Це мій розклад
уроків.

1. Ознайомтеся з розкладом.
Дайте відповіді на запитання.

	ПОНЕДІЛОК	ВІВТОРОК	СЕРЕДА	ЧЕТВЕР	П'ЯТНИЦЯ
1	Я досліджую світ	Я досліджую світ	Я досліджую світ	Я досліджую світ	Я досліджую світ
2	Українська мова	Англійська мова	Українська мова	Українська мова	Англійська мова
3	Математика	Математика	Математика	Музичне мистецтво	Фізкультура
4	Фізкультура	Українська мова	Фізкультура	Образотворче мистецтво	Українська мова
5	Я досліджую світ		Я досліджую світ		

субота
неділя

- А. У які дні в Данила найбільше уроків?
- Б. Який предмет у Данила у вівторок на третьому уроці?
- В. Данило дуже любить малювати. У який день тижня він особливо радісно йде до школи?
- Г. Який урок у класі Данила буває двічі на день?
- Д. У які дні в хлопчика уроки англійської мови?

2. Поставте одне одному свої запитання до цього розкладу.
3. Прочитайте назви днів тижня в розкладі. Яких не вистачає? Чому?
4. Спробуйте пояснити, чому дні тижня мають такі назви.

ТИЖДЕНЬ

Семеро дітей у тижня –
Ну й сімейка дивовижна!

Аж ніяк не може тато
Всіх докупити поскликати:

Понеділок десь мандрує
І kota в мішку¹ купує.

А Вівторок з Середою
Носять рéшето з водою².

А Четвер заліз на гірку,
Щоб зашити в небі дірку.

П'ятниця скінчила б працю,
Та не знає, за що браться.

Задоволена Субота:
«Отака у нас робота!»

Разом всі пішли зраділі
Відпочити до Неділі.

Тиждень бродить по присілку³:
– Де б знайти хоч Понеділка?

Понеділок десь мандрує
І kota в мішку купує...

Ян Бжехва. Переклад Наталі Забіли

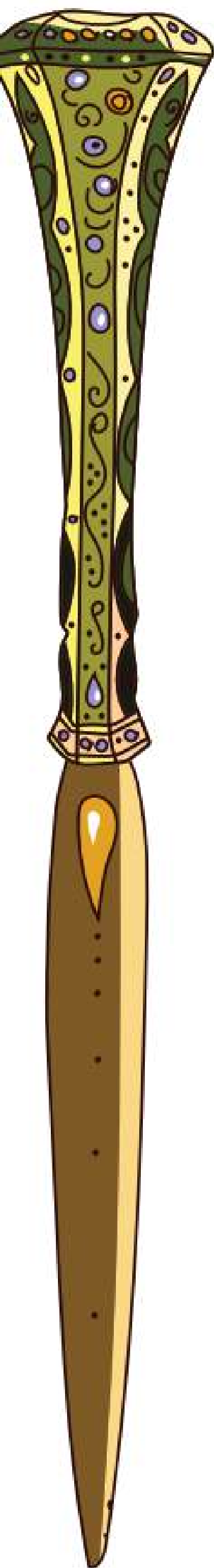
¹ Невідомо що.

² Марнують час.

³ Невелике село,
розташоване поблизу
більшого, або частина
великого села.

1. Чому батько не може зібрати дітей докупити?
2. Знайдіть рядки, які повторюються. Навіщо це потрібно?
3. Прочитайте слова, що римуються.
4. Чому назви днів тижня написано з великої букви?

– Завтра, – сказала вчителька, – у нас буде урок предметів. Принесіть з дому якийсь предмет. Бажано – сувенір із мандрівки. Ми все роздивимося, поговоримо. Кожен розповість, звідки його предмет, які спогади з ним пов'язані.

– Що саме треба принести? – запитав Клод учительку.

– Це має бути щось цікаве. Наприклад, колись один учень приніс кістку зі скелета динозавра, яку його дядько знайшов під час розкопок.

За порадою тата я взяв із серванта велику мушлю.

Наступного дня до уроку ніхто не хотів нічого показувати. Лише Жоакім витяг такого класного ножа, що годі собі уявити. То був ніж для розрізання паперу – із самої Іспанії.

*Аж тут не знати звідки вигулькнув директор:

– Я тисячу разів казав не приносити до школи небезпечних речей!

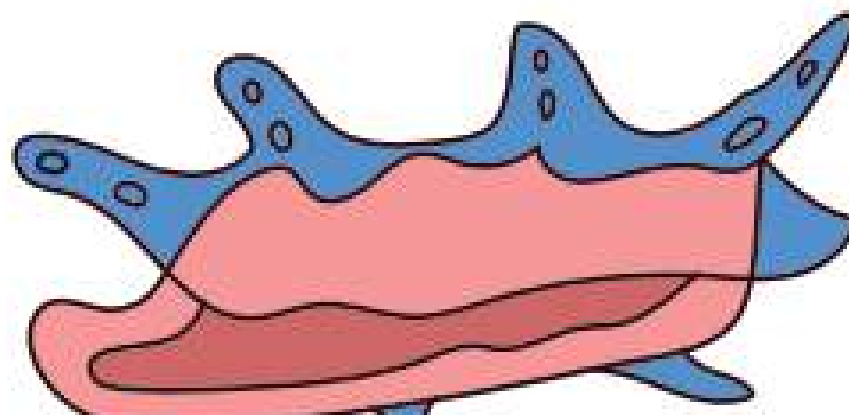
– Але, – запротестував Жоакім, – я його приніс, бо так сказала вчителька!

– Що? – здивувався директор. – Вчителька просила принести зброю?

Ножа директор таки забрав. Однак учителька обіцяла все залагодити. Хоча принести ножа – і справді не найкраща ідея.*

Тим часом ми повикладали на парти свої предмети. Альсест приніс меню з ресторану, де вони смачно пообідали разом із батьками. Ед – листівку з краєвидами Лазурового берега. Аньян – книжку з географії, куплену влітку. Клод нічого не приніс. Він думав, що можна лише кістки динозавра. А Мексан і Рюфюс принесли по мушлі!

* – А в мене сувенір зі Швейцарії, – аж світився від гордощів Давид. – Це золотий годинник, який тато там купив.

– Господи! – застогнала вчителька. – А тато знає, що ти його приніс?

– Ні, але я поясню, що це ви просили. І він не буде сваритися.

– А мій тато сваритиметься, якщо не знайде ножа, – попередив Жоаким.

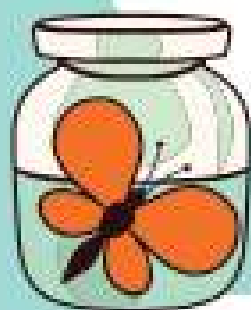
– Ой! – зарепетував Давид. – Мій годинник пропав!*

Годинника шукали всім класом. Мексан скинув мою мушлю, і я його стукнув. Вчителька нас полаяла і залишила після уроків...

Та все скінчилося якнайкраще. Годинник знайшовся за підкладкою куртки. Директор повернув ножа. А вчителька скасувала покарання.

Це був чудовий урок. Вчителька сказала, що завдяки предметам, які ми принесли, вона запам'ятає його надовго.

*Рене Госсінні. Пригоди малого Ніколя.
Переклад Зої Борисюк і Олени Борисюк*

Діалог – розмова двох або кількох осіб. Слова кожної особи (репліки) пишуть з нового рядка. Перед ними ставлять тире.

1. Послухайте оповідання. Це серйозний чи смішний текст? Чому ви так думаєте?
2. Хто розповідає історію, є оповідачем? Як ми можемо дізнатися його ім'я? Чиї голоси ми чуємо в оповіданні?
3. Виразно прочитайте уривки, позначені *. Які почуття героїв потрібно передати? Потім розіграйте діалоги.
4. Чи сподобався урок Ніколя та його товаришам? Чому, на вашу думку? А чи задоволена уроком вчителька?

СКЛАДАЄМО РЕЧЕННЯ

Розділові знаки
підказують, як треба
читати речення.

- 1.** По черзі читайте запитання і відповіді, роблячи наголос на виділених словах. Зважайте на розділові знаки в кінці речення.

Коли у нас урок предметів?
У кого завтра урок предметів?
Який у нас завтра урок?

Завтра у нас урок предметів.
Завтра **у нас** урок предметів.
Завтра у нас **урок предметів!**

- 2.** Прочитайте слова в кожному рядку так, щоб вийшли речення. Речення запишіть. Позначте вид речень: розповідне – **Р**, питальне – **П**, спонукальне – **С**.

5 небезпечних **3** до **1** Не **6** речей! **2** приносьте **4** школи (**С**)
урок. Це чудовий був ()
просила зброю? принести Вчителька ()

- 3.** До якого речення із вправи 2 підходить цей знак?

- 4.** Складіть три речення.

Повідомте батькам, що ви йдете в неділю на екскурсію.

Запитайте товариша, чи він іде в неділю на екскурсію.

Попросіть друга піти з вашим класом у неділю на екскурсію.

будь ласка

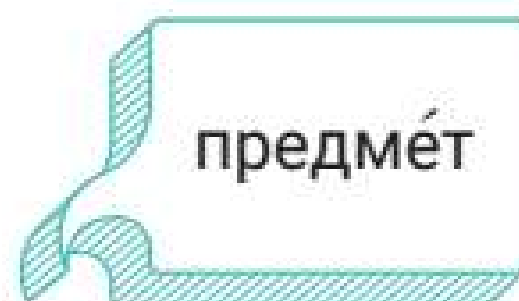

5. Відгадайте слова за їхнім значенням. Слова запишіть. Підкресліть букви, у написанні яких можна помилитися.

- 1.** Аркуш із переліком страв і напоїв. **2.** Річ, пов'язана зі спогадами про когось чи про щось. **3.** Раптово, швидко з'явитися звідки-небудь. **4.** Шафа для зберігання посуду. **5.** Тверде захисне покриття равликів.

6. Проведіть у своєму класі урок предметів. Підготуйтеся до розповіді – дайте відповіді на запитання. А потім розкажіть про свій предмет.

Що ви принесете на урок предметів?
Опишіть свій предмет – який він?
Чому цей предмет дорогий для вас?

7. Прочитайте пам'ятку. Проаналізуйте одну розповідь.

ЯК Я АНАЛІЗУЮ РОЗПОВІДЬ

- 1.** Я уважно слухаю розповідь.
- 2.** Кажу, що мені найбільше сподобалося. Пояснюю чому.
- 3.** Ставлю запитання, які в мене виникли.
- 4.** Якщо можу, то раджу, як поліпшити розповідь.

8. Випишіть з оповідання «Урок предметів» по одному розповідному, питальному і спонукальному реченню. Поясніть уживання розділових знаків.

РУДІ І МІСТО КОЛОМИЯ

Григорій Фалькович зібрав і переклав зручнішою мовою роздуми свого домашнього улюбленця – джек-рассел-тер'єра Руді. У віршованому монологі Руді розповідає про свої почуття під час війни та вимушене переселення.

Монолог – мовлення однієї особи, звернене до слухачів або до себе.

Може, хто не розуміє –
Файне місто Коломия!

Не останнє між містами –
Пахне хлібом і котами,
Пахне кавою міцною,
Пилом, ліками й війною.

А от звуки в нас такі:
Горобці, легковики,
Ще – ворони, голуби
І сирена щодоби...

Вже збагнула Коломия,
Що, коли сирена виє,
То загроза для життя –
Треба бігти в укриття.

А відбій – маленьке свято!
Наших дуже тут багато:
Де не глянеш – лапа й хвіст,
З різних областей і міст.

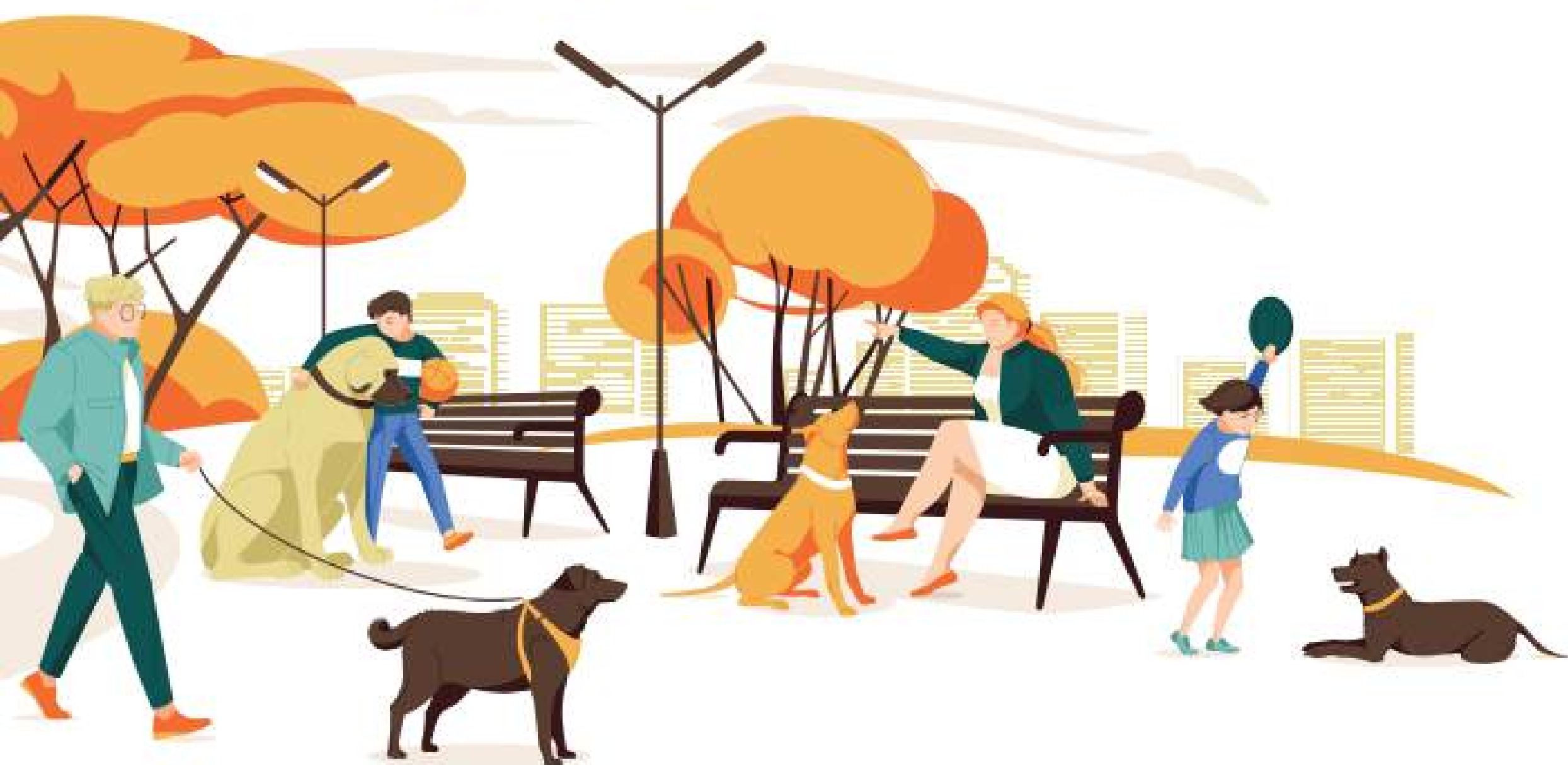
Тут і вигул симпатичний,
Ми й гуляємо щодня.
І дарма, що я столичний,
Ми – собаки, ми – рідня!..

Файне місто Коломия,
Файна в Коломії й мрія:
Щоб добро перемогло,
Щоб навіки зникло зло,
Щоб сирени не звучали,
Щоб лунала пісня й сміх,
І собаки не втрачали
Щоб господарів своїх.

*Григорій Фалькович.
Руді і Чумацький Шлях*

- 1.** Що можна побачити в Коломії? Що почути? Чим для Руді пахне Коломия?
- 2.** Навчіться виразно читати вірш – ланцюжком, у парі по рядку, дуєтом.
- 3.** Яка мрія в Коломії? А про що мрієте ви? Напишіть і намалюйте.
- 4.** Вивчіть напам'ять вісім останніх рядків вірша.

ДІАЛОГ І МОНОЛОГ

1. Прочитайте, вставляючи пропущені слова.

Файне місто _____,
Файна в Коломиї й _____:
Щоб _____ перемогло,
Щоб навіки _____ зло,
Щоб _____ не звучали,
Щоб лунала _____ й сміх,
І _____ не втрачали
Щоб господарів _____.

2. Прочитайте уривок із вірша Григорія Фальковича.
Це діалог чи монолог?

Я РУДІ –
ДЖЕК-РАССЕЛ-ТЕР'ЄР,
ПЕРЕСЕЛЕНЕЦЬ
Невеликі в мене габарити,
Маю хвіст і прізвисько смішне.
Я – тер'єр. Я вмію говорити,
Та не дуже слухають мене.

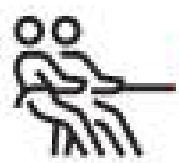

3. Уявіть, що Руді знайомиться в Коломиї з песиком-переселенцем. Доповніть їхній діалог. Розіграйте діалоги в парах.

– Привіт,
я Руді! А як
тебе звати?

– Я із Сум.
А ти звідки
приїхав?

4. Прочитайте мовчки, а потім за особами. Голоси скількох осіб можна почути в наведених уривках? Хто це може бути?

будь ласка

- Привіт! Ти записався на плавання?
 - Так, перше заняття сьогодні о другій.
 - Почекай мене після уроків, будь ласка.
 - Добре. Я буду на вулиці, біля школи. Бувай!
- Діти! Плавання не тільки загартує вас, сформує правильну поставу. Плавання – це велика радість і задоволення.

5. Прочитайте. Запишіть у формі діалогу.

6. Уявіть, що ви не були в школі через хворобу і хочете дізнатися домашнє завдання. Складіть і запишіть діалог – телефонну розмову. Розіграйте її.

Кожну репліку пишіть з нового рядка. Перед реплікою ставте тире.

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

ДИВНИЙ ЗВІР

У хаті в нас з недавніх пір
Завівся дуже дивний звір.
Живе собі і геть не йде.
Зовуть його –
Не-Знаю-Де.
Учора, тільки я заснув, –
Мої штанці він проковтнув!
Та що там ті одні штанці!
А кольорові олівці?
А мій новесенький блокнот?
А синій зошит мій для нот?
Хустинок – п'ять,
Шкарпеток – шість!
Він і мене вже скоро з'їсть!
Цукерки я йому носив!
– Облиш мене! – його просив.
Усе дарма! Усе дарма!
Прокинусь – знов чогось нема!

– Ні, з мене досить! –
Я сказав
І за речами
Стежить став.
В шухляду
Клав я олівці
І вішав на стілець
Штанці.
Безладдя
Звів я нанівець –
І звірові настав кінець.

Галина Малик

1. Ким насправді був дивний звір? Навіщо, на вашу думку, Галина Малик написала цього вірша?

2. Дайте відповідь на кожне запитання одним реченням:
З чого все почалося? Що трапилося? Чим все закінчилося?

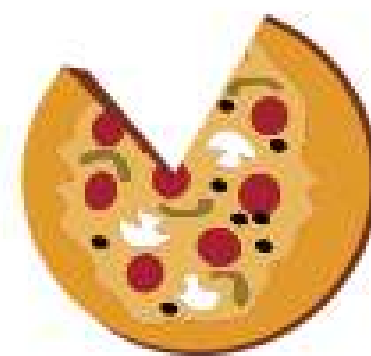
3. На скільки частин можна поділити вірш?
Що буде, якщо ці частини поміняти місцями?

4. Запишіть відповідь на запитання:
«Що треба робити, щоб у вас не завівся дивний звір?»

РЕЧЕННЯ І ТЕКСТ

1. Що із записаного є реченням? Поясніть свою думку.

мої штанці
Мої штанці він проковтнув!

Мій для нот
Де мій зошит для нот?

2. Складіть речення зі слів. Визначте тип речень (розповідне, питальне, спонукальне).

Дуже, нас, звір, у, завівся, дивний.
Мій, подівся, блокнот, де?
На, штанці, повісь, стілець.

3. Що із записаного є текстом?
До чого можна дібрати заголовок? Який?

У суботу в нас велике приби-
рання. Тато миє підлогу. Мама
прасує білизну. Я витираю пил.
Ми любимо чистоту і порядок.

Ми прибираємо в класі.
Перший урок – математи-
ка. У вересні йдуть дощі.
Як весело в школі!

У тексті речення зв'язані між собою за змістом.
До тексту можна дібрати заголовок.

4. Прочитайте тексти. Доберіть заголовки з рамок.
Один текст із заголовком спишіть (див. в електронному
додатку пам'ятку «Як я списую текст»).

Вдалий похід

Невдалий похід

Учні 2-Б класу пішли в похід
до лісу. Вони хотіли назбира-
ти каштанів і жолудів.
Раптом почався дощ. Треба
було повертатися до школи.

Учні 2-А класу пішли в ліс.
Вони збирали осінні листоч-
ки. Потім грали в м'яча.
Після того з'їли бутерброди.
Усім сподобалося в поході.

ДОБИРАЄМО ЗАГОЛОВОК

1. Прочитайте пам'ятку.
2. Прочитайте оповідання.

Песик побачив у дзеркалі себе.
«Привіт! Як тебе звати?»

Незнайомець так само тієї ж миті спитав у нього.

Собачка почав гавкати. І незнайомець загавкав!

«Який нахаба! – думав песик. – Хіба так поводяться?»

І захотів песик понюхати нахабу. Та де там! Навколо саме тільки скло. Просунув носик за дзеркало.

А дівчинка це побачила й усміхнулася. Вона вже знала, що за дзеркалом нічого нема.

Лідія Повх

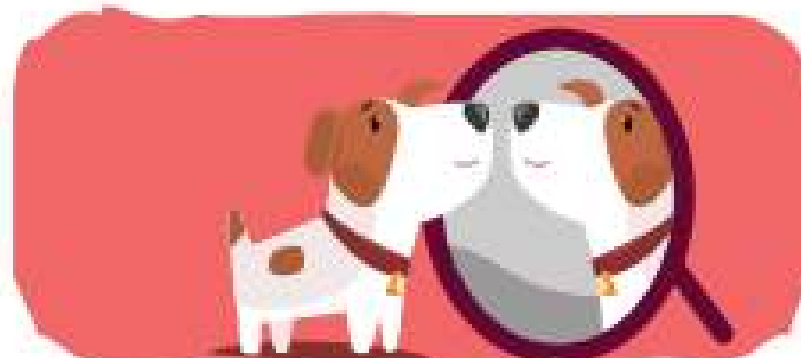
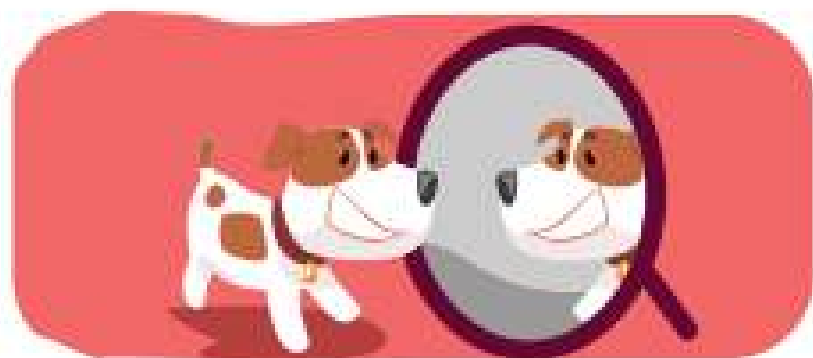
ЯК Я ПРИДУМУЮ ЗАГОЛОВОК ДО ТЕКСТУ

1. Я міркую так:
 - про кого / що йдеться? (яка тема тексту?);
 - на що хотів звернути увагу автор, що передати? (яка головна думка тексту?).
2. Я придумую заголовок, щоб він відображав або тему, або головну думку тексту.

3. Про що цей текст? Позначте заголовок, який відображає тему.

☐ Дівчинка і дзеркало ☐ Песик і дзеркало ☐ Дзеркало

4. Розгляньте малюнки. У якому порядку вони мають бути розташовані? Доберіть до ілюстрацій речення з оповідання.

5. Виконайте завдання на вибір.

А Уявіть, що ви – песик з оповідання. Розкажіть, що трапилося.

Б Уявіть, що ви – дівчинка з оповідання. Розкажіть, що трапилося.

БУДОВА ТЕКСТУ-РОЗПОВІДІ

1. Прочитайте. Доведіть, що це текст. Чому він називається текст-розповідь? На які частини його можна поділити?

КОТИК І КВІТИ

Наближався Мамин день. Хлопчик вирішив подарувати мамі малюнок.

Розклав фарби, поклав на стіл папір. А котик розлив фарбу і забруднив у ній лапки! Пройшовся по столу – на папері залишились сині сліди. Хлопчик подумав і домалював до слідів пелюстки.

Прийшла мама.

– Ой які гарні квіти! Хто ж це їх намалював?

Хлопчик і котик разом сказали: «Ми!»

Лідія Повх

Зачин (з чого все почалося?)

Основна частина (що трапилось?)

Кінцівка (чим усе закінчилося?)

2. Прочитайте. Знайдіть серед уривків текстів зачини. Поясніть, що ви з них дізналися.

У неділю я пішла в гості до Нелі.

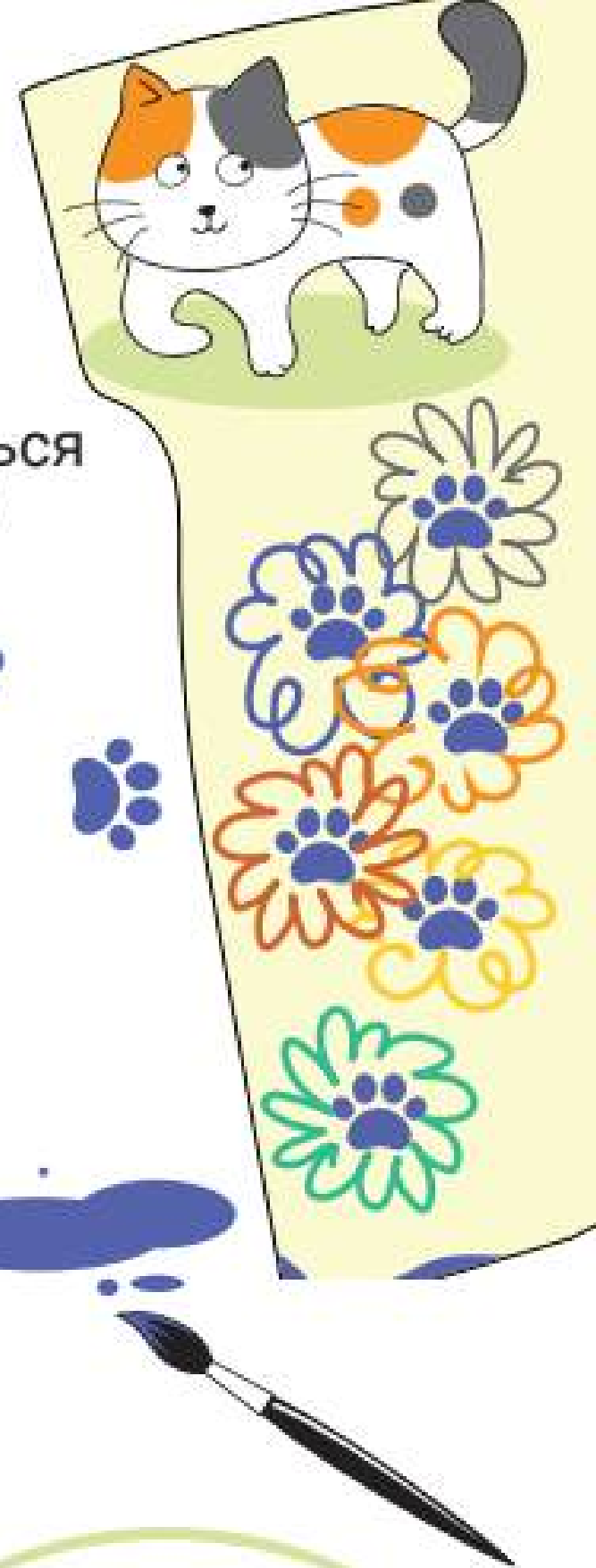
Мабуть, і досі вони живуть мирно і щасливо.

Песик і киця сиділи на дивані та вигадували, що б такого утнути.

Після обіду всі повернулися додому. То був прекрасний день.

3. Придумайте кінцівку і назву тексту. Кінцівку запишіть.

Сьогодні в Юлі день народження. Вона прокинулася і радісно вибігла на кухню. Тато снідав і щось читав у телефоні. Юля ледве стримала сльози. Невже забули? Аж тут двері відчинилися. То були мама, бабуся, Сергій – з тортом і подарунками. Разом із татом вони закричали: «З днем народження!»

Часто у зачинах розповідається, **де і коли** сталася подія, **хто** є головним героєм.

ХЛОПЧИК-БРЕХУН, СЕЛЯНИ І ВОВК

Був собі хлопчик, який пас овець.
Раз у раз видивався він на пагорб і
кричав: «Допоможіть! Вовк!»

Набігали селяни – і бачили, що він
їх обдурив.

Якось і справді з'явився вовк.
Хлопчик почав кричати, але ніхто
йому не повірив. Ніхто не прийшов
на допомогу.

І вовк загриз усю отару.

Езоп, давньогрецький байкар

1. Як ви вважаєте: чому хлопчик-пастух обманював селян? Розкажіть про те, що сталося, від імені хлопчика.
2. Чому селяни не прийшли, коли справді з'явився вовк? Розкажіть про те, що сталося, від імені одного із селян.
3. Який висновок мав би зробити хлопчик-пастух?
4. Як ви думаєте, що з хлопчиком буде далі? Чому?
5. Чому люди іноді говорять неправду?
6. Визначте тему і головну думку тексту.

Про кого чи про що цей текст? = **Тема тексту**

На що хотів звернути увагу автор,
чого навчити? = **Головна думка тексту**

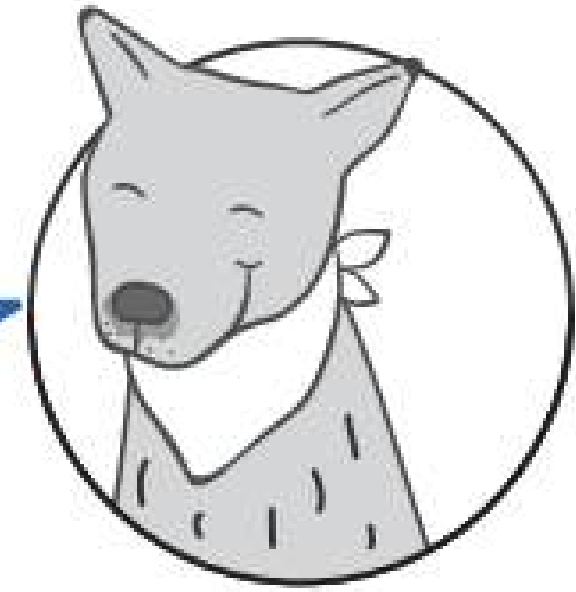
7. У якому прислів'ї висловлена головна думка байки?

Як маєш збрехати, то краще змовчати.

Хто вчора збрехав, тому і завтра не повірять.

Хто сам бреше, іншим не вірить.

Байка – це невеликий твір,
у якому висміюються
негативні риси людей.

8. Які риси людей висміюються в байці
«Хлопчик-брехун, селяни і вовк»?

9. Знайдіть у байці зачин, основну частину й кінцівку.

10. Які твердження відповідають байці (є фактами),
а які є думкою, припущенням?

Не можна змушувати дітей працювати.

Хлопчику було нудно.

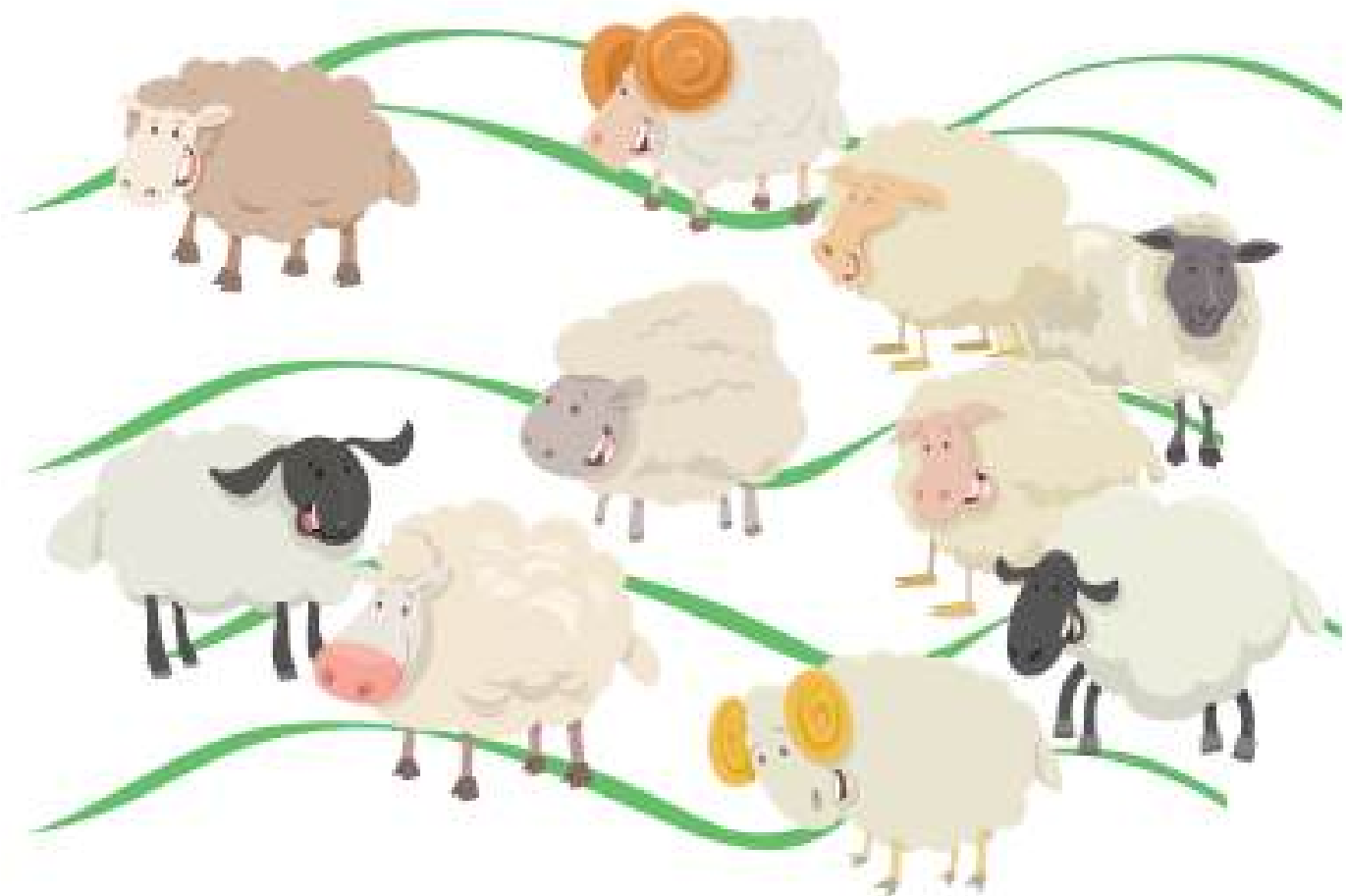
Хлопчик пас овець.

Селяни були жорстокі.

Вовк загриз отару.

11. Спишіть, вставляючи
пропущені букви.
Знайдіть слова в тексті
і перевірте себе.

С __ ляни, хлопч __ к, вид __ рався,

пр __ йшов, бач __ ли, бр __ хун, допоможіт __ .

МАНЮСІНЬКА (уривок)

Далеко в горах, за лісами
Хатиночка привітна,
В хатині тій під деревами
Жила вдова самотна.

Аби нудьгу всю відігнати,
Що мучила стареньку,
Вона хотіла конче мати
Дитиночку маленьку.

Та не таку, як інші діти,
Але мале-маленьке,
В горісі щоб могло сидіти,
Манюсіньке, тоненьке.

Пішла вона до ворожбитки,
Грошей дає їй жменю,
Стара знайшла у клунку швидко
Десь зернятко ячменю.

– Візьми і посади у грядку.
Садити, мабуть, вмієш?
Тож матимеш мале дитятко,
Якому ти зрадієш.

Вдова зерня те посадила,
Щось наче промовляє,
Росою ранньою скропила.
І от стебло – зростає...

І на очах о тій хвилині
Зросла прегарна квітка,
А пелюстки великі, сині,
Які побачиш зрідка.

Вдова ту квітку оглядає
І гладить стебелинку.
Аж квітка миттю вибухає,
А в пелюстках – дитинка.

І зразу ручки простягало
Малесеньке дівчатко,
Вдова до нього промовляла:
«Моє ти серденьтко!»

Прегарне, миле, солоденьке,
Ще й усміхалось живо,
У пів мізинчика маленьке,
Це небувале диво.

Вдова тепер щаслива мати,
Здобула, що бажала,
Дитинку стала годувати,
«Манюсінькою» звала.

Василь Гренджа-Донський

До тексту-розповіді
можна поставити
питання «*Що сталося?*».
До тексту-опису можна
поставити питання
«*Який, яка, яке, які?*».

1. Яку частину казки ви прочитали – зачин, основну частину чи кінцівку?
2. Поставте запитання до прочитаного. Починайте їх словами **хто, що зробила, де, куди, навіщо**.
3. Уявіть розмову жінки і ворожбитки. Розіграйте її.
4. Знайдіть слова, які описують Манюсіньку.
5. Яку казку вам нагадав прочитаний уривок? Послухайте уривок із казки Ганса Крістіана Андерсена «Дюймовочка» в аудіохрестоматії. Що ви помітили спільного й відмінного? Чому, на вашу думку, письменник не використав ім'я Дюймовочка?
6. Якби ви створювали комікс до уривка, зі скількох малюнків він би складався? Опишіть їх або створіть комікс.

ПОЛІПШУЄМО ТЕКСТИ

1. Знайдіть у казці «Малюсінька» зменшувальні, пестливі слова до поданих. Запишіть слова парами.

Хата, мала, стара, солодке.

2. Доберіть із рамки слова, близькі за значенням до поданих. Запишіть слова парами. Із кількома словами усно складіть речення.

Привітний, ворожбитка, нудьга, конче, клунок.

3. Прочитайте. Зверніть увагу на виділені слова. Як їх можна замінити?

Одна **вдова** хотіла мати дитинку. Ворожбитка дала **вдові** зернятко. **Вдова** посадила зернятко. Із нього виросла квітка. У пелюстках **вдова** побачила гарненьку дівчинку. **Вдова** назвала її Манюсінькою.

4. Прочитайте. Яке слово повторюється? Як його можна замінити?

У квітці з'явилася дитинка. Дитинка **протягнула** руки до вдови. Прегарна дитинка **усміхалася**. А **завбільшки** дитинка була з пів мізинчика.

5. Спишіть, замінюючи слова, що повторюються. Придумайте заголовок.

Вадим і Андрій – нерозлучні друзі. Друзі **вчаться** в одному класі. Друзі **ходять** на карате. У друзів **спільні захоплення** – книжки про динозаврів та комп'ютерні ігри.

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. Спишіть, вставляючи пропущені букви.

П__нал, портфел__, пон__ділок,
пр__віт, школ__р, н__діля, цуц__ня,
пр__дмет, ч__рнетка, ч__тати, с__годні.

2. Спишіть, доповнюючи незавершені речення.
У кінці завершених речень поставте
відповідний розділовий знак.

Наша школа невелика
Біля школи
Уроки починаються о восьмій годині
Коли закінчуються

3. Яка група речень є текстом?

А

Добрі манери почи-
наються з вітання.
Ваше обличчя має
бути привітним.
Першим вітається
хлопчик із дівчин-
кою, молодший зі
старшим.

Б

Добрі манери почи-
наються з вітання.
Не забувайте про
слова «дякую»,
«будь ласка». Я за-
вжди поступаюся
місцем в автобусі
старшим.

- 4.** Прочитайте частини тексту так, щоб вийшла розповідь. Знайдіть зачин, основну частину і кінцівку.

РЕКС

Рекс став справжнім вартовим нашого будинку.

До нашого будинку прибився пес. Він був худий і змучений.

Ми назвали його Рексом і щодня годували собаку.

- 5.** Як ще можна назвати цей текст?

Худий пес

Добра справа

Як годувати собаку

- 6.** Утворіть і запишіть зменшувальні, пестливі слова.

Пес, будинок, худий, малий.

- 7.** Напишіть «Диктант місяця» зі «Слів місяця».

2. ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ

ЗВУКИ І БУКВИ

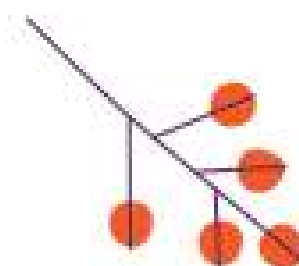
ШПАКИ І ШПАЧЕНЯТА

Сидять шпаки і шпаченята,
І дощик цяпає на них.
Вже скоро будуть відлітати,
Беруть усіх – старих, малих.
Сидять і дивляться додолю,
Де що не крок – лежить горіх.
А їм летіти завтра з дому
О цій негодяній порі!
Летіти довго і питати:
– Чи ми побачимося ще?..
Сидять шпаки і шпаченята,
А дощик робиться дощем.

Галина Кирпа

НЕСЛУХНЯНИЙ ДОЩИК

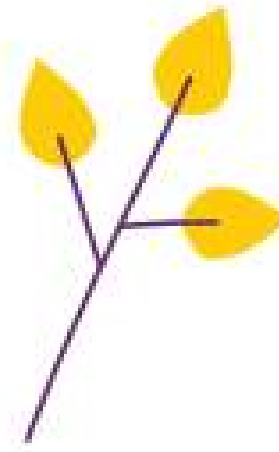

Казала мама-Дощикха
Малому Дощу-синочку:
– Посидь-но хвилинку тихо,
Пошию тобі сорочку.
Та поки знайшла хмарину,
Сорочку з неї пошила,
То неслухняна дитина
І сліду вже не лишила.
А за порогом Хуга
Погналась за Дощиком слідом –
Змерз без сорочки Дощик
І випав на землю снігом.

Галина Малик

Непомітно з'явилася осінь –
День коротшим стає щодоби.
Глянь: берізки уже – злотокоші
І в дубів багрянють чуби.
Вже у теплі краї відлетіли
Сонцелюби – дзвінкі журавлі,
Не страшні їм тепер заметілі
На далекій південній землі. •

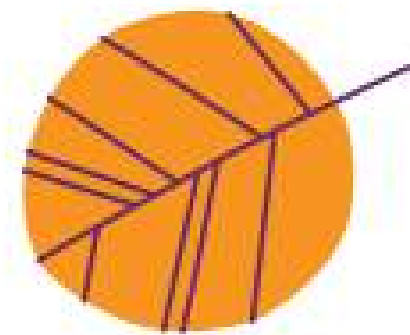
Валентин Бичко

Вітер з пожовклим листком
Грається в котика-мишки.
То поженеться біжком,
То підкрадається нішком.
Ну, а коли спійма,
Буде, дітки,
Зима.

Віктор Терен

1. Про яку пору року йдеться у віршах? Чому ви так думаєте?
2. Чи є у віршах незнайомі слова? Що допомогло зрозуміти їхнє значення?
3. Що ви бачите, слухаючи вірші? Що чуєте? Якби ви добирали музику до цих віршів – якою б вона була?
4. У яких віршах про явища природи розповідається як про живі істоти? Наведіть приклади.

5. Порівняйте два перших і два останніх рядки вірша «Шпаки і шпаченята». Про які зміни в природі вони розповідають?
6. Спробуйте переказати вірші. Чи однакове враження від віршів та їх переказу? Що є у віршах такого, чого немає в переказі?

ЗВУКИ І БУКВИ.

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА

1. Скільки букв в українській абетці? Обговоріть, де в житті може знадобитися знання абетки (алфавіту).

2. Виберіть завдання.

А. Спишіть, заповнюючи пропуски.

Б. Розшифруйте повідомлення-загадку.

абетка
алфавіт
загадка

А.

А, б, _, г, _, д, е,
_, _, з, _, і, _, й,
к, _, м, н, _, _,
р, _, т, _, ф, х, _,
ч, _, щ, _, ю, я

Б.

15, 16, 32, 28
6, 19
3, 22, 12, 26
18, 1, 24, 15

1=А
2=Б

3. Розгляньте малюнок. Назвіть імена дітей, які потраплять у кожен список. Виберіть кожен по одному списку і запишіть імена за абеткою. Вимовте імена зі свого списку по звуках і по буквах.

Дівчатка

1 Віра
2 ...

Хлопчики

1 Антон
2 ...

Біляві

1 ...
2 ...

В окулярах

1 ...
2 ...

4. Складіть алфавітний список того, що є у ваших рюкзаках. Коли може знадобитися цей список?

ПРАЦЮЄМО З ОРФО- ГРАФІЧНИМ СЛОВНИКОМ

1. Поясніть, як складені списки. Для чого можуть бути призначені? Яким списком, на вашу думку, зручніше користуватися?

КОМАНДА 2-В	КОМАНДА 2-Д
Андрій	Антонова
Таня	Вітюк
Ярина	Іващенко
Віра	Махмудов
Максим	Токман
Іван	Ященко

2. Спишіть перший список продуктів у зошит. Поясніть скорочення. У яких словах можна зробити помилку? Підкресліть букви, які можна написати неправильно.

3. Прочитайте. Навіщо потрібні словники? Чи звертаєтеся ви до них?

Неможливо все знати і пам'ятати. Головне – знати, до якого словника звернутися.

Орфографічний словник показує, як правильно писати слова. **Тлумачний** словник пояснює значення слів.

Зручно користуватися електронними словниками: **Словники України online**, **Словник української мови (СУМ-11)**.

4. Перевірте за орфографічним словником, яку букву писати.

Спочатку кожен шукає слово з однією із запропонованих букв. Потім записуєте слово правильно.

В^и_ершки, п^и_еріжки, в^и_ечеря, ц^и_ебуля, бут^и_ерброд, п^и_ероги, д^и_еруни, в^и_ермішель.

5. Які подарунки ви хотіли б отримати на день народження?

Складіть список за абеткою. Якщо сумніваєтесь, яку букву писати, залиште для сумнівної букви місце: п..нал.

Потім перевірте за словником і впишіть потрібну букву.

СТВОРЮЄМО СТИСЛИЙ ОПИС ЛЮДИНИ

- 1.** Прочитайте стислий опис.
Про кого йдеться?

Ім'я: ...

Волосся: руде кучеряве

Очі: карі

Обличчя: кругле, бліде

Одяг: сині штани, червоний светр

Особливості: ластовиння

Дана

Люба

Гліб

- 2.** Прочитайте пам'ятку.

ЯК Я СТВОРЮЮ СТИСЛИЙ ОПИС

1. Я думаю, кого хочу описати.
2. Я дивлюсь на зовнішній вигляд, особливості.
3. Я описую за планом:
Ім'я: ... Волосся: ...
Очі: ... Обличчя: ...
Одяг: ... Особливості: ...
4. Я перечитую опис.
Доповнюю, виправляю помилки.

ВОЛОССЯ: довге, коротке, пряме, кучеряве, хвилясте; темне, світле, біляве, русяве, руде, чорне

ОЧІ: карі, сірі, голубі

ОБЛИЧЧЯ: кругле, овальне; смагляве, бліде, рум'яне

ОДЯГ: сукня, штани, спідниця, сорочка, блузка, сарафан, светр, піджак, гольф, жилет

- 3.** Запишіть стислий опис однокласника / однокласниці. Запропонуйте товаришеві відгадати, кого ви описали. Перечитайте разом описи одне одного. Якщо потрібно, доповніть, виправте помилки.

- 4.** На основі стислого опису, зробленого вашим товаришем, усно складіть опис повними реченнями.

- 5.** Складіть стислий опис самого себе.

ЛЮБЛЮ

Я люблю любити маму,
І крутити телефона,
І свою стару панаму
Кидать з нашого балкона.

Я люблю любити тата,
І зимові сніжні кручі,
І поволі колупати
Мило ніжно-запахуче.

Я люблю любити свого
Дідуся, ще не старого,
І бабусю, як всі діти,
Теж люблю її любити.

Вірних друзів я люблю,
Літо, сонце, мандри, квіти...
Я люблю усе любити –
І за це себе люблю.

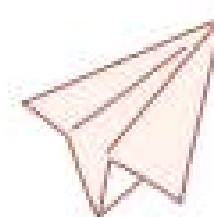
Григорій Фалькович

ЯК Я ПРЕЗЕНТУЮ СВОЮ РОБОТУ

1. Я встаю і чекаю тиші.
2. Я кажу вступне речення: «Я хочу розповісти про те, що я люблю».
3. Я читаю свій твір. Говорю повільно, чітко, зрозуміло.

1. Чи сподобався вам герой вірша? Це хлопчик чи дівчинка? Якими словами – назвами ознак можна описати характер героя вірша?
2. Які слова повторюються у вірші? Навіщо?
3. Що означає «крутити телефона»? Якщо не знаєте, запитайте в дорослих.
4. А що любите ви? Напишіть кілька речень. Написання слів перевірте за орфографічним словником.
5. Презентуйте свою роботу в класі.

ДІЛИМО СЛОВА НА СКЛАДИ

1. Прочитайте. Спробуйте пояснити, що таке «внутрішня погода».

МОЯ ПОГОДА

Легко говорити про погоду на вулиці. Навіть якщо вона постійно змінюється. А як розповісти про мою внутрішню погоду? Її ж ніхто не бачить!

Іноді мені на душі ясно. І виграє веселка. Тоді я радію, посміхаюся і можу гори зрушити.

В інші дні в голові туман і хмарно. Важко слухати. Важко щось запам'ятати.

Часом я прокидаюся, а всередині вітер і буря. Із самого ранку я стомлена й вередлива.

Інколи всередині йде дощ. Це може бути мряка, від якої мені сумно. Або гроза, від якої я відчуваю злість.

Буває, що надворі сонячно, а в душі негода. Що тоді робити?

Мабуть, варто поділитися з тими, кого я люблю. У них теж є своя погода. Вони зрозуміють.

За Джен Торп

2. Що означають ці слова і вирази?
Виберіть із запропонованих варіантів.

ГОРИ ЗРУШИТИ

піднятися на вершину
радіти життю
зробити дуже багато

НЕГОДА

злість
погана погода
осінь

- 3.** Випишіть по порядку тільки склади. Які слова утворилися?

ТТ МО ПР Я ЦЬК

ВНУ СКР СЬ ТРІ ШНЯ ПР

ТЬ НН ПО ГО ВРК ДА

У кожному складі
обов'язково
має бути
голосний звук.

Щоб поділити слово
на склади, спробуй
вимовити його,
як робот.

Або уяви, що
ти на стадіоні
вигукуєш назву
команди.

- 4.** Спишіть. Поділіть слова на склади.

Зли|ва, гроза, ожеледь, ожеледиця, туман, іній,
вітер, снігопад, дощ, веселка.

- 5.** Знайдіть 5 слів, які неправильно поділені на склади.

Злі-сть, ву-ли-ця, ра-нок,
зро-зу-мі-ю-ть, я-сно, ра-ді-ю,
хмар-но, ба-чить, я-ко-ї,
сто-млена, ве-редл-ива, тум-ан.

- 6.** Складіть і запишіть
слова зі складів на «дошці».

ПЕРЕНОСИМО СЛОВА З РЯДКА В РЯДОК

1. Слова переносять із рядка в рядок по складах:
по-года, пого-да.
2. Односкладові слова не переносять: *дощ.*
3. Одну букву не залишають в рядку і не переносять:
яс-но, а не я-сно.
4. Букви **ь, й** та **апостроф** не відривають від попередньої букви: *буруль-ка, низь-ко, реп'-ях.*
5. Буквосполучення **дж, дз** не розривають:
по-дзвін, си-джу.

1. Запишіть по два приклади до кожного пункту правила переносу слів.

2. Поділіть слова для переносу.

Кулька, їдьте, подзенькує, льодок, райдуга, обійма, ходжу, бур'ян, кам'яний.

3. Придумайте назву вірша. Знайдіть слова, які не можна переносити з рядка в рядок.

Із-за гаю **хмарою**
Налетів,
До пшениці ярої
Гримотів.
Виливсь, як з відра того,
Та й нема:
Ліс і поле **райдуга**
Обійма.

Віктор Кочевський

- Поділіть виділені слова для переносу.

4. Прочитайте. Доведіть, що у вірші роса змальовується як жива істота. Пригадайте, чому утворюється роса.

РОСА

Ой краса! Ну й краса!
Вранці випала роса:
На деревах,
На траві,
Навіть на камінчиках,
Всі росинки, як живі,—
В голубих промінчиках.
Сяють, усміхаються,
Скрапують, зливаються.
І радіють на **листках**,
І вкривають **сріблом**
Дах...

Ганна Чубач

- Поділіть виділені слова для переносу по-різному.

Слова, у яких ідуть підряд кілька приголосних, можна переносити по-різному:
*ве-сна і вес-на,
жит-тя і жи-ття.*

5. У кожній парі знайдіть слово, неправильно поділене для переносу.

кукуруд-за кіль-це кіль-ьце ма-й-дан

кукурудза Мар'-яна май-дан тра-ва трав-а

Мар'яна яго-да я-года

КАРТА ПОГОДИ

13 лютого

Легенда – умовні
знаки і пояснення
до карти, плану,
малюнка.

-1..1

читаємо так: від одного граду-
са морозу до одного градуса
тепла;
або: мінус один – плюс один.

1. Опишіть умовні позначення. Чи всі наве-
дені позначення є на карті? Для чого
використано цифри різних кольорів?

2. Прочитайте. Істинними чи хибними є твердження? Доведіть свою думку. Поясніть уживання великої літери.

- 1) На карті показано прогноз на 12 лютого.
- 2) У Львові дощ.
- 3) Над Полтавою безхмарне небо.
- 4) На мешканців Чернівецької області чекає сильний сніг.
- 5) На Рівненщині нічна температура $-4..-6$.
- 6) У Сумській області холодніше, ніж у Черкаській.
- 7) У Дніпрі й Донецьку однакова температура.
- 8) На Волині денна температура буде така сама, як нічна.

3. Кожен придумайте два твердження за картою. Нехай партнер визначить, істинні вони чи хибні.

4. Кожен придумайте і запишіть запитання за картою. Дайте письмову відповідь на запитання партнера.

5. Уявіть, що ви розповідаєте прогноз погоди на телебаченні. Вивчіть карту, підготуйтеся і виступіть перед однокласниками. Пам'ятайте: треба не просто передати інформацію, а зробити це цікаво.

6. Прочитайте. Як складають прогноз погоди? Придумайте назву тексту. Випишіть іменники з першого абзацу. Охарактеризуйте їх за зразком у рамці.

Дуже давно в Англії людину, яка могла передбачити погоду, вважали чаклуном. Її мали спалити на вогнищі.

Сьогодні погоду передбачають метеорологи. Ці вчені збирають дані з метеостанцій на суші і на морі. Супутники з космосу фотографують Землю. Вони також передають дані на станції. Усю цю інформацію обробляють комп'ютери. А потім метеорологи складають карту погоди. Але дуже точно спрогнозувати погоду можна лише на кілька днів.

Космос
(що?) –
однина,
6 букв,
6 звуків,
2 склади.

СЛОН ЕЛМЕР

Жило собі стадо слонів. Молоді і старі, високі й низенькі, товсті й худі. І всі вони були однакові на колір: СІРІ. Усі, крім Елмера.

Елмер – інакший. Елмер – як яскрава клаптикова ковдра. Жовтий і оранжевий, червоний, рожевий і фіолетовий, синій і зелений, чорний і білий. Елмер **НЕСЛОНЯЧОГО** кольору. Він не сірий.

Та слони люблять Елмера. Він вміє їх розсмішити. Коли він сміється, усі сміються.

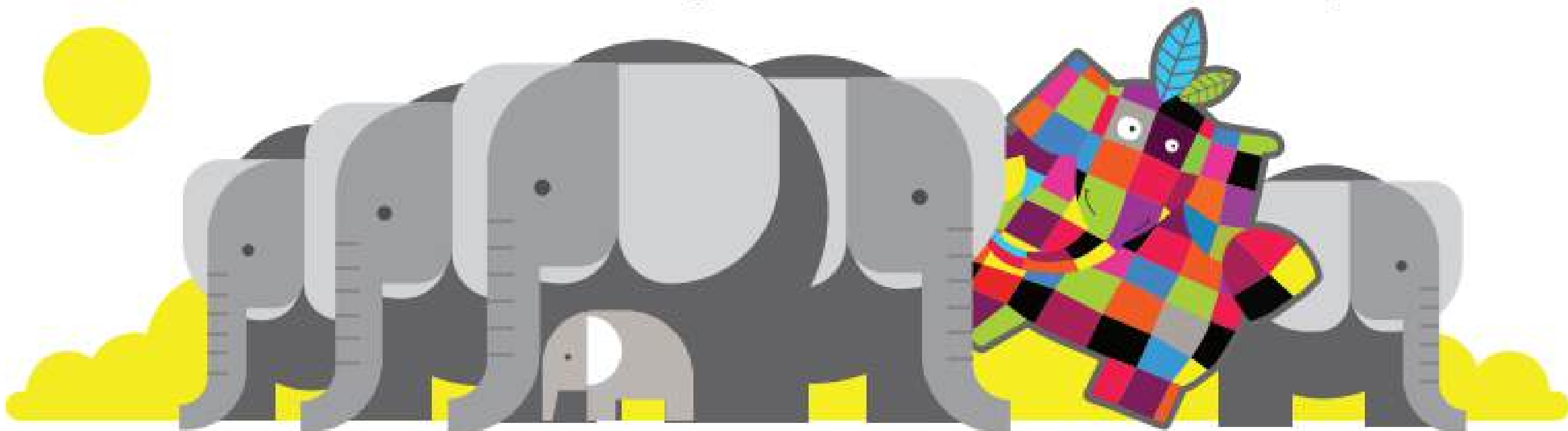
Якось уночі Елмер не міг заснути. «Ну чому я не такий, як усі? Ви колись чули про слона – клаптикову ковдру? Не дивно, що вони з мене сміються».

Уранці, поки всі слони спали, Елмер пішов прогулятися. Він зустрів тигра, лева, бегемота. Усі вони казали: «Доброго ранку, Елмере». А Елмер посміхався й відповідав: «Доброго ранку!»

Нарешті Елмер знайшов, що шукав. **ДУЖЕ ВЕЛИКИЙ** кущ із безліччю ягід. **СІРИХ** ягід. Справжнього слонячого кольору! Елмер тряс кущ сильніше й сильніше. На землі вже купа ягід. Елмер качається по них туди й сюди. Тепер він такий, як звичайнісінький слон. **СІРИЙ**.

Тож можна повертатися. Елмер зустрів черепаху, крокодила, жирафу. Всі вони казали: «Доброго ранку, слоне». Елмер посміхався й відповідав: «Доброго ранку!»

Коли Елмер підійшов до своїх, ніхто й вухом не повів. Ніхто не помітив Елмера. Які ж вони мовчазні й серйозні!

А Елмеру кортить посміятися. Тож він піднімає хобот і сурмить: «У-у-у-у!»

Слони аж підстрибнули від несподіванки. «Та це ж Елмер!»

Вони сміялися так, що луснула дощова хмара. Краплі дощу змили сіру фарбу. «О, Елмере, швидко ти показав своє справжнє обличчя!.. Сьогодні День Елмера. Тепер ми щороку його відзначатимемо».

У День Елмера всі слони розмальовують себе, а Елмер фарбується на сіре. Цього дня він єдиний сірий слон.

За Девідом Маккі, переклад Івана Іщенка

1. Прочитайте назву і розгляньте ілюстрацію.
Про що може йтися в казці?
2. Послухайте казку. Дайте відповідь на кожне запитання одним реченням.

Із чого все почалося?
Що трапилось?
Чим все закінчилося?

3. Чим слони в стаді Елмера схожі, а чим відрізняються?
Елмер відрізняється лише кольором чи ще чимось?
Заповніть схему і розкажіть.

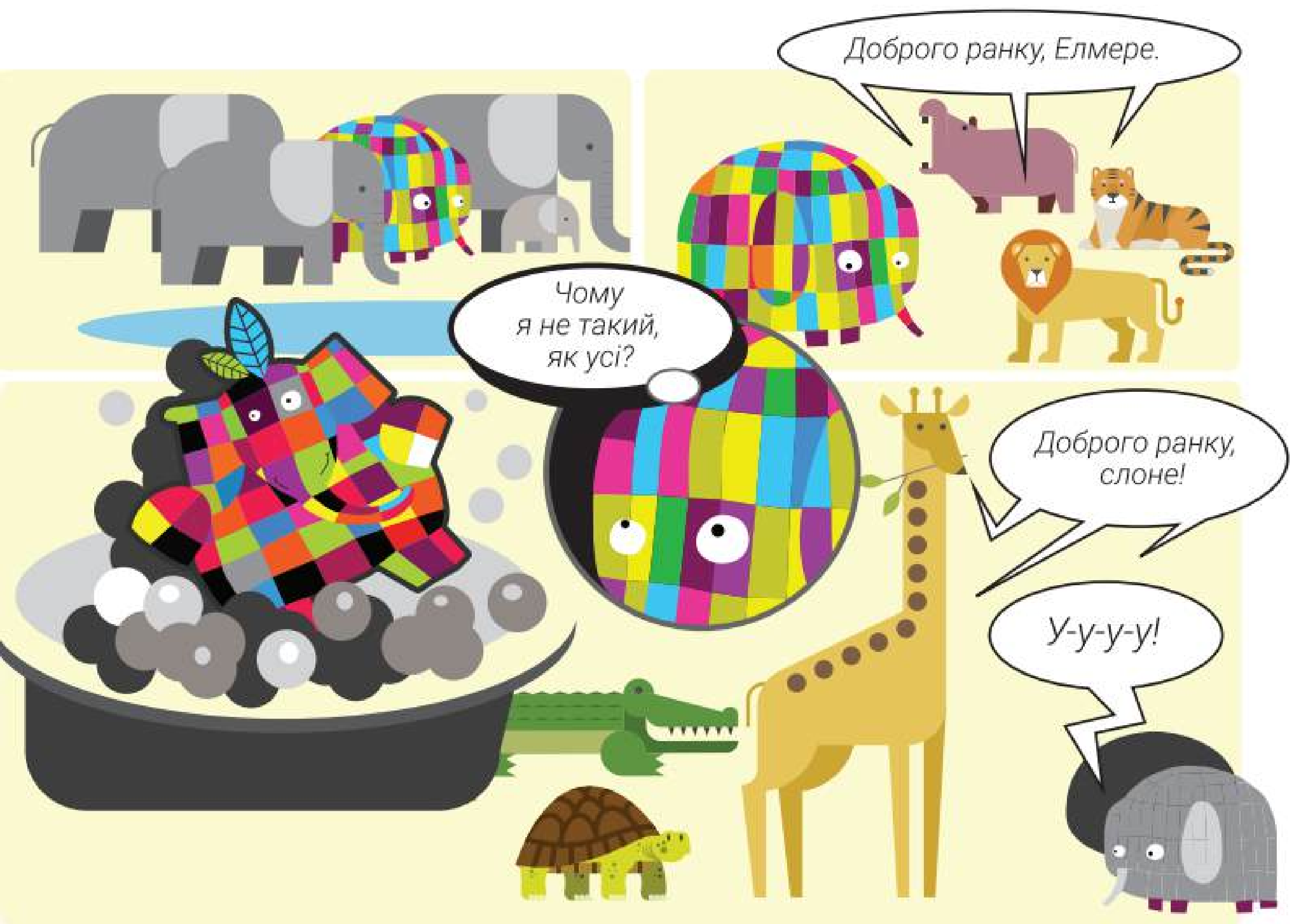
4. Чому, на вашу думку, Елмер не хотів бути інакшим?
5. Бути таким, як усі, – це добре чи погано? Чому?
6. Чи сподобалася вам казка? Чому? Навіщо, на вашу думку, письменник її створив?

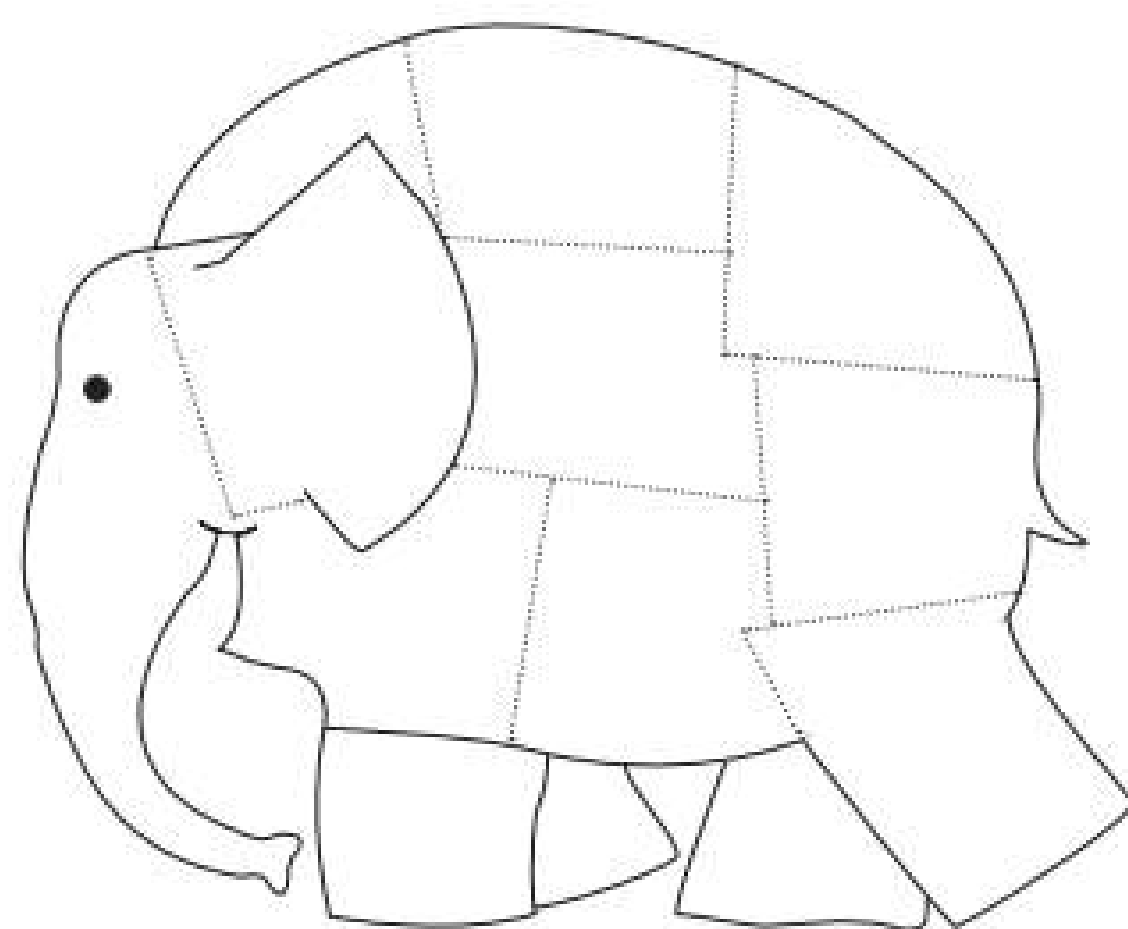
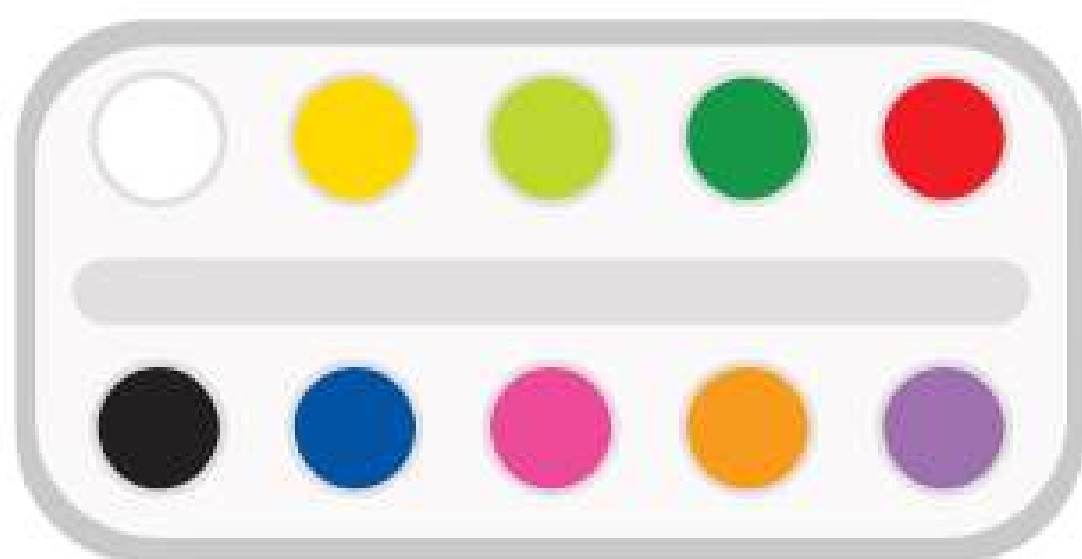
ДОВОДИМО ДУМКУ

1. Опишіть, що зображено на малюнках.
До яких частин казки вони підходять?
2. Порівняйте зовнішність і характер слонів та Елмера.
3. Чим особливий Елмер? Що йому найкраще вдається?
4. А чим особливі ви? Запишіть.

Я особливий, тому що я ... / Я особлива, тому що я ...

- 5.** Запишіть назви кольорів слона Елмера.

- 6.** Навіщо слони святкують День Елмера? Уявіть, що ви святкуєте День Елмера. У який колір ви себе розфарбуєте? Чому?
- 7.** Розділіть рядок на слова. Запишіть за абеткою, яких тварин зустрів під час прогулянки Елмер.

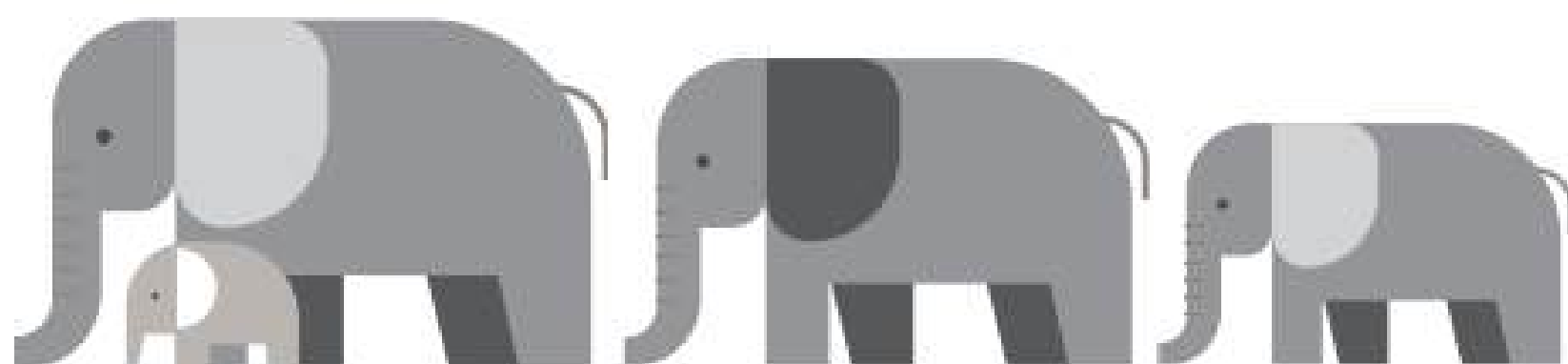
Т**И****Г****р****б****е****г****е****М****о****т****ж****и****р****А****ф****а****ч****е****Р****Е****П****а****х****а****к****Р****О****К****о****д****и****л**

- У списку бракує назви однієї тварини, яку зустрів Елмер. Якої саме?
- 8.** Якими були слони в стаді Елмера?
Доберіть слова з протилежним значенням.

Молоді – ...

Високі – ...

Товсті – ...

- 9.** Поділіть слова для переносу усіма можливими способами.

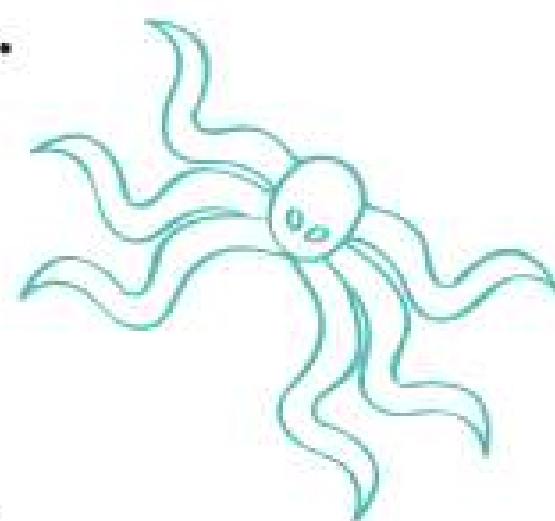
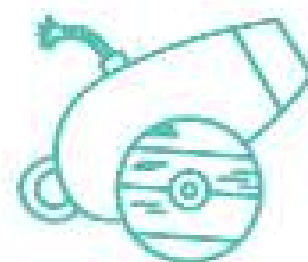
Низенько, сильніше, кольору, сьогодні, ягоди, єдиний, яскрава, уранці, ковдра, земля, обличчя, серйозні, сиджу, ґудзик, бур'ян, кам'яний.

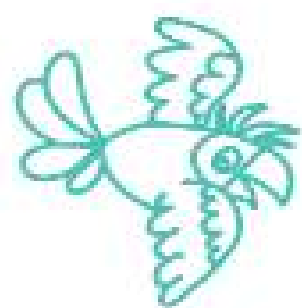
- 10.** Знайдіть інформацію про життя справжніх слонів у стаді. Запишіть про це 2–3 речення.

БУЛИ СОБІ ДВА БРАТИ

Були собі два брати –
Замурзані пірати.
Не слухалися мами,
Поганими словами
Забруднювали простір,
Були нестерпні просто.
До школи не ходили,
Корисного не їли,
З науками не знались,
Ще й в носі колупались.
Їм якось пощастило:
До облявку¹ прибило
У пляшці карту світу,
На ній – місця заритих
Скарбів і шоколадок.
– Гей-гей! – пірати радо
Кричали, мов скажені.
– Скарби у нас в кишені!
Давай вони дивитись,
Вертіти і крутити
Ту карту загадкову...
Пора б згадати школу.
Але ж дурні пірати
Ледь-ледь могли читати.
Впізнали кілька літер,
Гадали, звідки вітер,
Що значать закарлючки
Та інші мудрі штучки.
Один кричить: – Це море!
Волає другий: – Гори!
Один кричить: – Це Штати!
А другий: – Ні, Карпати!
Отак вони сварились,
Аж поки не побились.

В обох на лобі ґулі,
 В обох в кишенях дулі²...
 Та зрештою зібрались
 І десь помандрували.
 Блукали десь пів року,
 Стомилися нівроку³,
 Аж ось замріло⁴ місто
 На горизонті чистім.
 Знов спори в них негожі,
 І знов за рибу гроші⁵:
 – Це – Київ стародавній!
 – Ні, це – Горішні Плавні!..
 І поки знов сварились,
 Кусалися і бились,
 Той скарб і шоколадки
 Відрили дві піратки.
 Отак завжди буває:
 Скарби той здобуває,
 Хто дружить із книжками
 І слухається маму...

Сашко Дерманський

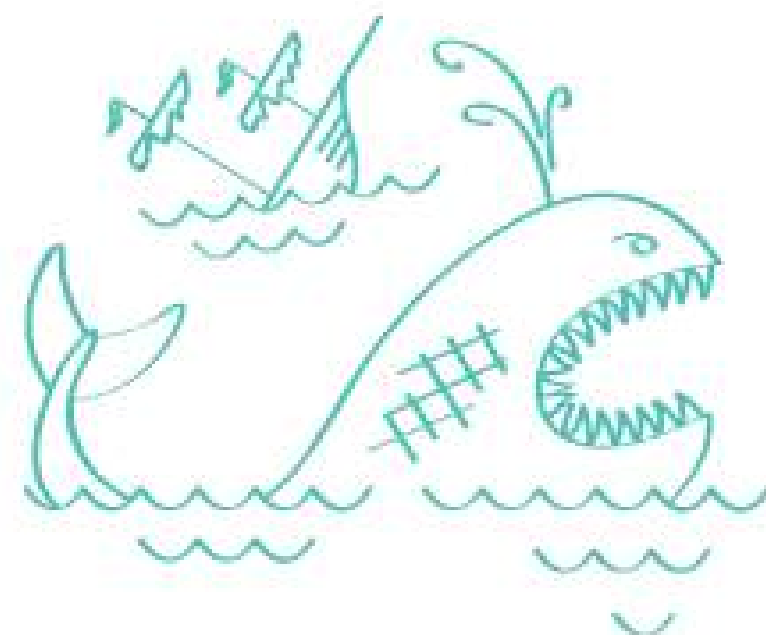
¹ *Облавóк* – борт.

² *Тримати дулю в кишені* –
 нишком комусь
 погрожувати.

³ *Нівро́ку* – дуже.

⁴ *Замріло* – показалося.

⁵ *За рибу гроші* – знов
 те саме.

1. Чому Сашко Дерманський назвав братів піратами?

2. Як описує автор зовнішність і поведінку піратів?
 Якими були брати? Доберіть слова – назви ознак.
 Що вони робили? Знайдіть слова – назви дій.

3. Обговоріть, чому братів спіткала невдача.
 Що б ви їм порадили? Які речення ви використаєте –
 розповідні, питальні чи спонукальні?

4. У яких словах виражена головна думка твору?
 Про які скарби йдеться? А що для вас
 є скарбом? Закінчіть речення:
 Для мене скарб – це...

5. Спишіть, виправляючи помилки.

Кешеня, вітир, карпати, києв, горезонт.

ГОЛОСНІ ТА ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

1. Розгляньте слова з пропущеними буквами і малюнок. Слова з якого рядка відгадати важче? Чому?

П_р_т_, ск_рб, м_р_, п_п_г_, к_рт_
_а__а, _о_е, __а__, _а_у_а, _і_а_и

2. Спишіть слова першого рядка. Допишіть назви інших предметів, зображених на малюнку. Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.

3. Вимовте звуки слова **скарбі**. Коли повітря проходить вільно, а коли – долаючи перешкоди? Які саме перешкоди? Які звуки можна проспівати?

4. Прочитайте. Вимовте звуки, позначені виділеними буквами. Що ви помітили?

Пл**я**шка**а**, забр**уд**нювати, **ї**ст**і**вний, в**е**чір**н**є.

В українській мові **6 голосних і 32 приголосні звуки**. На письмі 6 голосних звуків [а], [о], [у], [е], [и], [і] передаються за допомогою 10 букв: **а, о, у, е, и, і, я, ю, є, ї**.

5. Знайдіть і запишіть пари слів, які відрізняються одним звуком. Назвіть ці звуки. Вони голосні чи приголосні? Підкресліть букви, які їх позначають. Що відбувається, якщо в слові замінити звук?

Пірати. Карта. Сварились.
Пів року. Відрили. Місто.
Світ.

Нівроку. Відкрили. Парта.
Місток. Цвіт. Пірнати.
Зварились.

6. Запишіть два речення за малюнком. Підкресліть у них букви, що позначають голосні звуки.

БУКВИ Я, Ю, Є, Ї

ЯК БІЛОЧКА ДЯТЛА ВРЯТУВАЛА

Серед зими потепліло, пішов дощ, а потім знову замерзло. Вкрилися льодом дерева, зледеніли шишки на ялинках.

Немає чого їсти дятлові: стукає об лід, а до кори не достукається. Б'є дзьобом шишку, а зернятка не вилущуються. Сів дятел на ялині й плаче. Падають гарячі сльози на сніг, замерзають.

Дивиться білка з дупла – дятел плаче. Стриб, стриб, прибігла до дятла.

– Чого це ти, дятле, плачеш?

– Немає чого їсти, білочко.

Жаль стало білочці дятла. Винесла вона з дупла велику ялинкову шишку. Поклала між стовбуром і гілкою. Сів дятел біля шишки та й ну її молотити дзьобом.

А білочка сидить біля дупла й радіє. І білченята в дуплі радіють. І сонечко в небі радіє.

Василь Сухомлинський

добра
байдужа
щедра
скупа
щира
співчутлива
жорстока

1. Чому плакав дятел? Що відчула білочка? Чому раділа білка, білченята і навіть сонечко?
2. Якою була білка? Виберіть слова з рамки і запишіть речення.
3. Випишіть із перших двох абзаців слова, у яких букви Я, Ю, Є, Ї позначають: два звуки [йа], [йу], [йе], [йі]; один звук [а], [у], [е].
4. Спишіть, вставляючи пропущені букви в назви тварин.

В'_н, _нот, гі_на, за_ць, зозул_, _жак,
лисиц_, мурахо_д, т_лень, _струб, _щірка

ПОЗНАЧЕННЯ М'ЯКОСТІ ПРИГОЛОСНИХ

1. Прочитайте і пригадайте.

Приголосні бувають тверді і м'які.
М'який знак **ь** та букви **і, я, ю, є** показують, що
попередня буква позначає м'який приголосний:
*жолуд**ь**, гл**і**д, сун**и**ц**я**.*

Буква **й** завжди позначає м'який звук: *лі**й**ка*.

2. Знайдіть буквосполучення з м'якими приголосними; два буквосполучення, які не є складами.

Си, ля, рі, то, дь, дзи, не, ми, льо, ве, йо,
зю, ти, ця, дзь, ла, ку.

3. Прочитайте. Про які «ноги дерев» говорить поет? А хто такі «дітки дерев»?

ДЕРЕВА САМІ

Дерева самі
собі ноги гріють
листям,
самі себе сіють,
і діток своїх
зігрівають
листям,
і колискову співають
під акомпанемент
вітру.

Дмитро Чередниченко

- Спишіть. Замалюйте букви, у яких «сховався» звук **й**.
- Підкресліть букви, що позначають м'які приголосні, двома рисками.

СТО ПАРАСОЛЬОК

У баби сивої
сто парасольок.
І всі парасольки
сиві.
І всі не від дощу...

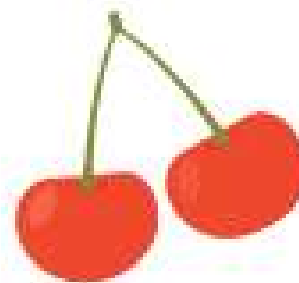
У баби сивої
сто парасольок –
як сто вертольотиків.
Злетять вони у вирій –
і баби не стане.

Дмитро Чередниченко

4. Кого поет називає «сивою бабою»? Чи здогадалися б ви, хто це, якби не було малюнка? А як би ви назвали «сиву бабу»?

- Назвіть слова з м'якими приголосними.
- Назвіть у цих словах букви, які показують, що попередній приголосний м'який.
- Слова з **ь** та буквосполученням **ьо** усно поділіть на склади.

5. Відгадайте назви рослин та плодів і запишіть.

ЖЛД

ДН

ГРХ

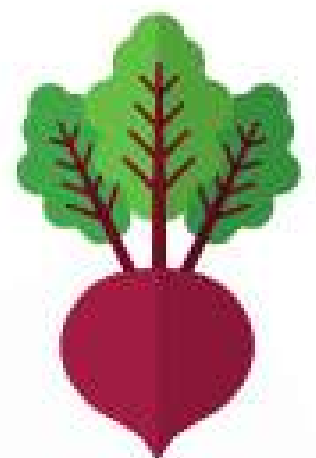
ЛЩН

КЛББ

БРК

ВШН

ПРЦ

6. Запишіть 10 назв рослин та плодів із м'якими приголосними. Не повторюйте слів із попередньої вправи.

ТАК БАГАТО КНИЖОК

Якось уранці Ніколас поквапливо вдягнувся і збіг наниз до мами. Вона обняла сина, поглянула на його шнурівки і сказала:

– Ніколасе, я щось для тебе маю.

Вона порилась у коробці й дала Ніколасу книжку про те, як зав'язувати шнурівки.

Коли Ніколас прочитав її, він навчився в'язати найкращі у світі банти.

...А потім Ніколас поснідав і швидко-швидко почистив зуби.

Вся ванна кімната була в зубній пасті... До ванної зазирнув тато, поцілував його і дав книжку «Як правильно чистити зуби». Коли Ніколас прочитав і цю книжку, в нього були найбільші зуби у світі.

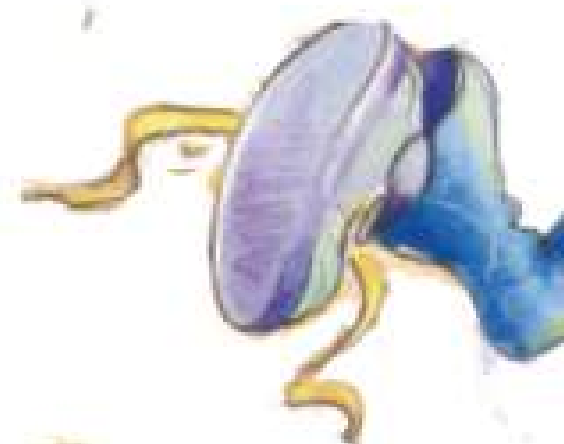
А потім він спробував викупати свого кота. Та котові цього не хотілося. І тут з'явилася його сестра. Звичайно, з книжкою в руках. «О ні! – подумав Ніколас. – Невже це посібник з купання котів?» Та коли Ніколас прочитав цю книжку, його кіт став найчистішим, найгарнішим котом у світі.

Якось Ніколас пішов із сусідкою Веронікою до бібліотеки. Але нічого собі не вибрав.

– Я вже втомився читати книжки, котрі повчають, як правильно робити те, як правильно робити се... як не робити цього...

Однак Ніколас таки взяв собі три книжки: одну – про пригоди пірата, другу – про рицарів, і ще одну – гумористичну.

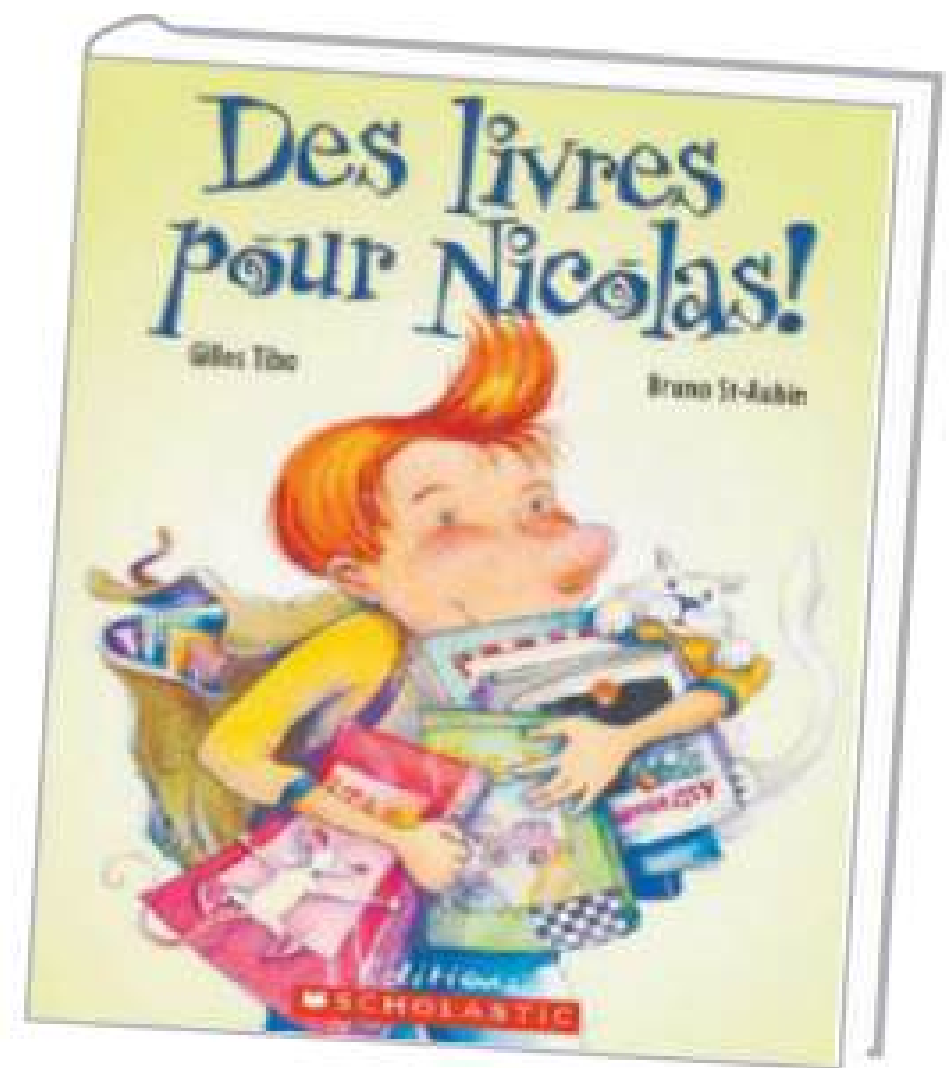
...Він так сміявся, що тато відчинив двері і запитав, що сталося. І мама вийшла з гаража і запитала, чи з ним усе гаразд. А потім усі – тато, мама, сестра і Вероніка – зібралися навколо Ніколаса. А він, широко усміхнувшись, промовив:

– Послухайте оце: «Жила собі колись маленька мишка, яка...»

Коли Ніколас закінчив, він був найщасливішим читачем у світі.

*За Жілем Тібо, переклад Анатолія Сагана
Ілюстрації Бруно Сент-Обена*

- 1.** Розгляньте обкладинку. Що ви з неї дізналися? Про що може йтися в книжці, уривки з якої ви читатимете?
- 2.** Хто давав Ніколасу книжки і навіщо? Чи змінювало його читання книжок?
- 3.** Чому Ніколас не хотів вибирати книжки в бібліотеці?
- 4.** Які книжки зрештою взяв хлопчик? Чим вони відрізнялися від тих, які пропонували йому батьки і сестра?
- 5.** Як Ніколас став «найщасливішим читачем у світі»? Що потрібно, щоб стати таким читачем?
- 6.** Чому це оповідання не лише для дітей, а і для батьків?
- 7.** Прочитайте план оповідання. Виберіть пункт плану і розкажіть про подію від імені Ніколаса.

Якось мама побачила,
що в мене розв'язані
шнурівки...

ПЛАН

- 1.** Книжка про зав'язування шнурків.
- 2.** Книжка про чищення зубів.
- 3.** Книжка про купання кота.
- 4.** У бібліотеці.
- 5.** Найщасливіший читач.

ДЛЯ ЧОГО МИ ЧИТАЄМО КНИЖКИ

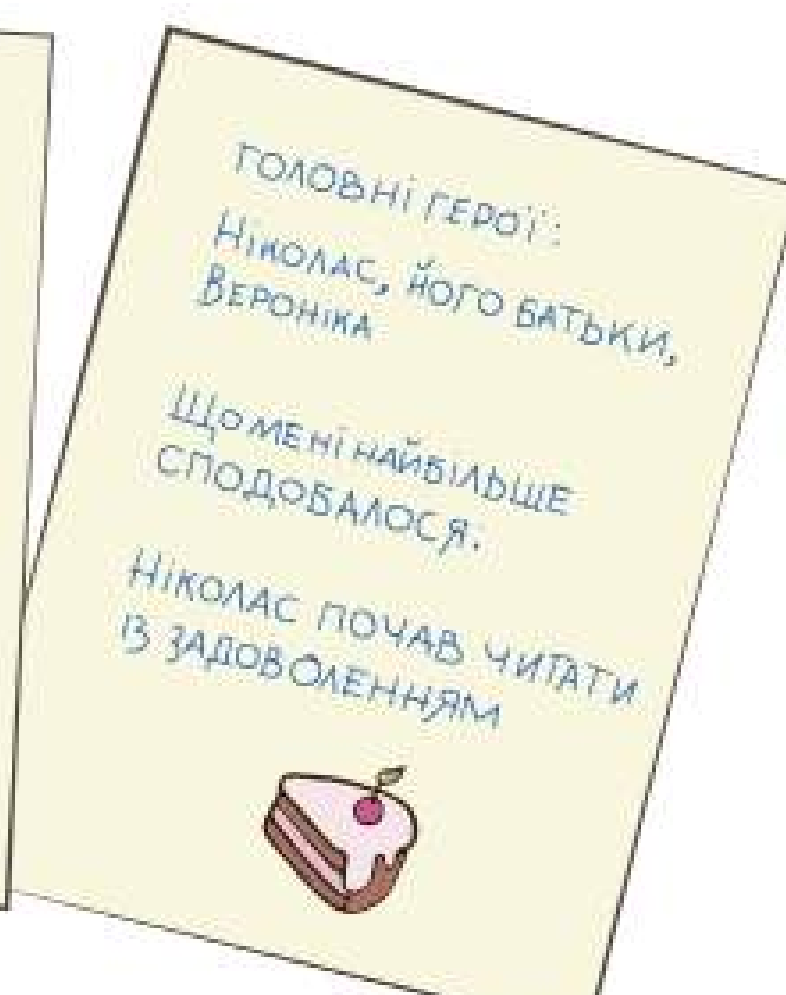

1. Для чого люди читають? А для чого читаєте ви?
2. Прочитайте. Знайдіть питальне речення. Дайте відповідь.

Андрій читає «Дивовижні пригоди в Лісовій школі» Всеволода Нестайка. Оксана читає книжку Галини Кирпи «Мій тато став зіркою». Іван читає «Енциклопедію техніки». А яку книжку читаєте ви?

{ У реченні назву книжки пишемо з великої літери і в лапках. }

3. Прочитайте повідомлення Данила Петренка про його улюблену книжку. Яку важливу інформацію пропустив хлопчик?

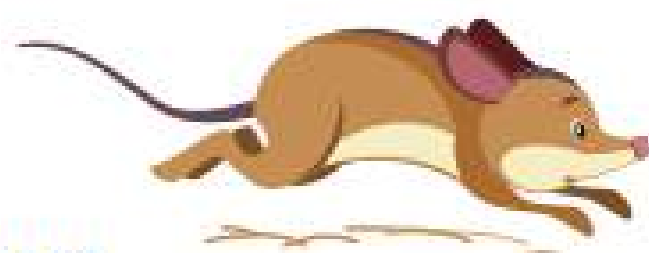

4. Складіть аркуш удвоє і напишіть про свою улюблену книжку за зразком завдання 3.
5. Розгляньте обкладинки. Про що може йтися в цих книжках? Для чого вони створені?

1. Послухайте казку. Потім прочитайте діалоги за особами.

ФРЕДЕРІК

У старій кам'яній стіні сім'я полівок влаштувала собі домівку. Осінь добігала кінця, тож усі мишенята почали збирати зерно, горіхи і ягоди. Усі, крім Фредеріка.

– Фредеріку, чому ти не працюєш? – питали вони.

– Я працюю, – відповідав Фредерік. – Я збираю сонячні промені для холодних і похмурих зимових днів.

Він сидів і пильно дивився на луку.

– А зараз, Фредеріку? – питали вони.

– Я збираю кольори для сірих зимових днів.

Якось Фредерік придрімав.

– Ти спиш? – запитали мишенята.

– О, ні. Я збираю слова. Зимові дні довгі. Треба, щоб я мав що сказати.

Настала зима. П'ять маленьких полівок сховалися у своїй нірці серед каменів. Їжі було вдосталь, і мишенята пліткували про дурних лисів і недоумкуватих котів. То був щасливий час.

Однак скоро мишенята тільки згадували, як розкошували. Харчів ставало дедалі менше. У стіні було так холодно, що навіть розмовляти не хотілося. І тоді вони згадали, як Фредерік розповідав про сонячне проміння, кольори і слова.

– А де ж твої запаси, Фредеріку? – поцікавилися вони.

– Заплющте очі, – сказав Фредерік, видираючись на великий камінь. – Зараз я надішлю вам сонячні промені, і ви відчуєте їхнє тепло.

І чотирьом мишенятам стало справді тепліше.

– А що там із кольорами? – запитали вони.

– Ще раз заплющте очі.

І коли він розповідав їм про небесну блакить, червоні маки серед жовтої пшениці, зелені кущі – вони все це справді бачили!

А потім Фредерік прокашлявся і мовив:

Хто сипле сніжинки і хто топить лід?
Хто дощ нам приносить, а хто сушить світ?
Хто листя малює яскраво-зелене?
Хто ввечері темряву суне страшенну?

У небі чотири полівки живуть,
Вони пори року на землю несуть.
То четверо мишок, така-от сім'я.
То четверо мишок – як ти і як я.

Ось Мишка-весна, що нам сонце дарує,
А ось Мишка-літо, що квіти фарбує.
А там Мишка-осінь горішок трима...
За нею біжить уже й Мишка-зима.

Хіба не чудово – чотири пори?
Лишень уявіть, якби їх було три?!

– Так ти поет! – захоплено зааплодували полівки.
Фредерік почервонів, уклонився і тихо сказав:
– Я знаю.

Лео Ліонні. Переклад Андрія Іщенка

2. Як полівки готувалися до зими? Чому? А що робив Фредерік? Як він пояснював свою роботу?

3. А. Уявіть, що ви полівка, яка збирає зерно. Що ви думаєте, дивлячись на Фредеріка?

Б. Уявіть, що ви полівка, якій холодно і голодно. Що ви відчуваєте, слухаючи Фредеріка? Чи сподобався вам його вірш?

4. Білочка з казки Василя Сухомлинського врятувала дятла від голоду. А чим допоміг мишенятам Фредерік? Чи можуть вірші, казки, цікаві розповіді допомогти у скрутні часи?

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. Розіграйте діалоги мишенят і Фредеріка.
Які почуття героїв треба постаратися передати?

2. Прочитайте, вставляючи пропущені слова – назви пір року. Запишіть ці слова. Як можна перевірити, чи ви правильно написали?

Ось Мишка-____, що нам сонце дарує,
А ось Мишка-____, що квіти фарбує.
А там Мишка-____ горішок трима...
За нею біжить уже й Мишка-_____.

• Знайдіть пари слів, що римуються.

3. Уявіть, що мишки-полівки складають список того, що треба зібрати до зими. Запишіть ці слова за абеткою.

корінці

зерно

ягоди

горіхи

гриби

4. У казці «Фредерік» багато слів – назв ознак.
Пригадайте і запишіть їх або запропонуйте свої.

Блакить (яка?), маки (які?), пшениця (яка?),
кущі (які?)

5. Спишіть, вставляючи пропущені букви.

Запл_щити, біжит_, мален_кі, розмовл_ти, сон_чний,
промінн_, сім'__, мал_є, _лінка, співа_ть, кол_ори.

6. За допомогою умовних позначень
намалюйте внутрішню погоду мишенят-
полівок: 1) восени, 2) на початку
зими, 3) у другій половині зими,
4) після розповідей Фредеріка.

7. Напишіть «Диктант місяця»
зі «Слів місяця».

3. ТЕРИТОРІЯ

ЗВУКИ І БУКВИ

Адреса, бур'ян, весна,
вивірка, вітання, гілляччя,
здоров'я, зима, комп'ютер,
конверт, мрійник,
оголошення, осінній,
повітка, поратися,
пригода, річка,
романтичний, соняшник,
фантазер

ВОЛОДАР МАКУЦИ, АБО ПРИГОДИ ВУЖА ОНИСЬКА

За повіткою, там, де починається великий город, лежить купа трухлявого гілля. Вуж Онисько переконаний, що це галуззя – напрочуд корисна річ. Адже він під тим гілляччям живе. І не лише він.

Праворуч від Ониськового кубельця мешкає жабка Одарочка. Вона неперевершена господарка, тому часто заклопотана хатніми справами або порається на городі. Ліворуч – оселя мишки Евридіки. Вона теж дуже хазяйновита, а ще вміє вишивати хрестиком і гладдю. За хаткою Евридіки, під листочком, – нірка хробачка Кузі. Кузя – дуже романтичний хробачок, він цілими днями виграє на скрипочці, щось собі мугикає під ніс і мріє стати відомим музикантом. За сусіду вважається ще й колорадський жук Джек, хоча він не має постійного помешкання і ночує то там, то сям, то в травичці, то під грудочкою. Джек над усе любить ласувати картоплинням.

Онисько – фантазер і мрійник. Особливо він любить мріяти, вилізши на город і ніжачись на сонечку. Коли вже дуже припікає, вуж заповза у затінок дивовижної високої рослини з товстим шкарубким стовбуром, лапатим листям і зеленою головою, яка щодня більшає.

У холодочку Онисько заплющує очі й намагається уявити, до яких розмірів виросте врешті голова рослини. Коли неподалік пролітає якась муха, він уявляє, що то проноситься надзвуковий реактивний винищувач, а за штурвалом літака сидить він, Онисько. Після сьомого винищувача мрійник зазвичай засинає.

Сашко Дерманський

1. Ви прочитали зачин, основну частину чи кінцівку повісті?
2. Де відбувається дія? Опишіть героїв повісті. Як ставиться до них автор?
3. Про яку рослину йдеться в повісті? Знайдіть її опис. Навіщо він потрібен?

Якось Онисько виліз з-під гілля помріяти й заснув. Прокинувшись, вуж побачив жахливу картину: з неба прямо на нього падало сонце! Воно було велике – на пів неба, з країв у нього тріпотіли жовті язики вогню!

– Рятуйте!!! – зарепетував Онисько.

Миттю позбігалися сусіди.

– Сонце падає на нашу повітку... Я там саме на винищувачі...

– Зачекай, – перебив Джек, – на якому ще винищувачі?

– То справи не стосується... А потім бачу – сонце падає! Ну, я сюди...

– На винищувачі? – запитав Кузя.

– Та ні, так – повзком.

– Треба втікати до Америки, – рішуче сказав Джек, – у мене там родичі. У штаті Колорадо. Це з того боку Землі, якраз під нашим городом. Треба проколупати в Землі дірочку і...

– Колупай сам до своєї Америки, – обірвав його Кузя, – а нам і вдома непогано. Усі закивали головами, погоджуючись із хробачком.

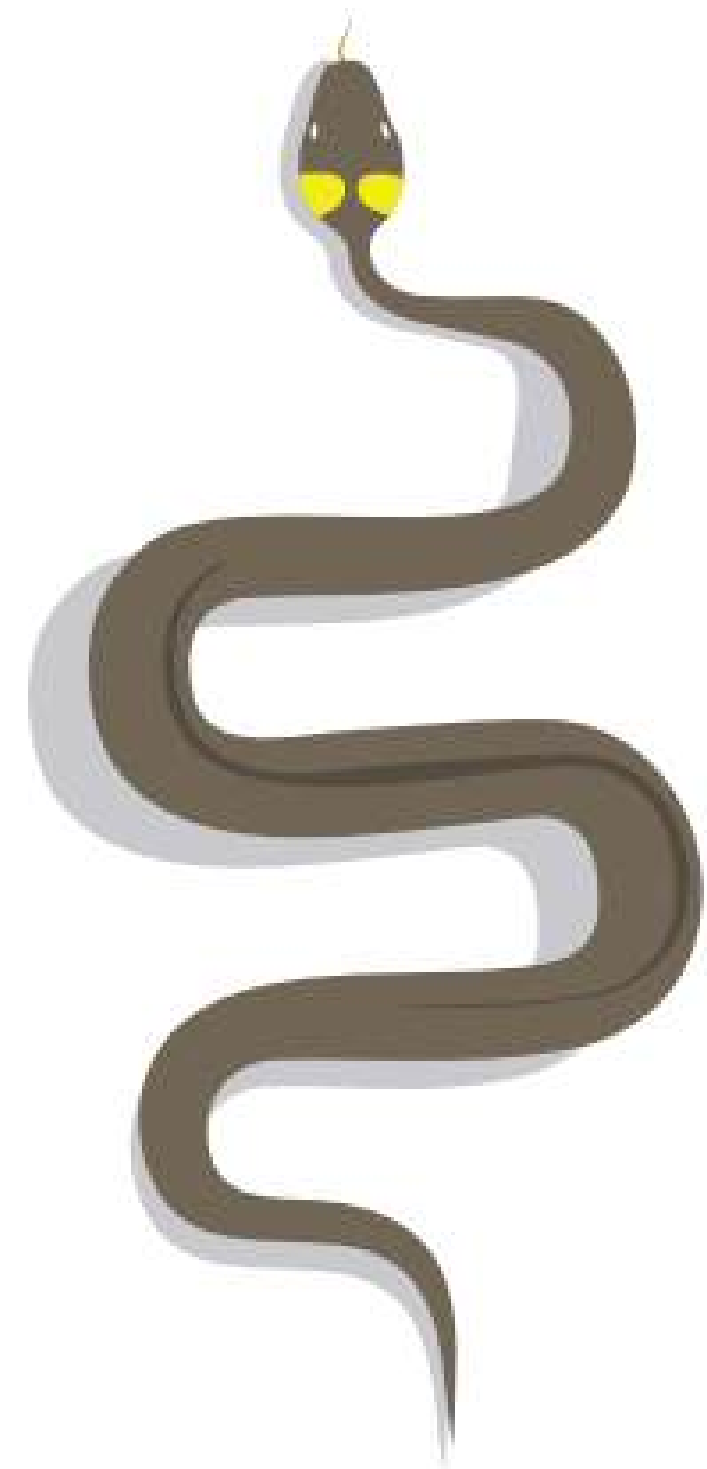
Цілу ніч розмірковували, що ж їм робити.

– А може, воно вже впало? – сказала під ранок жабка Одарочка.

Одарочка вилізла з-під гілля, звела очі вгору... і побачила, що ніяке сонце на повітку не падає. А прямо над їхньою купою гілля розквітнув великий гарний сонях.

– От Онисько, от фантазер! – довго сміялися товариші.

Сашко Дерманський

1. Прочитайте уривок за особами. Звертайте увагу на розділові знаки в кінці речень.
2. Чому вужеві здалося, що на нього падає сонце?
3. Уявіть, що ви: А. Онисько, Б. Джек. Розкажіть, що сталося.
4. Чому герої не пристали на пропозицію Джека тікати в Колорадо?
5. Чи варто бути мрійником і фантазером? Чи не шкодить це в житті?

СЛОВА З ПОДОВЖЕНИМ М'ЯКИМ ПРИГОЛОСНИМ ЗВУКОМ

1. Розгляньте малюнки. Доберіть до малюнків речення так, щоб вийшов текст. Придумайте йому назву. Порівняйте цей текст із розповіддю про соняшник у повісті «Володар Макуци...».

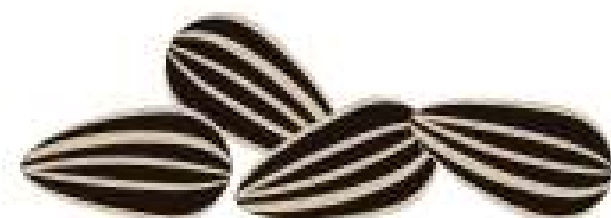

• З'являється паросток. А на ньому – листочки і пуп'янок. Коріння теж росте – під землею.

• Пелюстки в'януть. Насіння опадає. Коли воно потрапить у ґрунт, зможе знову прорости.

• Рослина стає вищою і сильнішою. Вона тягнеться до сонця. На верхівці стебла утворюється велике суцвіття – кошик.

• Спочатку насіння сіють у ґрунт. Його тверда оболонка має смугасте чорно-біле або чорне забарвлення. Через 1–2 тижні насіння пускає корінець.

2. Дайте відповіді на запитання.

1. Якого кольору лущиння соняшнику?
2. Коли насіння пускає корінець?
3. Куди тягнеться соняшник?
4. Що стається після в'янення пелюсток?
5. Що буде з насінням, яке впаде на землю?

3. Вимовте виділені слова (впр. 1).
Що особливого в їх вимові й написанні?

{ У таких словах, як **гілля**, **суцвіття**, **насіння**, чуємо подовжений м'який приголосний звук. На письмі його позначають двома однаковими буквами. }

4. Прочитайте пари слів. Зверніть увагу на вимову звуків, позначених виділеними буквами.

Неді**ля** – весі**лля**, **тю**бик – ми**тт**ю,
зябра – галу**зз**я, **дя**дько – суд**д**я.

5. Про що йдеться? Слова-відгадки запишіть.

1. Вироби для захисту ніг.
2. Смуга на краю лісу.
3. Бокова частина дороги.
4. Тверде покриття насіння.
5. Лице.
6. Вогнище.
7. Вільний час.
8. Водяна рослина з великим
листям та білими
або жовтими квітками

багаття
взуття
дозвілля
латаття
лущиння
обличчя
узбіччя
узлісся

6. Випишіть із перших двох абзаців повісті «Володар Макуци...» слова з подовженими м'якими звуками.

СКЛАДАЄМО ОГОЛОШЕННЯ

РУКОДІЛЛЯ
Онлайн-уроки

1. Утворіть слова за зразком.
Підкресліть букви, що позначають м'який подовжений звук. Поясніть, як ці слова можна поділити для переносу.

Зразок. Шити – шиття.

Шити, плавати, знати, малювати,
вишивати, читати, уміти.

ШИ-ТТЯ
ШИТ-ТЯ

2. Усно доповніть речення словами, які ви утворили у вправі 1.

Завтра в шкільному басейні змагання з ...

На гуртку ... ми малювали натюрморт.

Я купив ґудзики в магазині «Все для ...».

Мені подарували набір для ... гладдю.

... та ... за плечима не носити.

... – наша справжня суперсила.

3. Знайдіть у клітинках 6 слів із подовженими м'якими приголосними. Запишіть їх.

Н	А	Й	В	І	Т	А	Н	Н	Я	Ч	І	Я
М	И	Т	Ь	Ю	Б	А	Ж	А	Н	Н	Я	Є
С	О	Н	З	А	П	Р	О	Ш	Е	Н	Н	Я
Т	О	Г	О	Л	О	Ш	Е	Н	Н	Я	Р	Ї
Р	П	О	В	І	Д	О	М	Л	Е	Н	Н	Я
П	О	З	Д	О	Р	О	В	Л	Е	Н	Н	Я

4. Прочитайте оголошення. Навіщо потрібні оголошення?
Яка інформація має обов'язково в них бути?

Назва
Яка подія?
Коли? *
Де?
Контактна особа
або автор

* Часто важливо писати дату
повністю (день, місяць, рік) і час:
10 вересня 2024 року о 15:00.

ОГОЛОШЕННЯ

Записатися
в гуртки можна
10 вересня
в кабінеті **37**.

Ірина Петрівна

5. Прочитайте оголошення. Із якою метою їх написали?
Яку важливу інформацію вони містять?

ОГОЛОШЕННЯ

28 листопада
з 8-ї до 18-ї у
вашому будинку
не буде води.

Адміністрація

Оголошення

Хто 10 грудня забув
на стадіоні синю шапку?
Підійдіть у спортзал до
Івана Андрійовича перед
уроками або на перерві.

6. Завдання на вибір: **А.** Спишіть оголошення із вправи 4,
доповнивши його назвами гуртків (див. ілюстрації).
Б. На окремому аркуші напишіть своє оголошення.
Можете доповнити його ілюстраціями.

СЛОВА З АПОСТРОФОМ

1. Прочитайте скоромовку спочатку самотійно, а потім дуєтом у парі. Яким словом можна замінити слово «духмяна»?

Посадила м'яту мати.
Пахне м'ята коло хати.
Хай росте духмяна м'ята.

- Порівняйте, як вимовляються і пишуться виділені буквосполучення. Потім прочитайте діалог і перевірте свої висновки.

Якщо немає апострофа, буква **я**, як і м'який знак, показує, що попередній приголосний вимовляють м'яко.

Апостроф вказує на те, що попередній приголосний вимовляють твердо, а також на звук **й**, що сховався в букві **я**.

Апостроф ' ставлять після б, п, в, м, ф, р перед я, ю, є, ї.

Апостроф показує, що букви **я, ю, є, ї** позначають два звуки: м'ята, в'юн, н'є, з'їхав.

Апостроф при переносі не відокремлюють від попередньої букви: бур'-ян.

2. Запишіть слова у два стовпчики – з апострофом і без апострофа. Кілька разів прочитайте і запам'ятайте, як їх вимовляти і писати.

В'янути, різдвяний, дев'ять, десять, рюкзак, подвір'я, пюре, здоров'я, моря, сім'я, дерев'яний, морквяний, свято, черв'як.

3. Відгадайте слова з апострофом і запишіть.

1. Число між 4 і 6. 2. День тижня перед суботою.
3. Що робити? – пити, а що робить? ... 4. Причепився,
як ... 5. Стіл із дерева – стіл (який?) ... 6. Ним вкрите
тіло птахів. 7. Те саме, що й родина. 8. Його встанов-
люють на честь когось.

4. Запам'ятайте імена, у яких пишуть апостроф.
Спишіть, поділяючи імена для переносу.

Дем'ян, Лук'ян, Валер'ян, Мар'ян, В'ячеслав,
Дар'я, Мар'яна.

5. Прочитайте. У яких словах потрібно поставити апостроф?
Спишіть три речення, які вам найбільше сподобалися.

Мар'ян п'яту годину рве бур'ян.

Хлоп'ята б'ють м'яча на подвір'ї.

Кур'єрка занесла комп'ютер у
п'ятий під'їзд на дев'ятий поверх.

Хомяки! Їжте бур'яки.
Це корисно для здоров'я.
А м'яту та інші духмяні трави
не їжте.

6. Складіть і запишіть речення,
у якому буде якомога більше слів з апострофом.

ЛИСТИ ТА ІНШІ ПОВІДОМЛЕННЯ

1. Прочитайте. Що це за тексти? Для чого призначені? Що в них спільного, а чим відрізняються?

ЛИСТІВКА / ЛИСТ / ЗАПИСКА
ЕЛЕКТРОННИЙ ЛИСТ / ПОВІДОМЛЕННЯ В МЕСЕНДЖЕРІ

2. У якому повідомленні є помилки? Запишіть його правильно.
3. Прочитайте. Обговоріть, навіщо люди пишуть листи.

ПІДПISУЄМО КОНВЕРТ

1. Розгляньте підписаний конверт. Хто такі одержувач і відправник? «Розшифруйте» скорочення. У якому порядку записуємо адресу?

Адреса відправника, індекс

Коваленко Тарас Остапович

вул. Зелена, 2, кв. 68

м. Херсон

73009

Адреса одержувача, індекс

Зінчук Алла Ігорівна

вул. Бічна, 48

с. Веселе, Носівський р-н,

Чернігівська обл.

17142

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. Назва вулиці, номер будинку і квартири.
3. Назва міста / села, району, області, поштовий індекс.

2. Запишіть частини адреси в правильному порядку. Використайте скорочення.

Вулиця Яблунева, 5, квартира 3,
Дубенський район, 35670, село Вербка,
Божко Олег Ілліч,
Рівненська область.

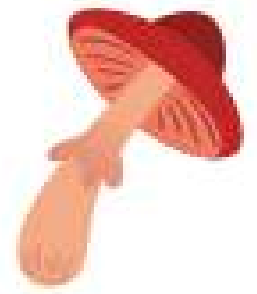
3. Знайдіть на карті України області, що межують з вашою. Запишіть їхні назви.
4. Підпишіть конверт за зразком (впр. 1). Можете використати справжні адреси – свою і когось із друзів, а можете вигадати.

ЧОМУ ВЕДМЕДИК ЗАЖУРИВСЬ

Каже Степанко
Ведмедику плюшевому:
– Ти посидь у траві
Під квітучою грушкою.
Тихо будь і нікого не бійся,
А я побіжу умиюся!
...Нема Степанка – ґавиться.
Сидить ведмедик – бавиться, –
Метелика пантрує¹.
Коли це раптом чує –
Зелена бабуня Трава
Говорить травичці
Такі от слова:
– Рідної мови учися, травичко.
Рідна мова – то ж твоє личко.
Тому що без рідного слова
Не впізнає тебе діброва.
Сонечко тобі не засвітить,
Не зацвітуть тобі квіти.
Не защебече тобі соловейко.
Навіть вітер тобі не загуде.
Без рідної мови ой як нелегко.
Без рідної мови
Ти ніхто і ніде.
– Бабусю!
Я вчитиму рідні слова,
Щоб знали усі на світі,
Що я не біда-лобода,
Не папуга і не сова,
А справжня зелена трава.
Ростиму я, зеленітиму
І по-нашому, по-травинному,
Говоритиму!

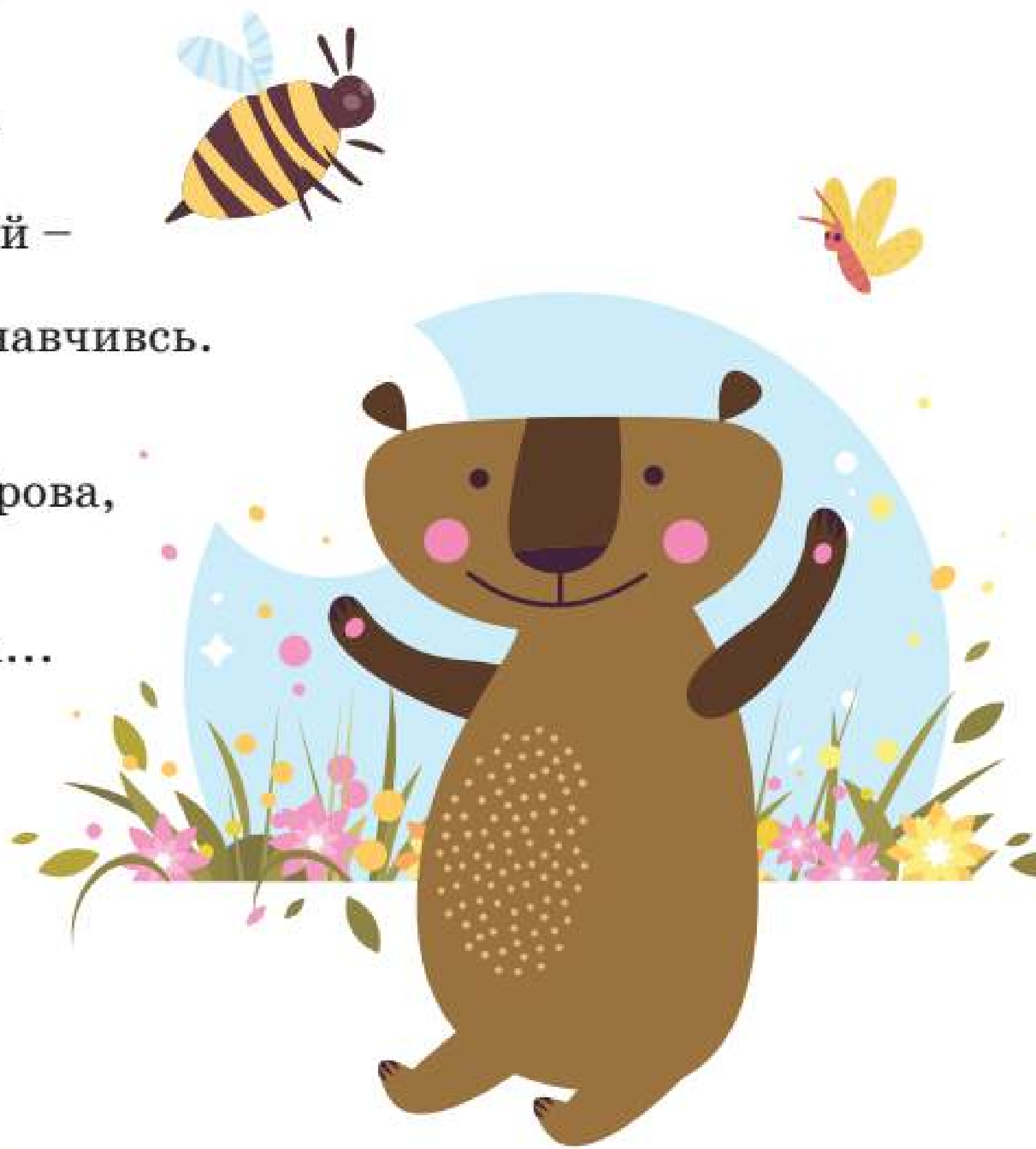

МОВУ РІДНУ, СЛОВО РІДНЕ

Мову рідну, слово рідне
Має, дітки, кожний в світі.
З деревом говорить вітер,
З квіткою говорить квітка.
З пташкою щебече пташка,
Тиха річечка – з озерцем.
Мову знати цю неважко,
Коли хоче того серце.

¹ Пантрувати – пильно,
уважно дивитися.

Як почув це ведмедик –
Подумав про себе, –
До сліз зажурився:
– На фабриці іграшок
Я народивсь.
Он який виріс великий –
Це ж треба!
А рідної мови іще не навчивсь.
Без рідного слова
На світі так важко!
Не знатиме навіть діброва,
Чи ведмедик я,
А чи пташка,
А чи зірочка вечорова...
– А ти не журися, –
каже Степанко. –
Підемо до лісу
Наступного ранку.
І добрий дідуньо
Ведмідь
Залюбки тебе
Рідної мови
Навчить!

Валентина Каменчук

1. До кого і навіщо звертається Валентина Каменчук у вірші «Мову рідну, слово рідне»? Поясніть, як ви розумієте два останні рядки вірша.
2. Як пояснює бабуся травичці, для чого вчитися рідної мови? Чому травичка і ведмедик хочуть, щоб інші знали, хто вони такі?
3. Можна любити свою сім'ю, свій дім. А що таке «любити рідну мову»? Що треба робити, щоб знати рідну мову?
4. Спишіть речення.

Ми живемо в Україні. Наша рідна мова – українська. Ми хочемо добре говорити, читати, писати українською мовою.

Чітко вимовляйте
глухі та дзвінкі
приголосні звуки
в словах.

ДЗВІНКИ ТА ГЛУХІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

1. Прочитайте правило. Поспостерігайте, чим відрізняється вимова звуків у парах.

Приголосні звуки бувають **дзвінкі** і **глухі**.

Вони утворюють пари:

Дзвінкі [б] [д] [д'] [з] [з'] [ж] [г] [г'] [дж] [дз] [дз']

Глухі [п] [т] [т'] [с] [с'] [ш] [х] [к] [ч] [ц] [ц']

Глухий [ф] та дзвінкі [й], [л], [л'], [м], [н], [н'], [р], [в]
не мають пар.

2. Прочитайте пари слів.

плі**т** – плі**д**
в**е**сти – в**е**зти

лі**с** – лі**з**
па**п**ка – ба**б**ка

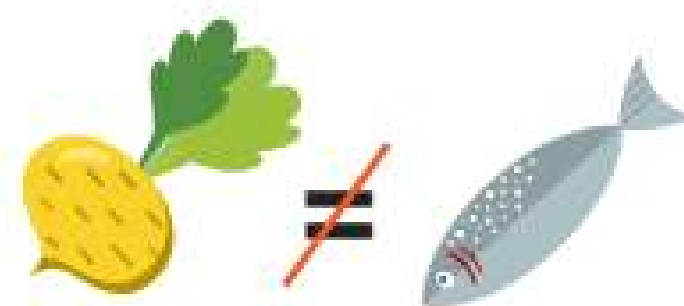
горі**х** – порі**г**
ні**ж**ка – кі**ш**ка

3. Які букви пропущені? Вони позначають парні дзвінкі і глухі звуки.

Наша гу__ка – боягу__ка.

Тато гри__ знайшов у полі.
Гри__я підхопила в школі.

Завітала в гості __ава,
Бо смачна у мене __ава.

На городі тягнуть рі__ку.
У ставку зловили ри__ку.

На луку пасеться кі__ка.
А у Галі довга кі__ка.

4. Утворіть пари за зразком.

А. Зуби – зуб. Голуби, герби, гаражі, плоди, сади, береги.

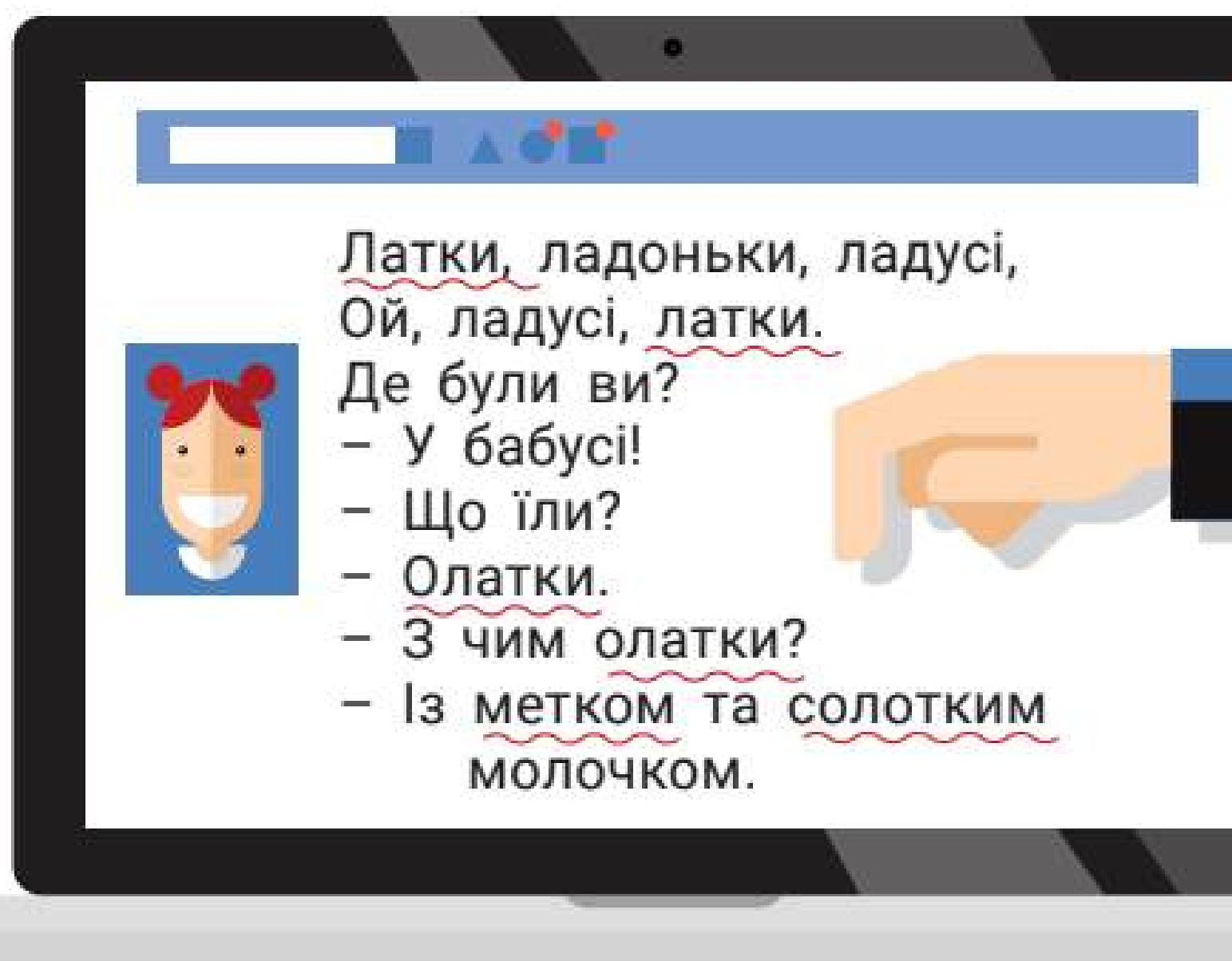
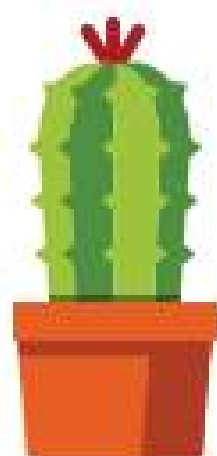
Б. Ліжечко – ліжко. Книжечка, ніженька, пиріжечки, казочка, дубок.

5. Напишіть диктант у парі.

Казка, каска, книжка, сад, берег, голуб, плід, пліт.

6. Учень надрукував забавлянку Наталі Забіли. Програма підкреслила деякі слова червоною хвилястою лінією. Чому? Виправте помилки.

Латки, ладоньки, ладусі,
Ой, ладусі, латки.
Де були ви?
– У бабусі!
– Що їли?
– Олатки.
– З чим олатки?
– Із метком та солотким
молочком.

7. Прочитайте уривок із вірша Миколи Вінграновського. Які звуки в ньому повторюються? Чому?

Була гроза, і грім гримів,
Він так любив гриміти,
Що аж тремтів, що аж горів
На трави і на квіти.

Звукопис – повтор
звуків з метою
створення певного
враження.

8. Спишіть, вставляючи пропущені букви. Відгадайте загадки.

Стоїт__ півен__ на гря__ках у червоних чобі__ках.
Уден__ з ногами, а вночі без ні__.
Без рук, без ні__ на плі__вилі__.

ЧИТАЄМО ВІРШІ ПРО РІЧКИ

ТЬМА ШАЛЕНА ТИХ РІЧОК

Тих річок довкіл:
Багата,
Кріпка,
Красна,
Говірка!..
Там, де річка, – завше й хата.
Там, де хата, – є й ріка.
Лозова,
Болотна,
Вовча,
Вільхова,
Берестова...

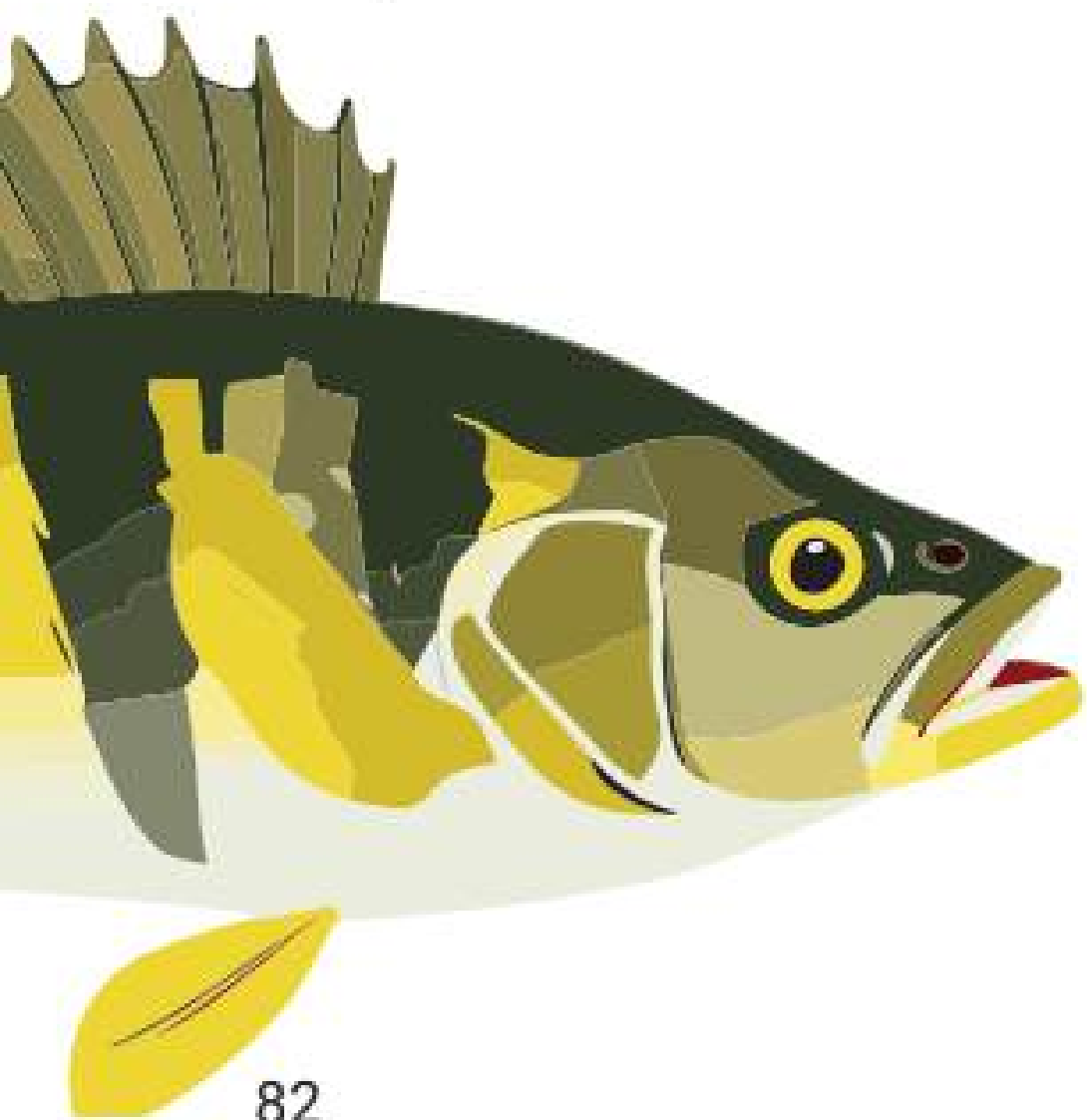
Та – шумить,
А інша – мовчки,
Тишком-нишком проплива.
Є ще й Жива,
Черлена,
Ревна,
Рибниця,
Бичок,
Конка,
Візня...
ТЬМА шалена
В нашім краї тих річок!

1. Спочатку послухайте вірші, а потім прочитайте назви річок разом із диктором.
2. А які річки й річечки є у вашому рідному краї?

ЯКА ПОЕЗІЯ У НАЗВАХ!

Ірклій, Ірдинь, Токмак, Сільниця,
Ревуха, Ушиця, Бурлук,
І Тростянець, і Тростяниця,
І Снивода, і Базавлук...
Яка поезія у назвах
Малих річок і річечок:
Синиця, Тня, Кільчень, Унава,
Сукіль, Світенька, Бик, Бичок!
А ще ж Омельчик, Чичиклія,
І Саксагань, і Домоткань,
Перга, Студениця, Вілія,
Гайчур, Янчул і Самоткань...
Одні – брудні. А з інших – пити
І не напиться! Віки
Й віки течуть вони... Любити
Свій край учіться, малюки!

Іван Низовий

РІЧКА РІЧКА СИНЯ

річка річка синя
сонце в ній як диня
плаває туди-сюди
хвильки робить із води
а у диню оси
заховали осінь
дині хочеться мені
але хвильки крижані

Олеся Мамчич

3. Олеся Мамчич написала вірш без великих букв і розділових знаків. Тож почитайте спочатку неголосно і подумайте, де робити паузи, з якою інтонацією читати.
4. Які цікаві образні вислови придумала поетка?

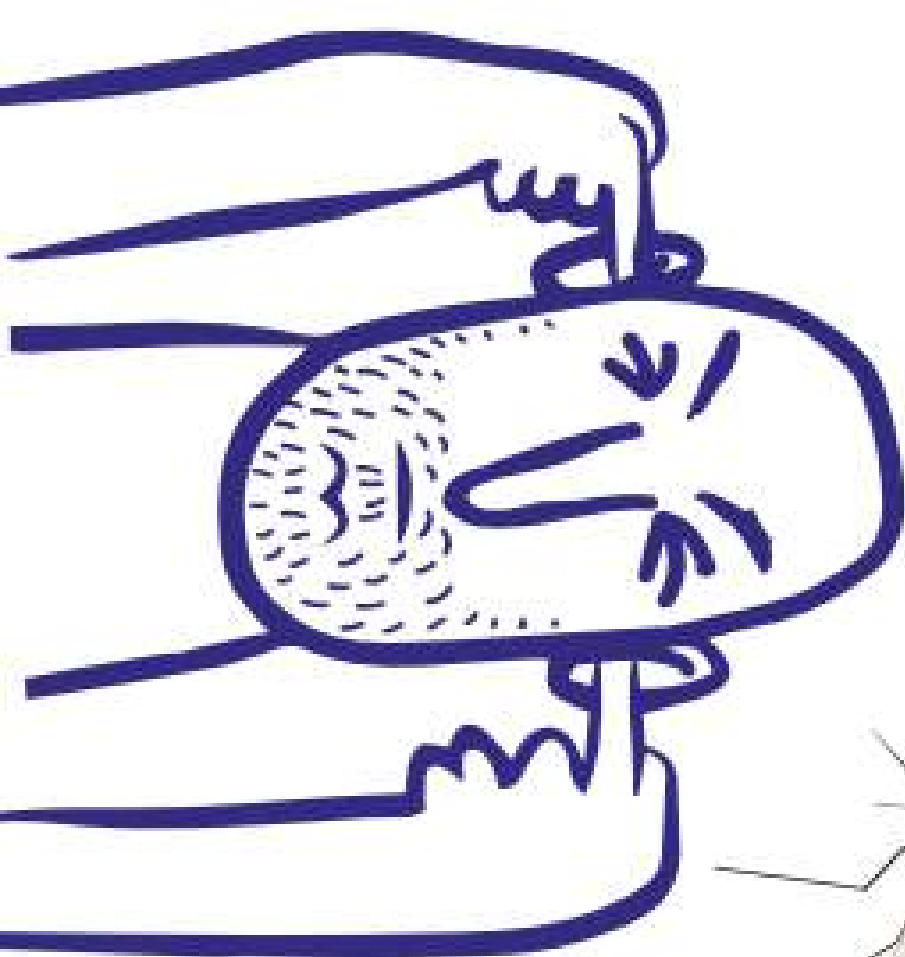
ЩО РОБИТЬ РІЧКА ВНОЧІ?

Коли стає зовсім-зовсім
темно,
то й річка тоді
зупиняється –
адже не знає вода,
куди їй текти у темряві...
Але тут окунь
швиденько бере
шматочок місяця до
рота
та й пливе попереду
води –
дорогу річці освітлює...

Грицько Чубай

5. Про яку річку – реальну чи фантастичну – йдеться у вірші? Чому ви так думаєте?
6. Зверніть увагу, як надруковані вірші. Чому так?
7. Виберіть один вірш і намалюйте до нього ілюстрацію.

НАГОЛОС

Щоб визначити наголошений склад у слові, вимовте це слово з питальною або окличною інтонацією:

*Окунь? Окунь!
Річку? Річку!*

1. Спишіть речення, ставлячи наголос у словах, що однаково пишуться. Доберіть текст до малюнка.

А. З малого сім'я велике дерево виростає. А потім навколо старого дуба – ціла сім'я дубків. **Б.** Вуха – орган слуху. Завдяки йому ми чуємо і як дзижчить комар, і як звучить орган.

2. Прочитайте. Чому не над кожним словом стоїть знак наголосу?

Оди́на́дцять, чоти́рна́дцять, метр, сантимéтр, кіломе́тр, йде, йдемо́, кі́лим, чергові́й.

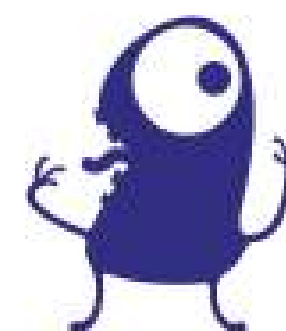

3. Прочитайте слова одне одному по черзі. Чи однаково ви вимовляєте ці слова? Перевірте себе за орфографічним словником. Спишіть слова, поставте в них наголос.

Украї́нський, украї́нець, поми́лка, посмі́шка, чорносли́в, навча́ння, завда́ння, чита́ння, моноло́г, діало́г, катало́г.

4. Спишіть. Поставте наголоси в словах, які пишуться однаково.

Хто зачинив замо́к на замо́к? Сорок сорок – то сорок моро́к. Брати не хоті́ли брати то́рти. Куди той потяг потяг ваго́ни?

ВЧИМО МОВУ

НЕНАГОЛОШЕНІ [Е], [И]

Ненаголошені звуки [е], [и] у вимові наближаються до [и], [е]: [ве^иселі], [ли^естки].

1. Прочитайте вірш. Який настрій він створює?
2. Визначте, де слова автора, а де – їжаків. Навчіться читати слова їжаків дуєтом.
3. Із чим порівнюють себе їжаки? Чому?
4. Випишіть виділені слова з вірша. Поставте наголоси. Порівняйте звучання наголошених і ненаголошених голосних.
5. Прочитайте пари слів. Спишіть, поставте наголос, підкресліть ненаголошені [е], [и].

Земл^я – з^емлі, пен^ьки – пен^ь,
сте^пи – степ, крило – крила,
ли^сти – лист.

6. Спишіть, доповнюючи речення. Підкресліть букви, які позначають ненаголошені [е], [и].

Зима, весна, літо, осінь – це
Верба, береза, ялина, тополя – це

ЇЖАКИ

Два веселі їжаки
Накололи на голки
Всі листки
І сказали:
– Ми – кущі,
Золоті у нас плащі
На дощі.
Два веселі їжаки
Накололи на голки
Всі грибки
І сказали:
– Ми – пеньки,
Наросли у нас грибки,
Як горбки.
Два веселі їжаки
Позгортались у клубки
Під голки
І сказали:
– Ми – грудки...
Ну, а може, – будяки...
Ну, а може, – їжаки
Все-таки?..

Тамара Коломієць

СКЛАДАЄМО ЛІЧИЛКИ

1. Прочитайте лічилку.

Слухай, як
Лічити слід:
Я – кульбаба,
Ти – кульдід.
Я – в^и_есна,
А ти – з^и_ема.
Був мороз,
Т^и_епер н^и_ема!

Анатолій Камінчук

А як назвати
інших членів
сім'ї кульбаби?

2. Випишіть слова з ненаголошеними [и], [е].

Перевірте їхній правопис за орфографічним словником.

3. У слові, яке придумав поет, визначте кількість звуків і букв.

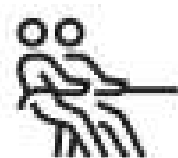
4. Ви вже знаєте, як звати членів сім'ї кульбаби? Запишіть.

5. Подивіться на лічилки. Обговоріть, як дізнатися, якими мовами вони написані, як вимовляються і перекладаються.

Pan Sobieski miał trzy pieski,
czerwony, zielony, niebieski.
Raz, dwa, trzy,
po te pieski idziesz ty.

Tinker, Tailor,
Soldier, Sailor,
Rich Man, Poor Man,
Beggar Man, Thief.

2	12	46
48	5	06
33	1	102
8	9	32

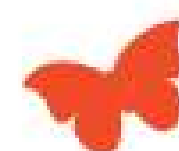
6. Навчіться декламувати лічилку з чисел. Запишіть словами числа з лічилки, у яких є апостроф.

7. Думайте, як поет: збагніть логіку автора і доповніть лічилку.

Летіла летілка,
Лічила лічилку:
Один – крякотин,
Другин – туркотин,
Третин – сокотин,
Четвертин – _____
П _____
Хто зазіває,
Той буде жмурин.

Дмитро Чередниченко

тьохкати
цвірінчати
щебетати
сичати
гелґотати
пугикати
квилити
ячати
квоктати

8. Виберіть завдання. Складіть і запишіть на окремому аркуші лічилку.

- A. За допомогою малюнків.
Б. Із чисел (зразок – вправа 6).
В. На будь-яку тему.

ОСІННЯ ГРА

¹ Вивірка – білка.

² Виярок – невеликий яр, заглибина в землі.

³ Шугати – швидко пересуватися.

Чи знаєте ви осінні білчині ігри?

Граються білки у хованки. Граються самі з собою, з променем-зайчиком.

Грається білка з білкою. Сковзне промінь по дереву – білка за ним. Промінь на гілку – білка за променем. Зверху донизу. Знизу – догори. Хто кого ловить – не втямиш. І не стомиться білка-стрибунка. І не прощається з осінню. Сонце на гілку – білка за ним. Білка на другу, сонце – за нею.

Лист за листом – осінь кружляє понад землею.
Білка безжурно у хованки грає.
Білка на зиму горіхи збирає.
Грається променем, грається листом.
Не розлучається з нашим дитинством.

Микола Сингаївський

ПЕРЕПЛУТАНКА

А у виярку скаче вивірка¹,
Мов промінчик із хмарки виринув.
З хмарки виринув – скік у виярок².
І шугає³ там, ніби вивірка.

Вікторія Стах

1. Прочитайте уривок з оповідання і вірш.

Про кого в них розповідається? Що розповідається?

2. Знайдіть якомога більше спільного в білки і сонячного променя.

3. Поясніть, чому вірш називається «Переплутанка».

Що з чим порівнюється у вірші? Закінчіть речення.

Вивірка, мов Промінчик, ніби

4. Чому, на вашу думку, Вікторія Стах використала слово **вивірка**, а не **білка**? Які звуки найчастіше повторюються у вірші?

5. З чим можна порівняти хмару, осінній листок, сніжинку, зайчика? Запишіть свої порівняння. Використовуйте слова **як**, **мов**, **ніби**.

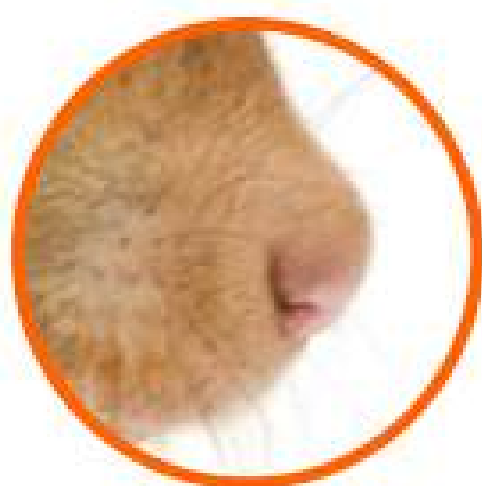

ЯК ЗОБРАЖЕННЯ ДОПОМАГАЮТЬ ЗРОЗУМІТИ ТЕКСТ

- 1.** Подивіться уважно на фотографії. Про що може йтися в тексті? (Скористайтесь словами в рамках.)

Харчування білки Будова тіла білки Вороги білки

- 2.** Прочитайте текст. Перевірте правильність вашого припущення.

Білка добре пристосована для життя в лісі. Її густий довгий хвіст слугує кермом і підтримує рівновагу. Тварина спритно стрибає по деревах. Кігті допомагають їй триматися. Білки чудово бачать. Безпеку під час піднімання і стрибків гарантують чутливі волоски. Завдяки доброму слуху білка, почувши підозрілий тріск, одразу тікає з гілки.

- 3.** Дайте відповіді на запитання. Коли вам допомогли фото, а коли – текст? Відповіді запишіть.

Як виглядають кігті білки? / Як білка використовує хвіст?
На що схожі вуха білки? / Якого кольору білка?

- 4.** Порівняйте тексти на цій і попередній сторінках. Про кого чи що в них ідеться? Навіщо вони написані? У якому тексті передається настрій? З якого тексту можна зрозуміти ставлення автора?

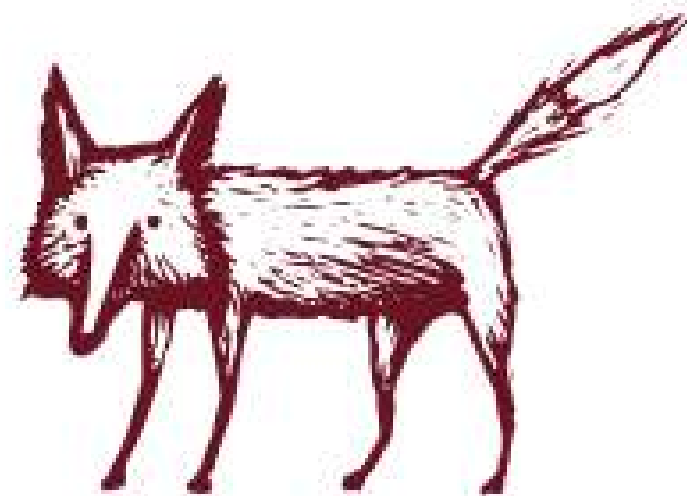
- 5.** Запишіть по два запитання до тексту і до фотографій.

ЗАЙЧИКОВА ХАТКА

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА

Жили собі лисиця та заєць. У зайчика була хатка луб'яна, а в лисички – крижана. От прийшла весна. Лисиччина хатка розтанула, а зайчикова стоїть, як і стояла.

От лисичка і каже до зайчика:

– Пусти мене, зайчику, у свою хатку переночувати.

Пожалів зайчик та й пустив її. А вона взяла та й вигнала зайчика. Іде бідолашний, плаче, що аж дороги за сльозами не бачить. А назустріч йому собаки:

– Чого це ти, зайчику, плачеш?

– А як же мені не плакати, коли мене лисичка з хатки вигнала?

– Не плач, ми тобі поможемо.

Пішли вони до хатки. Собаки як загавкають:

– Гав-гав-гав! Ану, лисице, іди геть із зайчикової хатки!

А лисиця їм із печі:

– Як вискочу, як вистрибну, полетить ваша шерсть!

Собаки злякалися і втекли. Заплакав зайчик іще дужче. Аж тут іде ведмідь.

– Чого це ти плачеш? – питає у зайчика.

– А як же мені не плакати, коли мене лисиця із хатки вигнала?

– Не плач, я тобі допоможу.

Зрадів наш зайчик. Пішли вони з ведмедем до хатки. Як загарчить ведмідь:

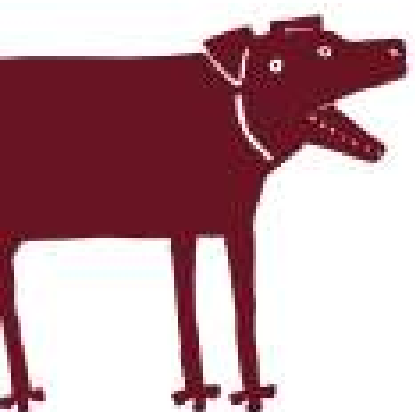
– Ану, лисичко, геть із зайчикової хатки!

А лисиця йому з печі:

– Як вискочу, як вистрибну, полетить твоя шерсть!

Злякався ведмідь і втік. Сидить зайчик під кущем і гірко плаче. Аж тут іде півник Золотий Гребінець, на плечі косу несе.

– Чого плачеш? – питає.

– А як же мені не плакати, коли мене лисичка з хати вигнала?

– Пішли, я тобі поможу.

– Та де тобі! Собаки гнали, не вигнали, ведмідь гнав, не вигнав і ти не виженеш.

– А я тобі кажу, ходім.

Ось прийшли вони до хатинки. Півник як закуку-рікає:

– Ку-ку-рі-ку! Іду до хатки лисичку виганяти!

Злякалася лисичка та й каже:

– Іду, іду, ось уже взуваюся!

А півник знову:

– Іду до хатки лисичку виганяти.

На плечі косу несу, заріжу, заріжу!

Лисичка відповідає:

– Зачекай, уже одягаюся.

Півник постукав у віконечко, а лисичка як вискочить, як дремене. Подякував зайчик півникові Золотому Гребінцю і сказав:

– Як хочеш, будемо разом жити.

І стали вони разом жити-поживати і добра наживати.

1. Знайдіть у казці зачин, основну частину, кінцівку.
2. Скільки персонажів у казці? Які з них є головними? Чому ви так вважаєте?

3. Охарактеризуйте лисичку, зайчика, півника та інших персонажів, використовуючи слова – назви ознак (Яка лисичка? Який зайчик?). Хто, на вашу думку, найсміливіший у казці?

4. Розіграйте казку. Промовляючи слова героїв, використовуйте міміку й жести.
5. Спишіть у зошит зачин – перший абзац казки. Поставте наголос у всіх словах. Підкресліть букви, що позначають ненаголошені [e], [и].

«КАЗКОВА» ІНФОГРАФІКА 100 КАЗОК

49 князів

47 королів

47 чортів

53 сини

33 ведмеді

38 богатирів

33 царівни

38 мачух

31 дід

76 зміїв

39 дівчат

45 сиріт

9 ТИСЯЧ
РОКІВ ТОМУ

300 РОКІВ
ТОМУ

1 ТИСЯЧА
РОКІВ ТОМУ

15 ТИСЯЧ
РОКІВ ТОМУ

ЯК НАРОДЖУВАЛАСЯ КАЗКА

- 1.** Прочитайте. Визначте, де зачини, а де кінцівки казок.
Пригадайте інші зачини й кінцівки українських народних казок.

Колись було не так, як тепер: колись усякі дива
робилися на світі, і світ був не такий, як зараз.

От вам казка, мені бубликів в'язка, мені колосок,
а вам – грошей мішок.

І я там був, мед-пиво пив, по бороді та вусах текло,
а до рота не потрапило.

Десь на Десні у десятому царстві...

- 2.** Розгляньте зображення героїв казок (верхня частина
інфографіки ліворуч). Які казки з цими героями ви читали?

- 3.** Які твердження відповідають інфографіці «100 казок»?

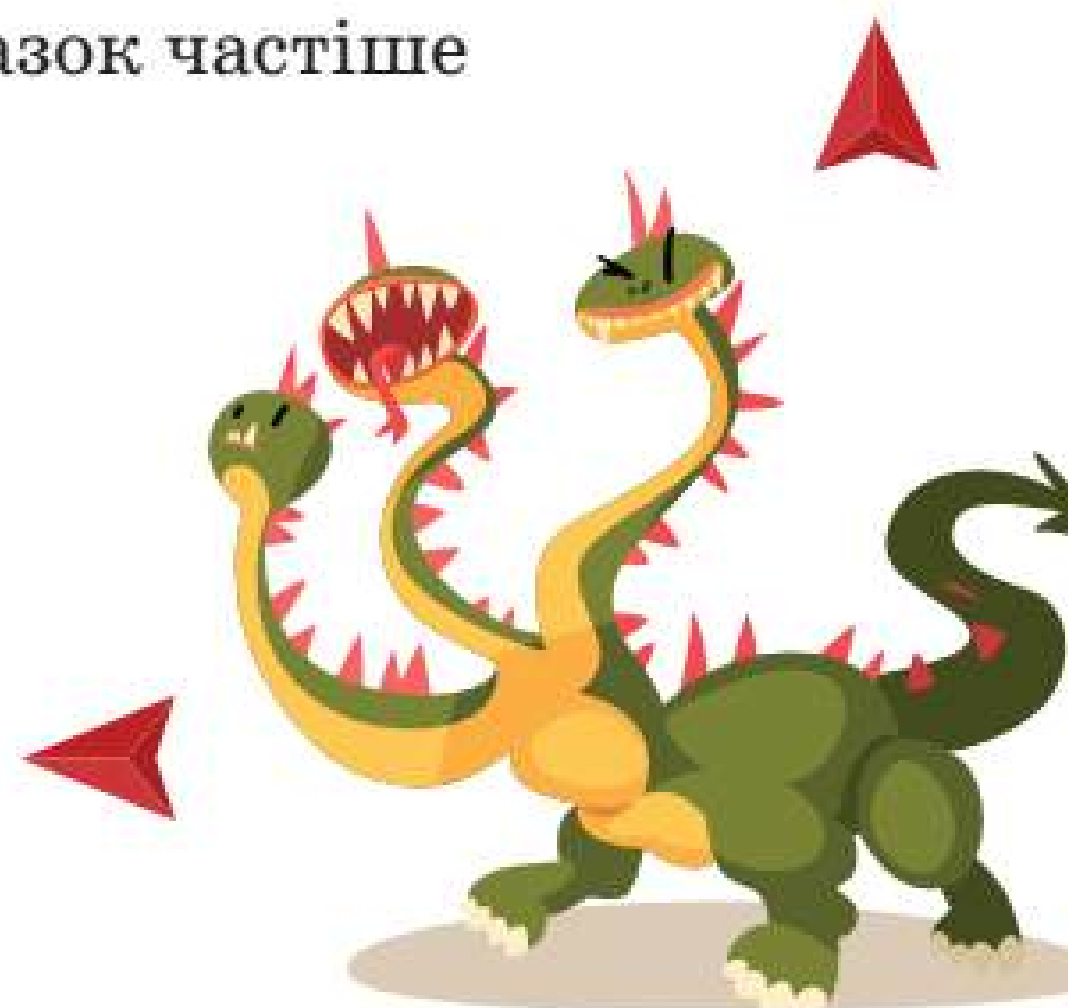
Чорти в українських народних казках зустрічаються
частіше від зміїв.

В українських народних казках часто зустрічається
Пан Коцький.

Героями українських народних казок частіше
є сироти, ніж царівни.

- 4.** Розгляньте інфографіку «Як народжувалася
казка». Прочитайте в такому порядку,
як з'являлися українські народні казки.

про багатих і бідних
про свійських тварин
про диких тварин
про богатирів

- 5.** Завдання на вибір (відповідь – максимум три речення).

А. Спробуйте пояснити, чому казки про диких тварин
давніші за казки про свійських тварин.

Б. Напишіть, яка українська народна казка вам найбільше
подобається і чому.

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

БРАТЧИК ЛИС І БРАТЧИК КРОЛИК

Бігав, бігав Братчик Лис за Братчиком Кроликом і усіляко мудрував, аби його впіймати. А Кролик усіляко мудрував, аби Лис його не спіймав.

– Та ну його, – сказав Лис.

І тільки-но промовив ці слова, аж ось він скаче дорогою – гладенький, товстенький і жирненький Кролик!

– Постривай, Братчику Кролику! – радісно вигукнув Лис.

– Ніколи мені, Братчику Лисе.

– Мені з тобою потеревенити кортить, Братчику Кролику.

– Гаразд, Братчику Лисе. Тільки ти з того місця кричи, де стоїш, не підходь до мене близько: бліх у мене сьогодні, ой бліх!

– Я вчора з Братчиком Ведмедем бачився, – почав Лис. – Я пообіцяв йому, що ми чубитися перестанемо.

– Чудово, Братчику Лисе. Приходь до мене завтра, пообідаємо.

– Із задоволенням! – зрадів Лис.

Прийшов Братчик Кролик додому сумний-пресумний.

– Що з тобою, чоловіченьку? – питає Матінка Крільчиха.

– Завтра на гостину обіцяв завітати Братчик Лис, – розповідає Кролик. – Треба нам вуха нагострити, щоб не застав зненацька.

Наступного дня Братчик Кролик і Матінка Крільчиха прокинулись ранесенько й пішли на город; набрали капусти, моркви та спаржі, приготували чудовий обід.

Раптом одне з кроленят біжить і гукає:

– Ой, мамусю! Ма! Братчик Лис іде!

Тоді Кролик хутенько – дітлахів за вуха і посадив їх за стіл, а сам з Матінкою Крільчихою – біля дверей. Чекають вони, чекають – не йде Лис. Визирнув Братчик Кролик за двері, а з-за рогу стирчить кінчик лисячого хвоста. Причинив він двері, сів, лапками вуха обхопив і заспівав:

– Якщо миску кинути, розіб'ється миска. Якщо близько Лиса хвіст, значить, сам він близько.

Згодом приходить Братчик Їжак і каже:

– Братчик Лис просить вибачити: він занедужав. Запрошує Братчика Кролика завтра на обід.

Прибігає на завтра Кролик до Лиса, чує – стогне хтось. У двері зазирнув: сидить Лис у кріслі, закутаний у байкову ковдру, а вигляд у нього геть кепський. Миска стоїть на столі, а поряд лежить гострий ніжик.

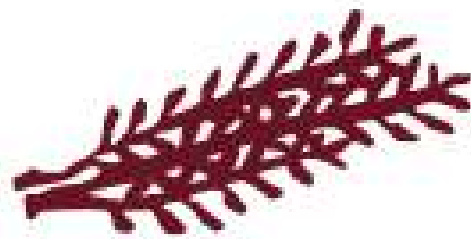
– Це ж що, у тебе курочка на обід, Братчику Лисе? – питає Кролик.

– Так, Братчику Кролику, а яка молоденька та свіженька!

Тут Кролик розгладив вуса та й каже:

– Ти що, Братчику Лисе, без кропу її приготував? Щось мені в горло не лізе курятина без кропу.

Вискочив Кролик за двері та мерщій у кущі.

*Джоель Чендлер Гарріс.
Казки дядечка Римуса.
Переклад Лесі Борсук*

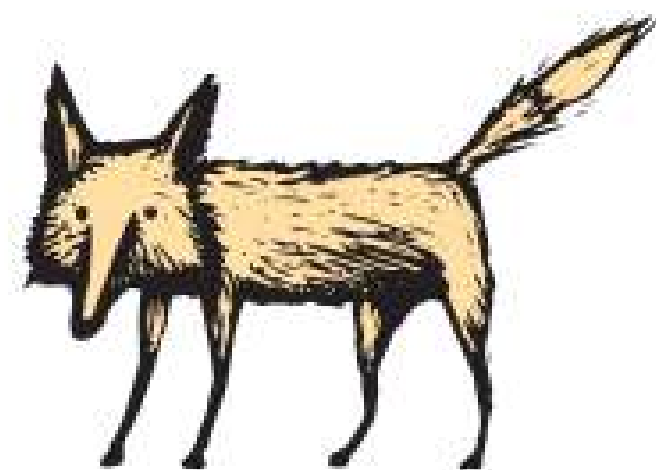
1. Назвіть персонажів казки. Що ви про них дізналися? Як вони ставляться одне до одного?
2. Чому Братчик Кролик мусив запросити Лиса в гості? Як йому вдалося уникнути небезпеки? Що зрозумів Кролик, коли прийшов до Лиса в гості? Як він перехитрив господаря? Хто вам більше сподобався? Чому?
3. Прочитайте казку за особами. З якою інтонацією треба читати за Кролика? А за Лиса? А як читати слова автора?
4. Казка «Братчик Лис і Братчик Кролик» створена на основі південноамериканських народних казок. Порівняйте головних героїв цієї казки та української казки «Зайчикова хатка».

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

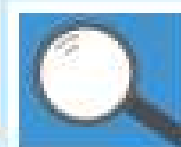
- 1.** Спробуйте пояснити значення слів (якщо потрібно, зверніться до словника). Які з них описують Кролика, а які – Лиса?

Обережний, кмітливий, недоумкуватий, розсудливий, спокійний, меткий, полохливий, хитрий.

- 2.** Порівняйте (на вибір) героїв української та південноамериканської народних казок:
- А.** зайчика і Братчика Кролика;
 - Б.** лисичку і Братчика Лиса.

- 3.** Діти добирали ключові слова до казок, щоб знайти їхні тексти в інтернеті. Про які казки йдеться? За яким запитом буде важче знайти казку? Чому? Які казки можна знайти за одним словом?

Дід, баба

Лисиця, вовк, колобок

Лисиця, вовк

Дід, баба, Курочка Ряба

Півник, лисичка

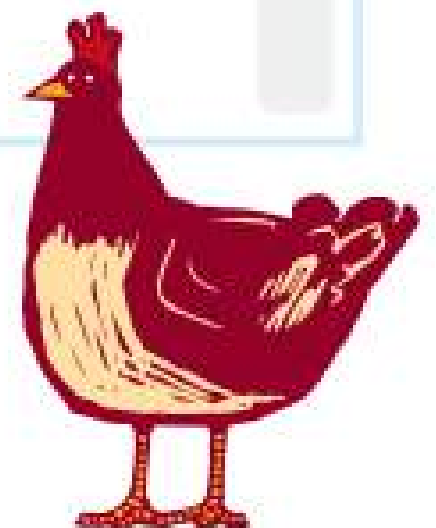
- 4.** Запишіть числа 3, 5, 6, 7, 9, 11 словами. В останньому слові поставте наголос. Обведіть числа, які найчастіше трапляються в казках.
- 5.** Розшифруйте скоромовку: замініть дзвінки приголосні на парні глухі і навпаки.

Здав на хоріг – убав на боріх.

- 6.** Дві чи одна? Спишіть, вставляючи, де потрібно, пропущені букви.

Багат_я, бадил_я, дит_я, гіл_я, гусен_я, дон_я, жит_я, залізяч_я, земл_я, оголошен_я, корін_я, кошен_я, кут_я, насін_я, волос_я, порос_я, речен_я, сміт_я, укрит_я, цуцен_я.

- 7.** Напишіть «Диктант місяця» зі «Слів місяця».

4. СПІЛЬНОТА

СЛОВО І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Богатир, булава, відважний,
ворог, герой, гладити, дикий,
загадка, зимовий, зозуля,
їжачок, крило, місяць,
парубок, радісінський,
різдвяний, свійський, сніг,
хоробрий, цуценя.

АВТОР – УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД

1. Знайдіть заклички, лічилки, загадки, забавлянки. Поясніть, як ви міркували, за зразком:

Я думаю, що це ..., тому що ...

2. Для чого створювалися ці тексти? До кого чи до чого звернені?

3. З яким настроєм треба читати заклички, забавлянки?

| – знак паузи.

Кую, кую чобіток.
Подай, бабо, молоток,
Не подаси молотка –
Не підкую чобітка.
Молоток золотенький,
Чобіток дороженький.
Ш-ш-ш.

Сітка|-вітка,
Дуб|-дубки,
Наста|вали
Коза|ки.
Шабельки| – брязь:
– Вийди, |князь.

Сорока-ворона
На припічку сиділа,
Діткам кашку варила:
– Оцьому дам, оцьому дам,
А цьому не дам:
Він дрова не рубав,
В хату не носив, печі не топив,
Води не носив, діжі не місив,
Каші не варив, хліба не ліпив,
В піч не сажав, кашу доїдав.

Сидить дівчина в коморі,
а коса її надворі.

Не йди, не йди, дощину,
Зварю тобі борщину
Та поставлю на горі,
Щоб не їли комарі.

Біла морква взимку росте.

Вода по воді плаває.

Іди, іди, дощину,
Зварим тобі борщину,
Зварим тобі галушок
Та виллемо на пісок.

Сидить| жаба| під кор|чем,
Зачи|нає ри|ти,
На ко|го це| слово| впаде,
Той бу|де жму|ри|ти.

Сидить в куточку
і тче сорочку.

Тексти, які не мають одного конкретного автора і передавалися усно від одного покоління до іншого, називають **усною народною творчістю**.

4. Поясніть, що із чим порівнюється в загадках, які ви прочитали.
5. У загадках Марійки Підгірянки відгадка заховалася в останньому слові-рими. Що, крім рими, допомагає відгадати ці загадки?

Що то є за гість:
Ніжок має шість.
Аж чотири крильця має.
По квітках собі літає.
Ні бджола, ні джмелик –
Зветься він ...

Поночі літає,
Удень засинає.
Кругла голова,
Зоветься...

6. Що важливіше в лічилці – зміст чи ритм? Доведіть свою думку.
7. Які кольори і фігури повторюються в українському візерунку?

РИТМ – це постійне повторення певних елементів чи явищ: наголошених і ненаголошених складів у віршах, звуків і пауз у музиці, фігур і кольорів у візерунку тощо. Зміна дня і ночі, пір року – це також ритм. І наше серце б'ється в певному ритмі.

ЧИТАЄМО ТА ОБГОВОРЮЄМО

КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА

Колись жив у Києві Князь. І була в нього дочка – така розумна та гарна, що й сказати не можна. І був тоді коло Києва Змій. Грабував він і палив ці землі. Щороку кияни йому данину давали: парубка молодого чи дівчину, аби врятувати країну від неволі. Надійшла черга Князеві віддавати свою дочку Змієві. Звернувся Князь до жителів Києва:

– Чи не знайдеться богатир-герой, що здолає Змія?

– Є, – кажуть люди, – майстер, що обробляє та мене кожі. Живе над Дніпром і зветься Кирилом Кожум'якою.

Послав Князь до Кожум'яки найстаріших людей, потім молодших. Не погоджується Кирило. Аж як прийшли найменші, як почали просити, то він не витерпів і каже:

– Для вас я зроблю.

І каже він Князю:

– Щоб здолати Змія, треба мені 12 бочок смоли та 12 возів конопляної мотузки. А ковалі хай скують мені булаву на 10 пудів¹.

Він коноплями обмотався, смолою обсмолився, узяв булаву та й пішов до Змія. Три дні і три ночі бився Кирило зі Змієм і таки здолав його.

Так звільнив свій рідний край від ворога мужній герой – Кирило Кожум'яка. А те місце в Києві, де він жив, стало зватися Кожум'яками.

¹ Пуд – приблизно 16 кг.

{ В українських народних казках Змій часто був символом ворогів рідної землі.

1. Чому, на вашу думку, Кирило Кожум'яка не одразу погодився воювати зі Змієм?
2. Чи можна назвати Кирила Кожум'яку героєм – захисником рідного краю? Чому?
3. Пригадайте українські народні казки та легенди, у яких розповідається про захисників рідної землі.

СКОРОМОВКИ-СПОТИКАНКИ

1. Прочитайте кожну скоромовку тричі. Які звуки повторюються в кожній із них? Вони дзвінкі чи глухі? Які слова вам найскладніше вимовляти? Які картини ви уявляєте, читаючи скоромовки?

Летіла лелека, заклекотіла до лелеченят.
 У Кіндрата куртка короткувата.
 У чотирьох черепашок четверо черепашенят.
 На мілині лиману лина ловили.
 Три дроворуби на трьох дворах дрова рубають.

2. Прочитайте скоромовку Грицька Бойка.
 Спишіть, вставляючи пропущені букви (ж або ш).

Вибіг Гри__ка на дорі__ку,
 На дорі__ці сидить кі__ка.
 Взяв з дорі__ки Гри__ка кі__ку,
 Хай піймає кі__ка ми__ку.

3. Розіграйте скоромовку Варвари Гринько за особами. Слова автора прочитайте разом. Поясніть значення виділених слів.

Ґава ґаву запитала:
 – Ти на ґанок не літала?
 – Не літала я на ґанок,
 Та й проґавила сніданок.

4. Складіть речення-скормовку.

Маргарита, на, збирала, горі, маргаритки.

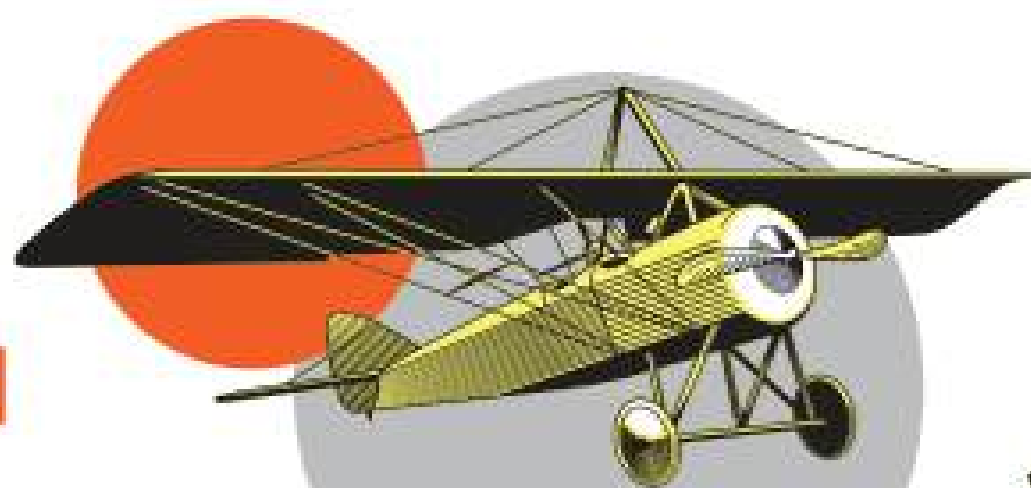
5. Влаштуйте змагання:
 - A. Хто найшвидше вимовить скоромовку.
 - B. Хто найбільше разів повторить скоромовку, не схибивши.
 - B. Хто запам'ятає найбільше скоромовок.

6. Запишіть скоромовку, яка вам найбільше сподобалася. Підкресліть букви, що позначають дзвінкі приголосні, – однією рисою; глухі – двома.

ОДНОЗНАЧНІ І БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

1. Розгляньте малюнки й опишіть, що зображено. Доберіть з рамки підписи до малюнків. Чим схожі зображені предмети?

крило літака
крило птаха
крило вітряка
крило автомобіля

2. Прочитайте вірш. Про які крила в ньому йдеться?

Я жука-хруща зустріла,
жук летить, бо в нього крила.

Потім я шпака зустріла,
шпак летить, бо в нього крила.

Потім літака зустріла,
що летить, бо в нього крила.

Потім я й сама злетіла,
я летю, бо в мене крила.

Олеся Мамчич

Багатозначні слова
називають різні,
але чимось схожі
предмети, ознаки,
дії.

3. Чи хотіли б ви вміти літати?
Якщо так, то які крила ви хотіли б мати?

Слово, яке має одне значення, називають **однозначним**:
парта, речення, кухар.

Слово, що має два чи більше значень, – **багатозначне**:
солодкий – солодкий торт (із цукром);
солодкий голос (ніжний, приємний);
солодкий сон (спокійний).

4. Знайдіть у кожному рядку багатозначні слова. Поясніть їхнє значення. Якщо потрібно, зверніться до тлумачного словника.

1. Клітка для папуги. Грудна клітка.
2. Важка робота. Важка сумка. Важкий день. Важкі кроки.
3. Гострий біль. Гострий ніж. Гострий слух.
4. Дощова хмара. Хмара ворон.
5. Чорне море. Море квітів.
6. Ударив грім. Ударив по м'ячу.

5. Спишіть, вставляючи пропущені багатозначні слова.

1. Одна _____ добре, а дві – краще. Хліб – усьому _____
2. Соснова _____ довша за ялинову. Для вишивання мені потрібні полотно, нитки й _____.

6. Що зображено? Відгадайте і запишіть багатозначні слова.

ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛІВ

1. Знайдіть багатозначне слово в підписах.
У яких значеннях воно вжито?

ІТИ

хлопчик *іде*дощ *іде*

1. Рухатися, ступаючи ногами.
2. Падати зверху, литися.
3. Працювати, діяти.

годинник *іде*

Багатозначне слово може мати **пряме** і **переносне** значення.

*Хлопчик **іде*** – пряме значення;
*дощ **іде**, годинник **іде*** – переносне значення.

Срібний ланцюжок – пряме значення: зроблений зі срібла;
срібний голос – переносне значення: дзвінкий, чистий.

2. Які з виділених слів ужиті в переносному значенні?

Гора Говерла, **гора** яблук.

Океан думок, Тихий **океан**.

Комаха **повзе**, автобус **повзе**.

Холодний погляд, **холодне** повітря.

Значення багато-
значних слів
пов'язані між
собою.

3. Складіть і запишіть словосполучення. Підкресліть слова, вжиті в переносному значенні.

Золотий (прикриси, руки, осінь, людина);

м'який (хліб, характер, волосся, килим, рухи).

ОМОНІМИ

1. Знайдіть у віршах Ігоря Січовика однакові слова. Вони мають однакове значення чи різне?

Котик вибрався на мур
І муркоче: «Мур-мур-мур...»

Я тягнув на гору віз,
А з гори мене він віз.

Омóніми – це слова, які однаково пишуться і вимовляються, але мають різне значення:
коса – зачіска;
коса – сільськогосподарське знаряддя;
коса – смуга суходолу в морі.

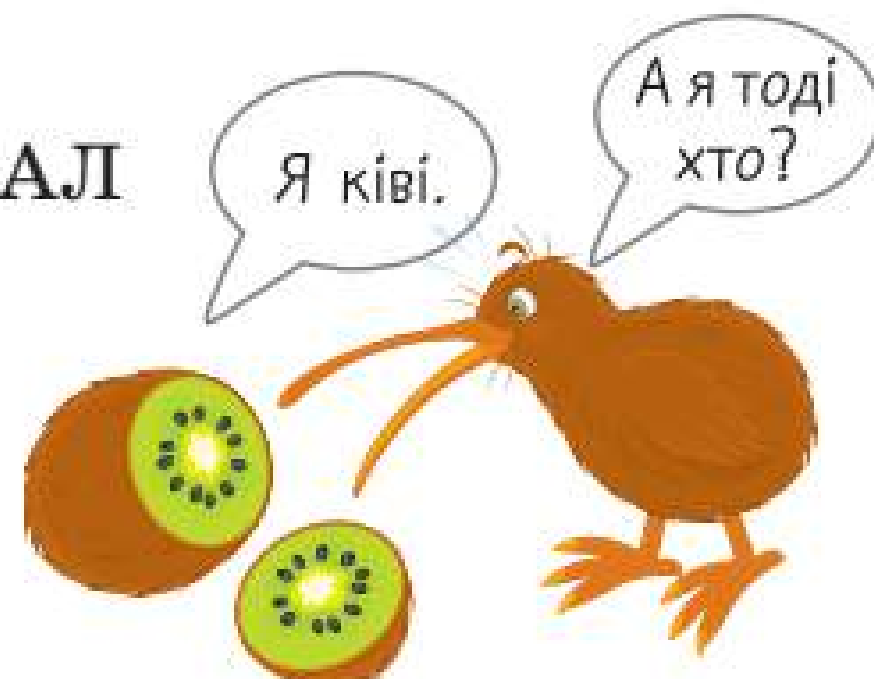
Значення омонімів не пов'язані між собою.

2. Знайдіть омоніми. Поясніть їхнє значення. Якщо потрібно, зверніться до тлумачного словника.
- Коваль кує в кузні, а зозуля кує в лузі.
Беріть луки та й біжіть у луки.
Другокласник Ігор не любить комп'ютерних ігор.
Гнав череду їсти череду.
Впертий мул ліг у мул.
2-А шикується у дві лави, а 2-Б несе в спортзал лави.

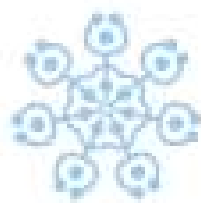
3. Відгадайте омоніми.

І водогінний, і підіймальний НАКР
І хижа тварина, і привітне ставлення АСКАЛ
І довгий песик, і розмір оплати АСТАК
Так кажуть і про легкий одяг,
і про немолодого чоловіка ТІЛІЙН
І фрукт, і пташка ІВКІ

ВІРШІ ПРО ЗИМУ

Сипле, сипле, сипле сніг.
Мов метелики сріблисті,
Сніжинкі біленькі, чисті
Тихо стеляться до ніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.
Тихо, легко і спроквола
Покриває все довкола,
Ні стежок, ані доріг...
Сипле, сипле, сипле сніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.
Все присипав – доли, гори,
Вже весь світ – мов біле море,
Біле море без доріг.
Сипле, сипле, сипле сніг.

Марійка Підгірянка

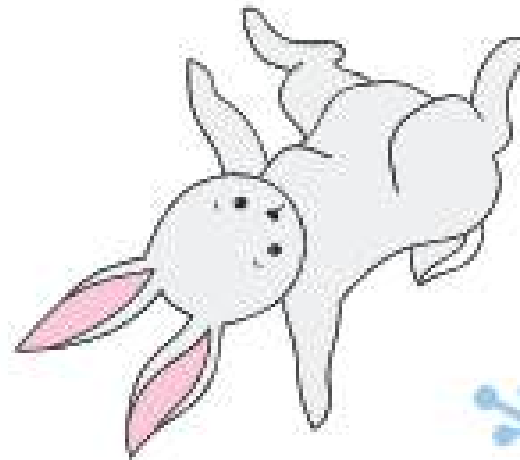
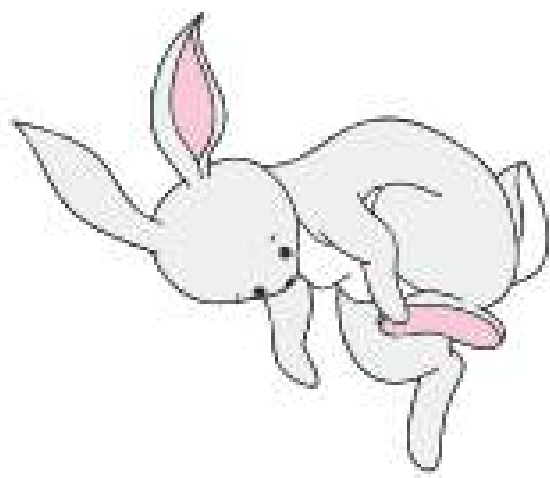

Сидить пряля та й пряде –
Сніг іде – іде – іде –
Нитка рветься де-не-де –
А вона пряде й пряде.
Вже на пряла хуртовин
На шапки для верховин,
На сувої полотна,
На завіску для вікна,
На хустину й укривало –
Мало – мало – мало – мало –
Сніг іде – іде – іде –
А вона пряде й пряде...

Ліна Костенко

1. Прочитайте вірші спочатку мовчки, а потім виразно вголос. Чи змінюється враження від віршів?
2. Опишіть картини, які ви уявляєте, читаючи кожний вірш. Чи однакові вони?
3. Які слова повторюються у віршах? Це назви предметів, ознак чи дій? Навіщо, на вашу думку, використано ці повтори?
4. У якому вірші природне явище постає як жива істота? Прочитайте слова, які це доводять.

ЗИМОВИЙ РАНОК

Дрімає білий ліс,
Мов чарами повитий,
А місяць із небес
Алмази сипле скрізь
І сяйвом облива
Зимові сніжні квіти...
Дрімає білий ліс.
А між кущами зайчики маленькі
Вже гулянки веселі почали
І в'ються у танку,
Неначе пух легенький,
У тихім морі мли.
І сиві хмароньки
У небесах дивують,
Як гарно зайчики
Ведуть свої танки,
І бачить ліс крізь сон,
Як зайчики танцюють,
І шепче їм казки...

Максим Рильський

5. Знайдіть у віршах слова, вжиті в переносному значенні.
6. Знайдіть у віршах Максима Рильського і Марійки Підгірянки порівняння. Навіщо їх використано?
7. Чи в однаковому темпі треба читати вірші Марійки Підгірянки, Ліни Костенко і Максима Рильського? Як саме?

СИНОНІМИ

1. Прочитайте правило.

Сино́німи – це слова, що по-різному звучать і пишуться, але мають близьке або однакове значення: *сміливий, хоробрий, безстрашний; оплески, аплодисменти.*

2. Прочитайте речення. До кожного виділеного слова є синонім у рамці. Запишіть синоніми парами.

Зразок. *Бібліотека – книгозбірня.*

Учні 2-Б класу прийшли в **бібліотеку**.

Вчителька нагадала, що в бібліотеці треба поводитися **чемно**.

Не можна голосно **говорити**.

Дана і Олеся вибрали **смішні історії**.

Максим дістав із **верхньої** полиці книжку про динозаврів.

Тимофій **забажав** узяти збірник цікавих задач.

Вероніка шукала книжку про українських **художників**.

веселий
ввічливо
горішній
живописець
захотіти
~~книгозбірня~~
розмовляти

3. Доберіть до кожного слова в першому стовпчику синонім з другого. Ці пари слів мають близьке значення чи однакове?

абетка	аеродром
вертоліт	алфавіт
водій	веснянки
голкипер	воротар
ластовиння	гвинтокрил
летовище	світлина
фотографія	шофер

4. Виберіть один із синонімів у дужках, щоб вийшов вірш. Зважайте на рими й ритм.

Їхали ми, їхали
крізь чотири (завірюхи, віхоли, хуртовини).
Літаком перелетіли
ще чотири (буревії, хурделиці, заметілі).
Вже за Свितязем під вечір
завітали й до (хугавиці, хуртечі, буревію)...

Йосип Струцюк

- Спишіть вірш із вибраними словами.
- Яке спільне значення мають наведені слова-синоніми?

5. Знайдіть слово, що не є синонімом до решти в ряду. Запишіть ряди синонімів.

Ворог, супротивник, ~~хуліган~~, лиходій, недруг.

Друг, однокласник, приятель, товариш, друзяка, побратим.

Дорогий, цінний, недешевий, коштовний, золотий.

Красивий, гарний, розумний, вродливий.

АНТОНІМИ

1. Прочитайте правило.

Антоніми – це слова, протилежні за значенням: *день – ніч, білий – чорний, вставати – сідати, добре – погано.*

2. Знайдіть антоніми в кожному реченні.

1. У кімнаті тепло, а в коридорі холодно.
2. Вихід там, де вхід?
3. Іван стояв, а Данило сидів.
4. Я думав, що задача складна, а вона – проста.
5. Моя сестра прокидається пізно, а я – рано.
6. Ці кеди малі, а ті – великі.
7. Зачини двері і відчини вікно.
8. Нащо мені нові джинси, якщо мене старі влаштовують?
9. М'яч під столом, а дзиґа на столі.

3. Виберіть те із трьох слів, що є антонімом до виділеного. Запишіть антоніми парами.

Світло — ніч, темрява, темний.

Добрий – невихований, злий, хворий.

Швидкий – малий, повільний, тяжкий.

Літо – холод, зима, осінь.

Ранок – день, вечір, ніч.

4. Прочитайте. Що вас розвеселило у вірші?
Відповідаючи, постарайтесь використувати антоніми.

Був день народження колись
У Равлика Прудкого,
Гостей таких, як там зішлись,
Не бачили ні в кого.
Спішив до нього сват і брат,
І друг його найкращий:
Короткоп'ятий Довгоп'ят,
Лінивець Роботящий,
Ще й плентався позаду всіх
Баранорогий Козеріг.

Юрій Бедрик

5. Доберіть антоніми до виділених слів.
Спробуйте скласти речення з антонімами.

Зразок. У пустелі вдень **страшенна** спека,
а вночі – холод.

Страшенна спека. Брудне взуття. **Важкий**
рюкзак. **Несподіваний початок.** Подивіться
праворуч. Говорити **повільно.** Зайти до класу.
Сказати **«так».**

6. Спишіть, замінивши виділені багатозначні
слова на їхні антоніми.

Зразок. Свіжий хліб – черствий хліб.

Свіжий хліб, **свіжа** сорочка,
старе дерево, **старий** одяг,
говорити **тихо**, їхати **тихо**.

- Чому в однакових слів різні антоніми?

брудний
голосно
молодий
новий
черствий
швидко

ЧОМУ ЇЖАЧКА НІХТО НЕ ГЛАДИТЬ

Ішов собі Їжачок сільською вулицею. Бачить, а там хлопчик цуценя гладить, а те раде-радісіньке! Позаздрив Їжачок цуценяті та й пішов далі.

Іде та й іде. Аж глядь – на лавочці дівчинка сидить і кішечку гладить. А кішечка – рада-радісінька, хвостиком вертить і муркоче.

Позаздрив Їжачок кішечці та й пішов далі.

Іде Їжачок полем. Стоїть кінь, упряжений до воза, а поруч парубок. Хлопець коня гладить, а той радий-радісінький, аж гривую трясє.

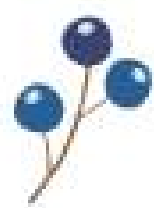
Позаздрив Їжачок коневі та й пішов далі. Іде він та й іде. І ніхто йому більше не трапляється – лише поле довкола. Зупинився Їжачок та й подумав: «А чому ж мене ніхто не гладить?»

Сів Їжачок на моріжок¹. Посумував-посумував та й заплакав. Гірко йому стало, що його ніхто не гладить. «Я ж і добрий, і чемний, а мене ніхто не гладить», – схлипував Їжачок.

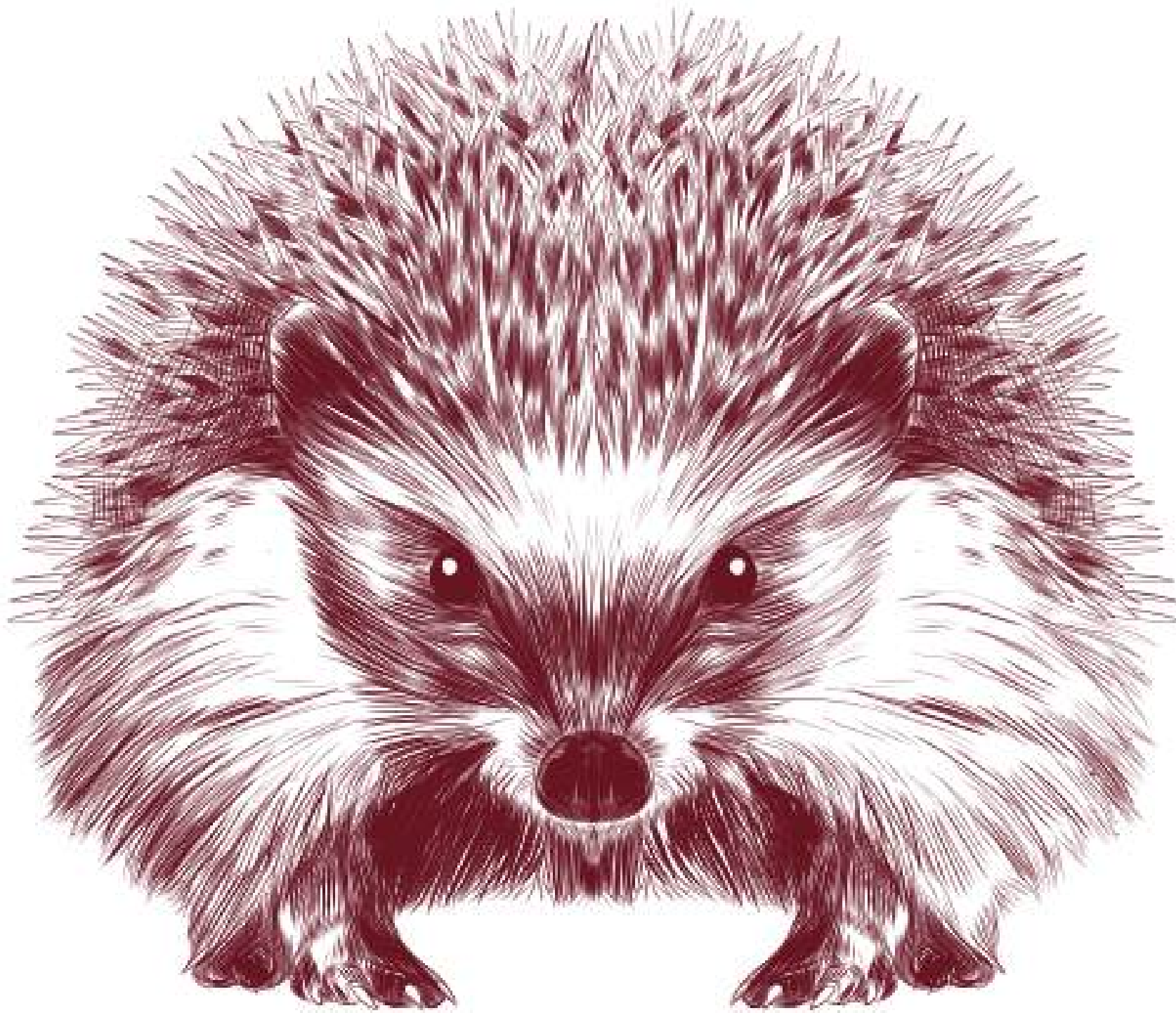
Підбігла до нього сіренька Мишка. Витерла йому слізки хустинкою. «Ти чому плачеш?» – запитала. «А мене ніхто не гладить!» – пожалівся Їжачок. «Мене теж ніхто не гладить, але ж я не плачу», – сказала Мишка. «А чому тебе не гладять?» – запитав Їжачок. «Бо я не свійська, а дика. А диких не гладять. Їх бояться», – пояснила Мишка. «А я теж дикий?» – запитав Їжачок. «Звичайно», – відповіла Мишка. «Ну і добре», – сказав Їжачок і запросив Мишку до себе в гості.

І пішли вони до Їжачка в гості. І чай пили, і горішки з яблучками їли. І більше Їжачок ніколи не сумував, що його ніхто не гладить.

Андрій Курков

¹Моріжок (моріг) – густа молода трава.

1. Як змінюється настрій Їжачка протягом казки?
2. Навіщо Їжачку потрібно, щоб його гладили?
3. Розіграйте розмову Їжачка і Мишки.
4. Відгадайте, про кого йдеться.

І добрий, і чемний ...

Раде-радісіньке ...

Я не свійська, а дика ...

Радий-радісінький, аж гривною трясє ...

Рада-радісінька, хвостиком вертить ...

5. Яке прислів'я найбільше підходить до казки?

Друга у скруті пізнають.

Воля за скарби дорожча.

У гостях добре, а вдома ліпше.

ОПИСУЄМО ТВАРИН

- 1.** Прочитайте. Чи є ці речення текстом? Про кого йдеться в реченнях? Поділіться і прочитайте речення так, щоб у кожного вийшов текст. Які речення увійшли до обох текстів?

Це тварина. У неї м'яка сіра шерсть. Вона колюча. Голки захищають її від хижаків. Має маленькі оченята. У неї чотири лапки. Годує своїх малят молоком. Їсть ягоди, черв'яків, пташині яйця. Їсть насіння, комах. Завдає шкоди в оселях людей.

Текст-опис тварини складається із трьох частин.

Вступ – загальне враження про тварину, стисла інформація про неї.

Основна частина – ознаки кожної частини тварини (*які вони?*).

Кінцівка – ваше ставлення до тварини.

- 2.** Розгляньте схему, яка допоможе описати їжака.

- 3.** Прочитайте опис їжака. Знайдіть у ньому вступ, основну частину і кінцівку.

ЇЖАК

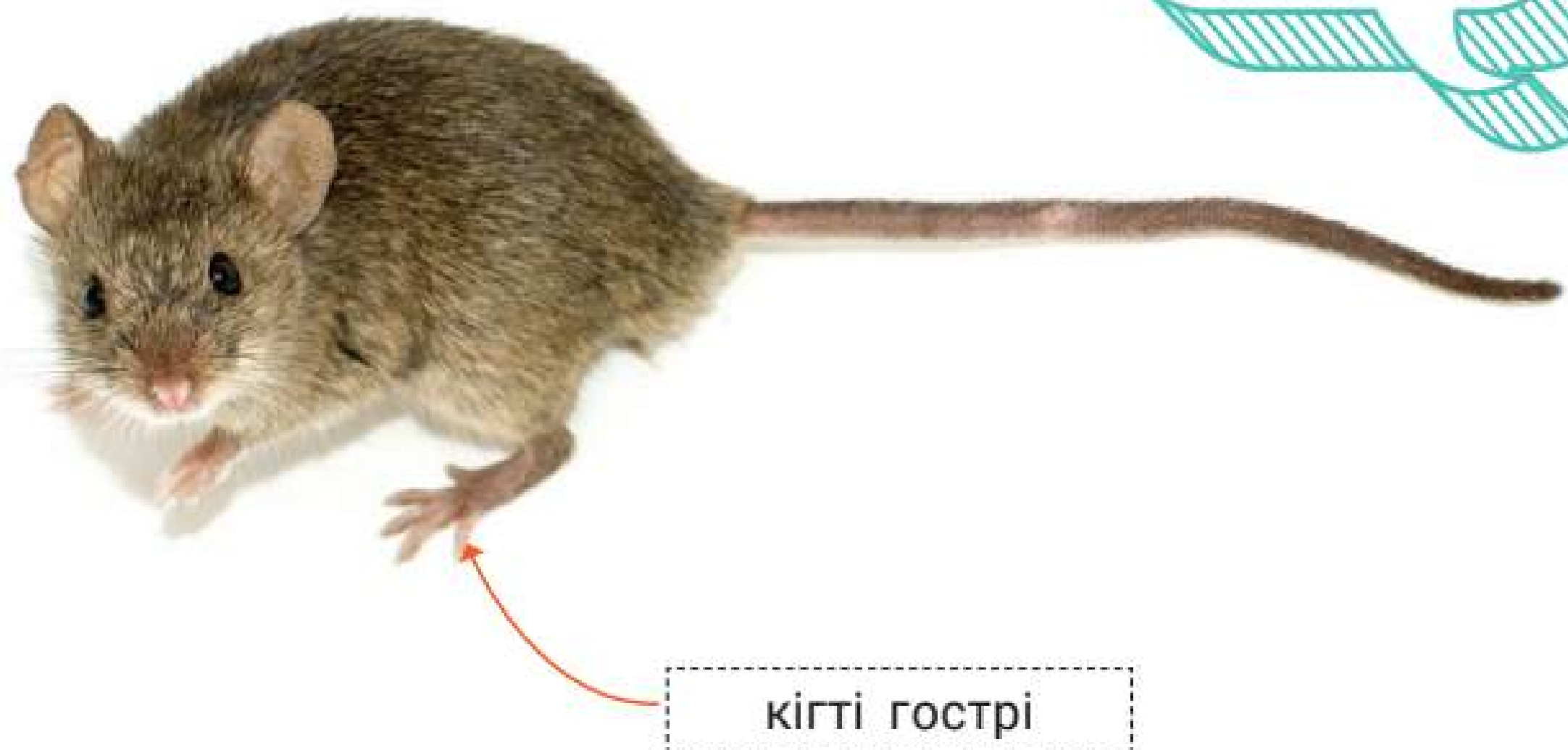
Їжак – маленьке звірятко. Він живе в лісі, парках і садках.

Їжак має невеличке овальне тіло з короткими лапками. Спина вкрита гострими голками. Очі тваринки схожі на чорні гудзички. На кінці витягнутої мордочки – темний носик. Вушка крихітні, їх майже не видно.

За їжаком цікаво спостерігати. Я б хотів більше дізнатися про нього.

- 4.** На окремому аркуші намалюйте мишу. Потім створіть схему, яка допоможе описати мишу. Скористайтеся наведеними словами.

довгий
тонкий
сіро-коричневий
рожевий
округлі
намистинки
хутро
~~кігті~~

- 5.** Перечитайте правило на с. 114. Опишіть мишу – спочатку усно, а потім напишіть кілька речень у зошиті.

РІЗДВЯНІ ВІРШІ

ОЙ СИВАЯ ТАЯ
ЗОЗУЛЕНЬКА*Українська народна пісня*

Щедрий вечір, добрий вечір
Добрим людям на здоров'я!
Усі сади та і облітала,
А в одному та і не бувала.
А в тім саду три тереми:
А в першому – красне сонце,
А в другому – ясен місяць,
А в третьому – дрібні зірки.
Ясен місяць – пан господар,
Красне сонце – жона його,
Дрібні зірки – його дітки.

ЗОЗУЛЯ

А зозуля
Всі ліси облітала.
А зозуля
Колядок назбирала.
А зозуля
Щедрівок назбирала.
Та й несе на сизому
пір'ячку:
Ку-ку.

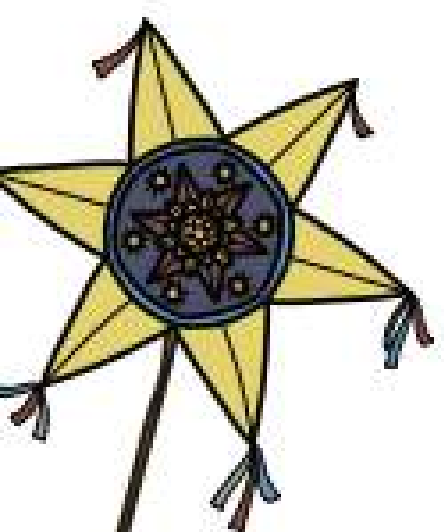
Оксана Луцевська

1. Які ви знаєте колядки та щедрівки?
Коли і хто їх виконує? З яким настроєм?
2. Який настрій викликали у вас вірші Оксани
Луцевської? Чим вони схожі на українські
народні забавлянки, колядки, щедрівки?
3. Знайдіть синоніми у вірші «Де?».
Продовжте синонімічний ряд.

ДЕ?

– Зимо-зимо, зимусю,
А де була?
– У лузі.
– Що бачила?
– Зайця в камзолі!
– А що чула?
– Віхолу льолю.
– А що принесла?
– Хурделиці й снігу!
У-у-у-у, ховайте вуха!

Оксана Луцевська

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО

1. Прочитайте текст. Придумайте йому назву.
Перекажіть одне одному в парах.

Коні – ссавці. Вони стадні тварини. Зазвичай живуть у великих сімейних групах, що займають обширні території. Коні – шви__кі, вправні бігуни.

Коні належать до рослино__дних тварин. Їдять здебіль__шого овес, сіно, соломую, __блука й моркву.

__Лоша народжується зрячим і через кілька хвилин може стояти і ходити. Воно смочче молоко 4–6 міс__ців. За кілька тижнів воно починає їсти траву.

- Спишіть слова з пропущеними буквами.

2. Доберіть фото для кожного абзацу тексту.

3. Цей текст – опис чи розповідь? Чому ви так думаєте?
4. Запишіть синоніми та антоніми до слів.
Великий, прудкий, мчати.
5. Спишіть словосполучення, у яких виділені слова вжито в прямому значенні.
Горобець летить, кінь летить, час летить.
Золоті копита, золоті слова, золоті прикраси.
6. Напишіть «Диктант місяця» зі «Слів місяця».

ДОДАТКИ

ГРА МІСЯЦЯ «ЗМІНИ»

Цей день
не для діла

Чернетка

Олівець

Вона
кривиться
на п'ятницю

Сьогодні

Математика

Вчора
в суботу

Писати

Помилка

Те саме,
що
наплічник

Ручка

Пенал

Те саме,
що фото

Читати

Перерва

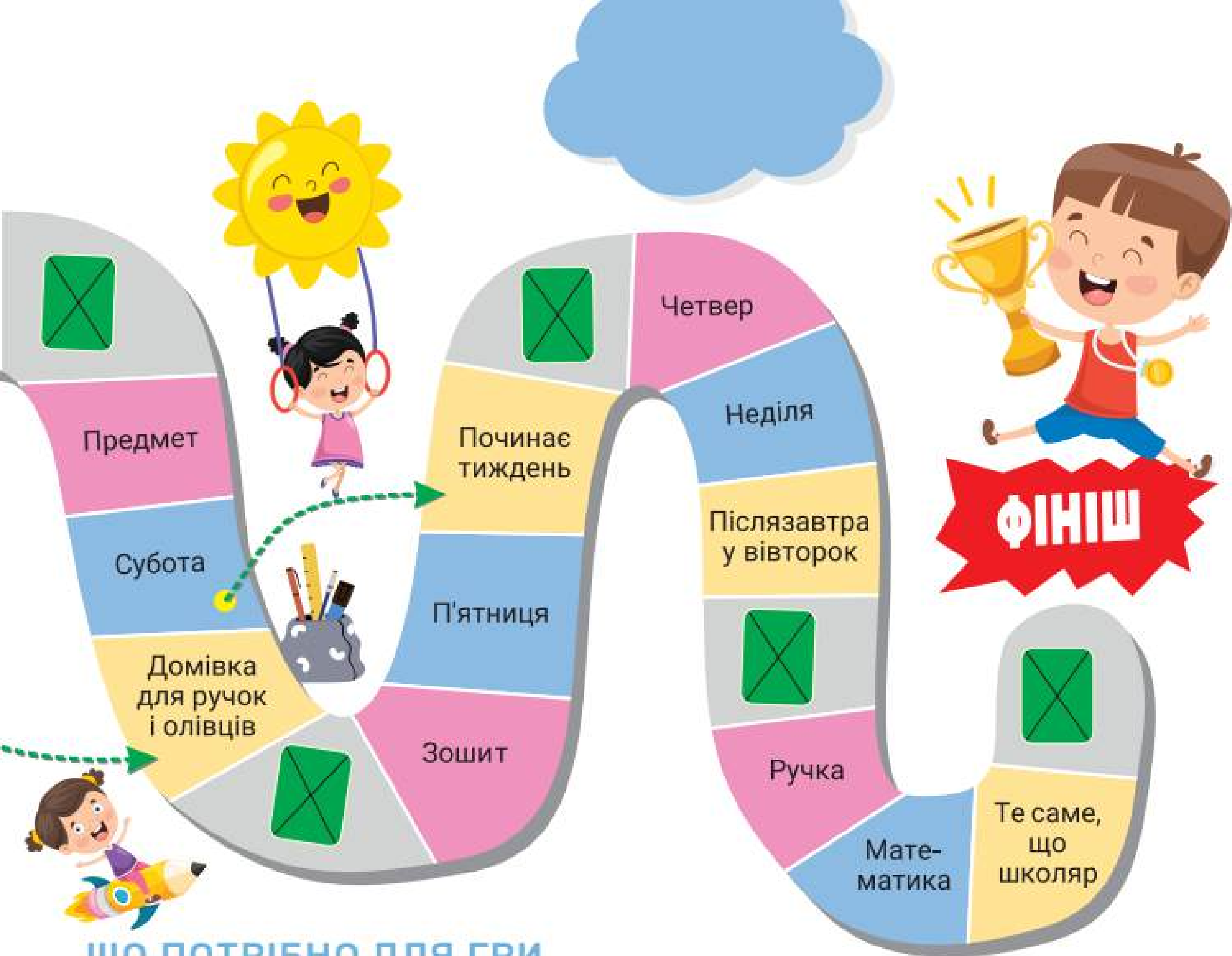
Буває
і гелева,
і дверна

Чернетка

Вівторок

СТАРТ

ЩО ПОТРІБНО ДЛЯ ГРИ

- Вирізані картки «Слова місяця». • 2–4 гравці.
- Фішка (монета) для кожного гравця. • Гральний кубик.

ЯК ГРАТИ

Якщо ви потрапили на:

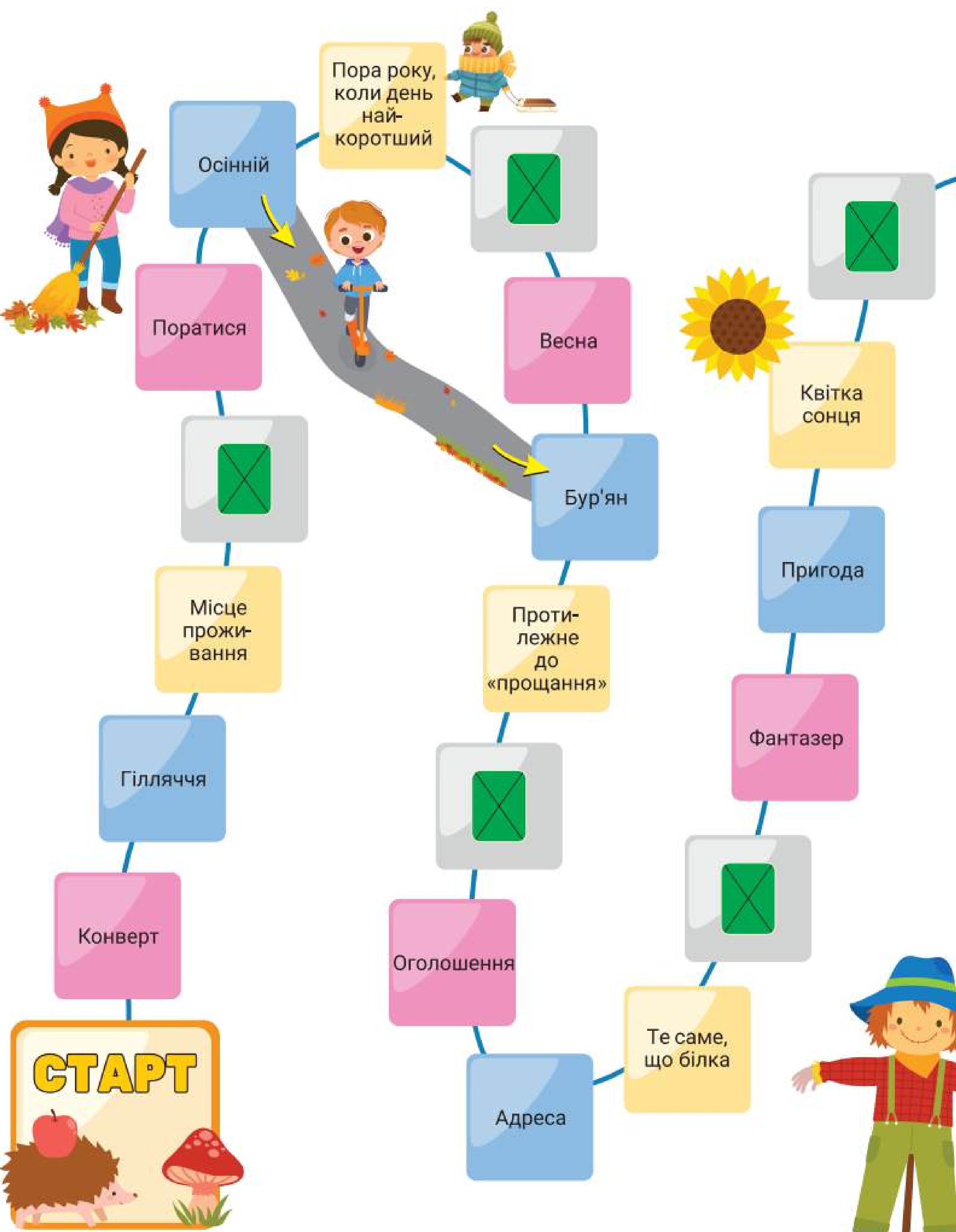
- **рожеве** поле – поясніть значення слова;
- **блакитне** поле – складіть речення зі словом;
- **жовте** поле – відгадайте слово;

• поле з картою – ваш партнер витягує картку зі словом, читає його, а ви маєте вимовити це слово по буквах або написати. Якщо виконали правильно, переходьте на одну позицію вперед і виконуйте наступне завдання. Якщо неправильно, хід переходить до партнера.

ГРА МІСЯЦЯ «ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ»

ГРА МІСЯЦЯ «ТЕРИТОРІЯ»

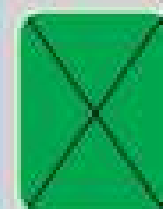
ГРА МІСЯЦЯ
«СПІЛЬНОТА»

Свійський

Відважний

Протилежне
до свійський

Є у пташки
і в літака

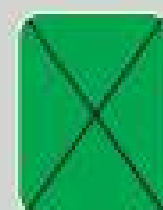
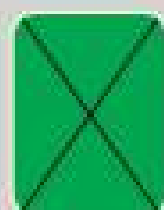
Хоробрий

Різдвяний

Ворог

Богатир

Те саме,
що щеня

Супутник
Землі

Дикий

Зозуля

Захисник

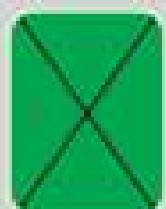
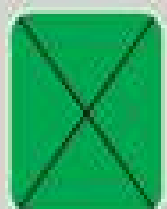

Крило

Зимовий

Недруг,
нападник

Колюча
тваринка

Радісінський

Гладити

Сніг

Захисник

Видатна
людина

Відважна
людина із
надзвичай-
ною силою

Хоробрий

Герой

Зимовий
дощ

Цуценя

Довга
палиця
з кулею
зверху

Парубок

ФІНІШ

ЗМІСТ

I. Зміни

Від речення до тексту

Знову в школі	8
Оксана Іваненко. Галочка	10
Вчимося писати диктант у парі	12
Створюємо плакати	13
Школа в Україні 100 років тому	14
Виділяємо речення	15
Вивчаємо розклад	16
Ян Бжехва. Тиждень	17
Рене Госсінні. Урок предметів	18
Складаємо речення	20
Григорій Фалькович. Руді і місто Коломия	22
Діалог і монолог	24
Галина Малик. Дивний звір	26
Речення і текст	27
Добираємо заголовок	28
Будова тексту-розповіді	29
Езоп. Хлопчик-бrehун, селяни і вовк	30
Василь Гренджа-Донський. Манюсінька	32
Поліпшуємо тексти	34
Перевіряємо, що вміємо і знаємо	35

II. Пізнаємо себе і світ

Звуки і букви

Галина Кирпа. Шпаки і шпаченята. Галина Малик. Неслухняний дощик. Валентин Бичко. Непомітно з'явилася осінь. Віктор Терен. Осінь	38
Звуки і букви. Українська абетка	40
Працюємо з орфографічним словником	41
Створюємо стислий опис людини	42
Григорій Фалькович. Люблю	43
Ділимо слова на склади. Джен Торп. Моя погода	44
Переносимо слова з рядка в рядок	46
Карта погоди	48
Девід Маккі. Слон Елмер	50
Доводимо думку	52
Сашко Дерманський. Були собі два брати	54
Голосні та приголосні звуки	56
Букви я, ю, є, ї	57
Позначення м'якості приголосних	58
Жіль Тібо. Так багато книжок	60
Для чого ми читаємо книжки	62
Лео Ліонні. Фредерік	64
Перевіряємо, що вміємо і знаємо	66

III. Територія

Звуки і букви

<i>Сашко Дерманський. Володар Макуци, або Пригоди Вужа Ониська</i>	68
Слова з подовженим м'яким приголосним звуком	70
Складаємо оголошення	72
Слова з апострофом	74
Листи та інші повідомлення	76
Підписуємо конверт	77
<i>Валентина Каменчук. Мову рідну, слово рідне....</i>	
Чому ведмедик зажурився	78
Дзвінки та глухі приголосні звуки	80
Читаємо вірші про річки	82
Наголос	84
Ненаголошені [е], [и]	85
Складаємо лічилки	86
<i>Микола Сингаївський. Осіння гра.</i>	
<i>Вікторія Стах. Переплутанка</i>	88
Як зображення допомагають зрозуміти текст	89
Зайчикова хатка	90
«Казкова» інфографіка	92
<i>Джоель Чендлер Гарріс. Братчик Лис і Братчик Кролик</i>	94
Перевіряємо, що вміємо і знаємо	96

IV. Спільнота

Слово і його значення

Автор – український народ	98
Кирило Кожум'яка	100
Скормовки-спотиканки	101
Однозначні і багатозначні слова	102
Пряме і переносне значення слів	104
Омоніми	105
Вірші про зиму	106
Синоніми	108
Антоніми	110
<i>Андрій Курков. Чому їжачка ніхто не гладить</i>	112
Описуємо тварин	114
Різдвяні вірші	116
Перевіряємо, що вміємо і знаємо	117
Додатки	118

Навчальне видання

Іщенко Олена Леонідівна
Іщенко Андрій Юрійович
Логачевська Світлана Панасівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Частина 1

Ілюстративний матеріал підручника використано
відповідно до умов стандартної ліцензії shutterstock.com